

گزارش سالانه مجازات اعدام در ایران ۲۰۱۹

TABLE OF CONTENTS

پیش‌گفتار از روبرت بدنتر، میتکر لغو مجازات اعدام در فرانسه	۵
درباره این گزارش	۶
گزارش سالانه ۲۰۱۹ در یک نگاه	۷
دیباچه	۷
منابع	۱۰
آمار و ارقام	۱۱
روند اجرای حکم اعدام در ۱۲ سال گذشته	۱۱
تفکیک ماهانه اعدام‌های در سال ۲۰۱۹	۱۱
اعدام‌ها در دوره ریاست جمهوری حسن روحانی	۱۲
رئیس جدید قوه قضاییه: متهم به جنایات علیه بشریت	۱۲
میراث صادق لاریجانی، رئیس پیشین قوه قضاییه	۱۴
موازن قانونی	۱۵
معاهدات بین‌المللی که ایران نیز به آن‌ها پیوسته است	۱۵
مجازات اعدام براساس قوانین ایران	۱۶
روند دادرسی	۲۱
از دستگیری تا اثبات مجرمیت	۲۱
آیین دادرسی و مجازات اعدام	۲۵
روش اجرای مجازات اعدام	۲۵
اعدام در عمل	۲۷
اتهامات	۲۷
اعدام‌ها در سال ۲۰۱۹ براساس اتهام	۲۷
اعدام به اتهام محاربه، افساد فی الارض و بغی در سال ۲۰۱۹	۲۸
اعدام با اتهام تجاوز و آزار جنسی در سال ۲۰۱۹	۳۱
اعدام برای اتهامات مربوط به مواد مخدر در سال ۲۰۱۹	۳۱
اعدام برای اتهام قتل: قصاص	۳۴
سهم دادگاه‌های انقلاب و عمومی در اعدام‌های سال ۲۰۱۹	۴۰
اعدام در ملاء عام	۴۱
اعدام‌های در ملاء عام از سال ۲۰۰۸	۴۱
توزیع جغرافیایی اعدام‌های در ملاء عام	۴۱
اعدام در ملاء عام، حضور کودکان و پوشش رسانه‌ای	۴۲
توزیع جغرافیایی اعدام‌ها	۴۴
نقشه ۲: توزیع جغرافیایی تمام اعدام‌ها بر اساس تعداد	۴۴
نقشه ۳: تعداد اعدام‌های هر استان نسبت به جمعیت آن استان	۴۵
اعدام‌های مخفیانه و اعلام نشده	۴۶

اعتراضات سراسری آبان و قتل‌های فراقضایی	۴۸
دسته‌بندی اعدام‌ها	۴۹
کودکان	۴۹
زنان	۵۱
مناطق اتنیکی	۵۲
شهروندان خارجی	۵۳
راه‌های محدود کردن استفاده از مجازات اعدام در ایران	۵۴
دسته‌بندی اعدام‌ها با امکان بهبود	۵۵
جنبش‌های ترویج لغو اعدام و بسیج جامعه مدنی داخل ایران	۵۶
سرکوب فعالان لغو مجازات اعدام	۵۸
نرگس محمدی: محکوم به ۱۶ سال زندان محکوم؛ مضروب و به زندان زنجان «تبعید» شد	۵۸
آتنا دائمی: محکوم به هفت سال زندان؛ با دو پرونده جدید روبه‌رو شد	۵۹
نسرین ستوده: محکوم به ۳۳ سال زندان و ۱۴۸ ضربه شلاق	۵۹
توصیه‌ها	۶۰
پیوست‌ها	۶۱
پیوست ۱: تعداد اعدام‌ها به نسبت جمعیت سرانه هر استان	۶۱
پیوست ۲: پیشنهادهای «بررسی دوره‌ای جهانی» (UPR) به ایران در زمینه مجازات اعدام در سال ۲۰۱۹	۶۲
پیوست ۳: لیست قطع‌نامه‌ها و گزارش‌های مصوب سازمان ملل و پارلمان اروپا	۶۴
سازمان حقوق بشر ایران	۶۶
سازمان با هم علیه مجازات اعدام	۶۷

تصویر روی جلد: اعدام یک زندانی در ملاء عام در تاریخ ۲۳ اسفند ۱۳۹۷، جهرم، استان فارس. عکس: رکنا
1 Moroor.org

این گزارش سالانه در خصوص مجازات اعدام طی سال ۲۰۱۹ در ایران، توسط سازمان حقوق بشر ایران (IHR)² تهیه شده است. از سال ۲۰۱۲، سازمان حقوق بشر ایران و سازمان فرانسوی «با هم علیه مجازات اعدام» (ECPM)³ برای انتشار جهانی گزارش سالانه اعدام در ایران با یکدیگر همکاری می‌کنند.

(Lay-out: Olivier Dechaud (ECPM
Copy-editor: Morag Young
Printing: Imprim'ad hoc
IHR, ECPM, 2020 ©

<http://bit.ly/39ptOyr> 1
<https://iranhr.net/fa/> 2
<http://www.abolition.fr/> , and also <http://www.ecpm.org> 3

پیش‌گفتار از

روبرت بدنتر، مبتکر لغو مجازات اعدام در فرانسه

در طول تاریخ، جوامعی که ادعا می‌کنند به احکام مقدسی باور دارند، مردان، زنان و جوانان را تنها به دلیل نقض یک دستور ظاهراً الهی، اعدام کرده‌اند. به نام خداوند، پیروان این رژیم‌های قاتل، انسان‌ها را از حق حیات محروم می‌کنند؛ حتی که به گفته دین‌شان، هدیه‌ای از طرف خداوند است. از قربانی کردن انسان در تمدن آرتک‌ها تا پرت کردن انسان در قفس شیرها تا شکنجه کفرگوها، این زنجیره خونین، راه خود را تا انتهای تاریخ جوامع مختلف بشری گشوده است. این زنجیره، با تمام تنوع، یک چیز مشترک در خود دارد: آنها به نام قانونی جنایت می‌کنند که الهی می‌پندارند. بدین‌سان، آنها خود بیشتر از کسانی را که می‌کشند، به باور خود بی‌حرمتی می‌کنند.

ایران امروز نمونه بی‌رحمانه‌ای از این خشونت است. این بدان معنی نیست که مردم ایران خونخوارند. بلکه واقعیت‌های غیرقابل انکاری وجود دارند، که وحشیگری حاکمان را ثابت می‌کند. این جمهوری اسلامی ایران است که بیشترین تعداد اعدام‌های سرانه در جهان را به خود اختصاص داده است. در جمهوری اسلامی ایران، بیشترین تعداد زنان و نوجوانان اعدام می‌شوند. این شیوه‌های نفرت‌انگیز، چهره اسلام را نیز تخریب می‌کنند؛ دینی که آموزگار برتری عشق و زندگی بر نفرت و مرگ است.

برای کسانی چون ما که سکولار و خواهان لغو مجازات مرگ هستند، چنین رفتارهایی باعث ننگ و رسوایی مرتکبان است و همچنین، تحقیرکننده ملت‌ست که به نام آنها این جنایت قانونی صورت می‌گیرد. ایران و مردم آن، وارث تاریخی طولانی و شکوهمند هستند و سزاوار چیزی فراتر از این سابقه خونین‌اند.

روزی که مجازات اعدام برای همیشه در ایران به پایان برسد، روزی که حتماً فرا خواهد رسید، برای ایران شادی به ارمغان می‌آورد، همچون پیروزی زندگی بر مرگ. این شادی برای تمام کسانی‌ست که خواهان لغو مجازات مرگ هستند؛ و بیش از آن، برای ایران.

* روبرت بدنتر، استاد دانشگاه، سیاستمدار و کنشگر مدنی فرانسوی، مبتکر لغو حکم اعدام در فرانسه در سال ۱۹۸۱ است. او در آن سال، وزیر دادگستری دولت فرانسوا میتران بود.

درباره این گزارش

دوازدهمین گزارش سالانه اعدام در ایران که توسط سازمان حقوق بشر ایران (IHR) و سازمان «با هم علیه مجازات اعدام» (ECPM) تهیه شده، به ارزیابی و تجزیه و تحلیل روند مجازات اعدام در سال ۲۰۱۹ در جمهوری اسلامی ایران پرداخته است.

در این گزارش، تعداد اعدام‌های ثبت یا کشف‌شده در سال ۲۰۱۹، مشخص شده و روند اعدام‌های این سال با سال‌های پیش مورد مقایسه قرار گرفته است. طی این مقایسه، مواردی همچون تعداد اعدام‌های ماهانه، اتهام‌های اعدام‌شدگان و توزیع جغرافیایی اعدام‌ها نیز بررسی شده است. همچنین لیستی از کودک-مجرمان و زنان اعدام شده در سال ۲۰۱۹ در قالب جدول‌هایی در این گزارش درج شده است.

این گزارش به جنبش لغو مجازات اعدام در ایران، از جمله جنبش بخشش و گذشت که فعالان مدنی، هنرمندان و فیلمسازان در آن حضور دارند نیز می‌پردازد، و نقش این جنبش را در محدود کردن استفاده از اعدام بررسی می‌کند و همچنین به تلاش‌های حکومت برای گسترش اعدام و سرکوب مدافعان حقوق بشر، اشاره می‌کند.

در سال ۲۰۱۹، ایران چهارمین بررسی دوره‌ای جهانی (UPR) خود را پشت سر گذاشت. توصیه‌هایی در خصوص مجازات اعدام برای این بررسی دوره‌ای جهانی، در پایان گزارش آورده شده است.

گزارش سالانه اعدام در سال ۲۰۱۹ نتیجه کار سخت اعضای سازمان حقوق بشر ایران و داوطلبانی است که هر کدام بخشی از تهیه این گزارش، از جمله خبررسانی، مستند سازی، جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل و نگارش را برعهده گرفتند. ما به‌ویژه از منابع خود که در داخل ایران با گزارش اعدام‌های اعلام‌نشده و مخفیانه در ۲۷ زندان مختلف، خطر سنگینی را به جان می‌خرند، سپاسگزار می‌کنیم.

با توجه به شرایط بسیار دشوار، عدم شفافیت، خطرات و محدودیت‌هایی که مدافعان حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران با آن روبه‌رو هستند، این گزارش نمی‌تواند شامل تمامی موارد اجرای مجازات اعدام در ایران باشد. از جمله، اعدام‌هایی به ما گزارش شده که به دلیل فقدان جزئیات مورد نیاز و یا عدم توانایی تایید موارد از طریق دو منبع جداگانه، درج نشده‌اند. با این حال، ما تلاش کرده ایم تا در گزارشی که پیش روی شماست کامل‌ترین و واقع‌گرایانه‌ترین آمار ممکن را در شرایط کنونی ارائه دهیم.⁴ گزارش پیش رو شامل کسانی که در سال ۲۰۱۹ به طرز مشکوکی در زندان جان خود را از دست دادند و یا افرادی که با شلیک مستقیم نیروهای امنیتی در اعتراضات سراسری آبان کشته شدند، نمی‌شود.

سازمان «با هم علیه مجازات اعدام» (ECPM) از تولید، ویرایش، انتشار و توزیع این گزارش حمایت کرده است. تنها با اتخاذ یک استراتژی قوی برای نشر و توزیع اطلاعات می‌توان بر معضل عدم شفافیت در مورد مجازات اعدام در ایران فائق آمد. هدف سازمان حقوق بشر ایران (IHR) و ECPM از انتشار این گزارش‌ها، ارائه حقایقی است که بر دیدگاه بین‌المللی اثر بگذارد و در نتیجه، به ایجاد تغییر در ایران در خصوص مجازات اعدام کمک کند. ایران پس از چین، در صدر کشور های اعدام‌کننده جهان است.⁵

See below in § Sources 4
Per capita 5

گزارش سالانه ۲۰۱۹ در یک نگاه

- دستکم ۲۸۰ نفر در سال ۲۰۱۹ اعدام شدند. این آمار نسبت به سال ۲۰۱۸، هفت نفر افزایش داشته است.
- ۸۴ مورد اعدامها (۳۰٪) توسط منابع رسمی اعلام شده‌اند. در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ به ترتیب، ۲۱٪ و ۳۴٪ از اعدامها از سوی منابع رسمی اعلام شده بود.
- تقریباً ۷۰ درصد از اعدام‌های شمارش‌شده در گزارش ۲۰۱۹، یعنی ۱۹۶ مورد اعدام، از سوی مقامات اعلام نشدند.
- دستکم ۲۲۵ اعدام (۸۰٪ از کل اعدامها) با اتهام قتل عمد بوده است.
- دستکم ۳۰ نفر (۱۱٪ از کل اعدامها) برای اتهامات مربوط به مواد مخدر اجرا شده‌اند.
- ۱۳ اعدام در ملاء عام اجرا شده است.
- دستکم ۴ کودک-مجرم در میان اعدام شدگان وجود دارند.
- حداقل ۱۵ زن اعدام شده‌اند.
- حداقل ۵۵ مورد از اعدامها در سال ۲۰۱۹ و بیش از ۳۵۸۱ اعدام از سال ۲۰۱۰ بر اساس احکام صادره از سوی دادگاه‌های انقلاب، اجرا شده‌اند.
- دستکم ۳۷۴ زندانی محکوم به قصاص نفس (اعدام) توسط خانواده قربانیان بخشیده شدند.

دیباچه

دوازدهمین گزارش سالانه مجازات اعدام در ایران توسط سازمان حقوق بشر ایران (IHR) و سازمان «با هم علیه مجازات اعدام (ECPM)» در حالی منتشر می‌شود که هزاران ایرانی عزادار عزیزانشان هستند. تعداد پرشماری در جریان شیوع ویروس کرونا جان‌شان را از دست دادند، بر اثر انهدام هواپیمایی اوکراینی با پدافند سپاه پاسداران به قتل رسیدند یا در جریان اعتراضات سراسری آبان‌ماه ۱۳۹۸ در شهرهای مختلف کشور، به دست نیروهای امنیتی کشته شدند. سرکوب جامعه مدنی در سالی که گذشت، کم‌سابقه بوده است و بسیاری از مدافعان حقوق بشر و وکلا به حبس‌های سنگین محکوم شدند.

گزارش پیش‌رو نشان می‌دهد که دستکم ۲۸۰ نفر در سال ۲۰۱۹ در ایران اعدام شدند. این تعداد، تقریباً در همان سطح اعدام‌های سال ۲۰۱۸ است که دستکم ۲۷۳ اعدام گزارش شده بود و نسبت به سال ۲۰۱۷ حدود ۴۷ درصد کاهش داشت. این تغییر به دلیل اجرای اصلاحات جدید در قانون مبارزه با مواد مخدر بود که باعث شد تعداد اعدام‌های مربوط به جرائم مواد مخدر از ۲۳۰ نفر در سال ۲۰۱۷ به ۲۴ نفر در سال ۲۰۱۸ کاهش پیدا کند.

براساس گزارش پیش‌رو، حداقل ۳۰ نفر در سال ۲۰۱۹ برای اتهامات مربوط به مواد مخدر اعدام شدند که این تعداد هفت مورد بالاتر از سال ۲۰۱۸، و به طور قابل توجهی پایین‌تر از میانگین حدود ۳۶۰ اعدام سالانه مربوط به مواد مخدر بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۷ است.

این تفاوت نشان می‌دهد که تغییرات قانون مبارزه با مواد مخدر که در پایان سال ۲۰۱۷ اجرایی شدند، برای مدت دو سال متوالی، استفاده از مجازات اعدام را برای اتهامات مربوط به مواد مخدر محدود کرده‌اند. در اینجا، تأکید بر اهمیت فشارهای بین‌المللی پایدار در وادار کردن مقامات ایرانی برای اجرای اصلاحات در قانون مبارزه با مواد مخدر ضروری است.

مقامات جمهوری اسلامی بارها اقرار کرده‌اند که هزینه سیاسی اعدام‌های مربوط به مواد مخدر بیش از حد بالاست^۶. علیرغم محدودیت ایجاد شده در استفاده از مجازات اعدام برای جرائم مربوط به مواد مخدر، جمهوری اسلامی ایران همچنان بزرگترین اعدام‌کننده جهان پس از چین است.

همچون سال ۲۰۱۸، اکثریت اعدام‌شدگان در سال ۲۰۱۹ در ایران با اتهام قتل عمد و حکم قصاص نفس صورت گرفته است. دستکم ۲۲۵ نفر در سال ۲۰۱۹ با این اتهام اعدام شدند. این بالاترین تعداد سالانه اجرای احکام

قصاص در ۱۰ سال گذشته پس از سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۷ است. مقامات جمهوری اسلامی ادعا می‌کنند که قصاص حق شاکه است و تنها اولیای دم می‌توانند در خصوص محکومیت به اعدام تصمیم بگیرند. به این ترتیب، مسئولیت احکام اعدام مستقیماً بر دوش خانواده قربانیان قتل قرار می‌گیرد.

محمود امیری‌مقدم، مدیر و بنیانگذار سازمان حقوق بشر ایران در این خصوص می‌گوید: «نه‌تنها قصاص یک مجازات غیرانسانی است، بلکه عامل نقض جدی حقوق خانواده‌های قربانیان قتل نیز می‌شود. این خانواده‌ها که خود قربانی خشونت هستند و در سوگ از دست دادن عزیزشان به سر می‌برند، توسط حکومت به مجریان احکام اعدام تبدیل می‌شوند.»

سازمان حقوق بشر ایران (IHR) و سازمان «با هم علیه مجازات اعدام» (ECPM) خواستار حذف قصاص از قانون مجازات ایران هستند و تأکید می‌کنند که مجازات بر عهده دولت‌ها است و نه شهروندان عادی.

همچون سال‌های گذشته مقامات جمهوری اسلامی در سال ۲۰۱۹ نیز با ادامه اعدام کودک-مجرمان تعهدات بین‌المللی خود را نقض کردند. دستکم در طی این سال، چهار کودک-مجرم اعدام شدند و تعداد بیشتری نیز در معرض خطر اعدام قرار دارند. اعدام در ملاء عام نیز در طی این سال ادامه داشت. مدیر اجرایی «با هم علیه مجازات اعدام» (ECPM) در این خصوص اظهار کرد: «ایران جزء آخرین کشورهای است که مجازات اعدام در ملاء عام را انجام می‌دهند. این شیوه شرم‌آور باید به پایان برسند. ما از جامعه جهانی، به ویژه اتحادیه اروپا، می‌خواهیم که موضوع مجازات اعدام را به‌طور کلی و اعدام در ملاء عام را به‌طور خاص در صدر خواسته‌های خود در گفتگوهایشان با مقامات جمهوری اسلامی ایران قرار دهند.»

بیش از ۷۰ درصد اعدام‌ها در سال میلادی گذشته توسط مقامات ایرانی اعلام نشده‌اند. بنابراین، تعداد کل اعدام‌ها و همچنین تعداد کودکانی که در سال ۲۰۱۹ اعدام شده‌اند ممکن است بسیار بیشتر از ارقام ارائه شده در این گزارش باشند. عدم شفافیت و پاسخگویی در سیستم قضایی ایران در موارد مختلف و بخصوص در رابطه با سرکوب خونین اعتراضات سراسری آبان ۱۳۹۸ باید توسط جامعه جهانی مورد توجه قرار گیرد. طی این اعتراضات که در بیش از ۱۰۰ شهر گزارش شده و بیش از سه روز به طول انجامید، صدها نفر با شلیک مستقیم گلوله و توسط نیروهای امنیتی ایران به قتل رسیدند.

محققان سازمان حقوق بشر ایران نتیجه گرفتند که دستکم ۳۲۴ نفر در طی این اعتراضات کشته شده‌اند که علت مرگ بیشتر آنها اصابت گلوله به سر، گردن و یا قفسه سینه بوده است. همچنین بیش از ۱۰ هزار نفر در ارتباط با این اعتراضات دستگیر شدند. خبرگزاری رویترز گزارش داد که در جریان این اعتراضات ۱۵۰۰ نفر کشته شده‌اند. با این حال مقامات ایران تا کنون تعداد قربانیان اعتراضات آبان‌ماه را منتشر نکرده‌اند و هیچکس نیز به عنوان مسئول این قتل‌ها معرفی نشده است.

علاوه بر این، سازمان حقوق بشر ایران گزارش‌هایی در خصوص شرایط غیرانسانی که دستگیرشدگان در آن نگهداری شده‌اند، دریافت کرده است. سازمان حقوق بشر ایران و سازمان «با هم علیه مجازات اعدام» همراه با چندین نهاد حقوق بشری دیگر تشکیل جلسه ویژه شورای حقوق بشر سازمان ملل را برای رسیدگی به سرکوب خونین اعتراضات ایران و تعیین یک مامور ویژه حقیقت‌یاب برای بررسی تعداد کشته‌شدگان و بازداشت‌شدگان، درخواست کرده‌اند تا گامی باشد به سوی پاسخگو کردن مرتکبان این جنایات.

پس از اعتراضات سراسری آبان، مقامات ایران بار دیگر نقض سیستماتیک روند دادرسی عادلانه و حاکمیت قانون را به نمایش گذاشتند. عدم دسترسی به وکیل پس از دستگیری، اعترافات تلویزیونی و گزارش‌هایی که از شکنجه بازداشت‌شدگان منتشر شده، جملگی یادآور این واقعیت است که بهبود پایدار در وضعیت حقوق بشر، بدون تغییرات اساسی در سیستم قضایی ایران امکان‌پذیر نیست.

سازمان حقوق بشر ایران و سازمان «با هم علیه مجازات اعدام» نگرانی خود را از احتمال صدور حکم اعدام برای کسانی که با اعترافات احتمالاً اجباری در تلویزیون حاضر شدند، ابراز می‌کنند. تاکنون چندین سازمان غیردولتی، از جمله سازمان حقوق بشر ایران و سازمان «با هم علیه مجازات اعدام»، از اتحادیه اروپا خواسته‌اند که به‌خاطر نقش صدا و سیما در ساخت و پخش اعترافات اجباری، تحریم‌هایی را علیه این نهاد دولتی اعمال کنند.

در مارس سال ۲۰۱۹ (اسفند ۱۳۹۷) علی خامنه‌ای، رهبر جمهوری اسلامی، ابراهیم رئیسی را به عنوان رئیس جدید قوه قضائیه منصوب نمود. رئیسی به سبب ایفای نقش کلیدی در اعدام‌های گسترده هزاران زندانی سیاسی در تابستان سال ۱۳۶۷ شناخته شده است. اعدام‌های دسته‌جمعی سال ۱۳۶۷ توسط بسیاری مراجع جنایت علیه بشریت

به شمار می‌روند. محمود امیری‌مقدم، مدیر سازمان حقوق بشر ایران، در خصوص انتصاب ابراهیم رئیسی به عنوان رئیس قوه قضاییه ایران می‌گوید: «ابراهیم رئیسی باید بخاطر نقش مستقیم در اعدام‌های فراقضایی چندین هزار زندانی سیاسی، مورد تحقیق و پیگرد قرار بگیرد و محاکمه شود. انتصاب او به عنوان رئیس قوه قضاییه ایران نشانه امیدوار کننده‌ای در جهت استقرار قانون و ارتقاء سطح حقوق بشر در ایران نیست.»

در نوامبر ۲۰۱۹ (آبان ۱۳۹۸) پلیس سوئد یک ایرانی را به اتهام مشارکت در اعدام‌های دسته جمعی سال ۱۳۶۷ بازداشت کرده و روند تحقیقات درباره نقش او در اعدام‌ها را آغاز کرده است. سازمان «با هم علیه مجازات اعدام» و سازمان حقوق بشر ایران از این اقدام استقبال می‌کنند و خواستار تحقیقات سازمان ملل در خصوص اعدام‌های دسته‌جمعی سال ۱۳۶۷ هستند.»

جامعه ایران وارد مرحله جدیدی شده است، زیرا تلاش مردم در راستای تحقق تحولات اساسی بالا گرفته است. سال ۲۰۱۹ با اعتراضات محدود و پراکنده‌ای آغاز شد و با بزرگترین و خونین‌ترین تظاهرات از دهه ۶۰ تا کنون، به پایان رسید؛ اعتراض‌هایی که احتمال تکرار آنها در آینده نزدیک، بالاست. سازمان حقوق بشر ایران و «با هم علیه مجازات اعدام» نگران آن هستند که با افزایش اعتراضات و خشم مردم، مقامات به خشونت بیشتری متوسل شوند و مهمتر از همه، استفاده از مجازات اعدام را به عنوان تنها و کارآمدترین سلاح خود برای مقابله با ناآرامی‌ها، افزایش دهند. جامعه بین‌الملل، به ویژه اتحادیه اروپا، باید نقش موثری در جلوگیری از استفاده از خشونت توسط مقامات ایرانی علیه شهروندان خود ایفا کنند.

با انتشار این گزارش، سازمان حقوق بشر ایران و سازمان «با هم علیه مجازات اعدام» از جامعه بین‌المللی و شرکای گفتگوی اروپایی ایران می‌خواهند تا برای صدور مهلت قانونی جهت توقف استفاده از مجازات اعدام، و همچنین اصلاحات اساسی در سیستم قضایی کشور که حداقل استانداردهای بین‌المللی را نیز برآورده نمی‌کند، فشار وارد آورند. رهبری جمهوری اسلامی و کلیه ارگانهای سرکوب باید توسط جامعه جهانی مورد بازخواست قرار گرفته و پاسخگو باشند.

سازمان حقوق بشر ایران و سازمان «با هم علیه مجازات اعدام» از مقامات ایرانی می‌خواهند تا توصیه‌های مندرج در این گزارش و توصیه‌های اعضای شورای حقوق بشر سازمان ملل در جلسات بررسی دوره‌ای جهانی (UPR) را به طور جدی در نظر بگیرند. اعمال توقف پنج ساله مجازات اعدام، آزادی کلیه زندانیان عقیدتی، از جمله مدافعان حقوق بشر و حقوقدانان، اعطای آزادی برگزاری تجمعات و ایجاد اصلاحات جدی در دستگاه قضایی مطابق با استانداردهای بین‌المللی، از جمله توصیه‌هایی است که مقامات ایرانی باید به عنوان اولین گام‌ها در راستای تحقق اصلاحات اساسی و صلح‌آمیز به کار گیرند.

منابع

صدور و اجرای احکام اعدام در جمهوری اسلامی ایران روندی غیرشفاف دارند. مقام‌های جمهوری اسلامی عمدتاً اجرای احکام اعدام را اعلام نمی‌کنند. طی پنج سال گذشته، به طور میانگین تنها ۴۰ درصد از اعدام‌ها توسط رسانه‌های رسمی ایران اعلام شده است. بنابراین، ما بین اعدام‌های «رسمی» و «غیر رسمی» یا «اعلام‌نشده» تمایز قائل می‌شویم.

اعدام‌های رسمی آن‌هایی هستند که از طریق وبسایت‌های رسمی دادگستری استان‌ها، پلیس ایران، خبرگزاری‌ها و روزنامه‌های محلی یا سراسری و رادیو و تلویزیون ایران اعلام می‌شوند. اعدام‌های غیر رسمی یا مخفیانه، شامل مواردی هستند که از طریق منابع رسمی اطلاع رسانی نشده‌اند، اما از طریق کانال‌های دیگر توسط سازمان حقوق بشر ایران، مورد تایید قرار گرفته‌اند. این کانال‌ها شامل گزارش‌های سازمان‌های حقوق بشری دیگر⁷ و یا منابع سازمان حقوق بشر ایران در داخل ایران است. منابع این گزارش‌های غیر رسمی اغلب شامل شاهدان عینی، اعضای خانواده‌ها، وکلا، منابع داخل زندان‌ها و ارتباط غیر رسمی با مقامات قضایی ایران می‌شوند. در این گزارش تنها مواردی که از طریق دو منبع مستقل و موثق مورد تایید قرار گرفته‌اند، درج شده‌اند.

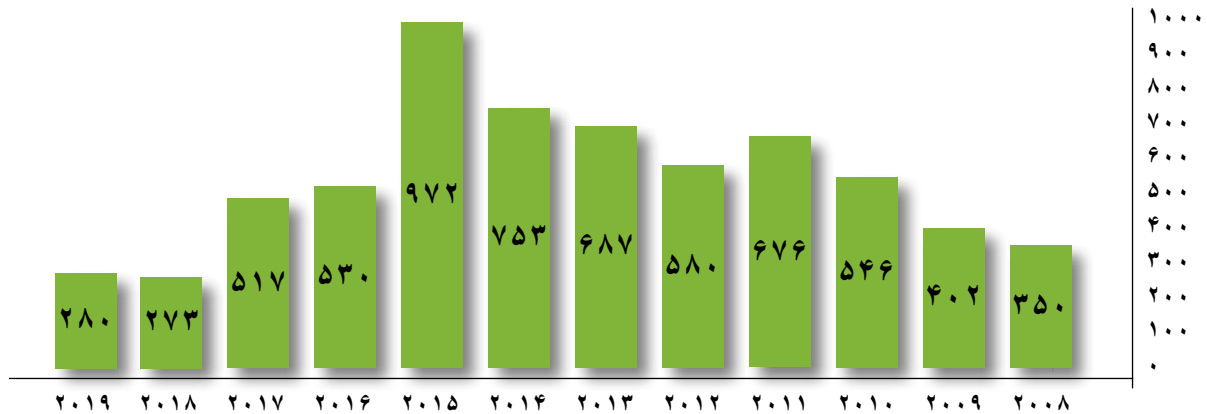
به دلیل فقدان شفافیت در سیستم قضایی ایران و فشارهای وارده بر خانواده‌های افراد اعدام‌شده، سازمان حقوق بشر ایران موفق به تایید بیش از ۱۰ گزارش اعدام دریافتی، از طریق دو منبع موثق نشد. بنابراین، این موارد در این گزارش گنجانده نشده‌اند.

تأکید می‌کنیم که اتهامات ذکر شده در این گزارش، آن‌هایی هستند که قوه قضاییه ایران اعلام می‌کند. بسیاری از محاکمات منجر به مجازات اعدام، بر اساس استانداردهای بین‌المللی «ناعادلانه» است. اعمال شکنجه برای اخذ اعتراف اجباری در ایران به صورت گسترده استفاده می‌شود. در نتیجه، با توجه به عدم شفافیت در قوه قضاییه ایران، بیشتر اتهامات ذکر شده در این گزارش توسط منابع مستقل تایید نشده است.

این گزارش شامل قتل‌های فرا قضایی در داخل و یا خارج از زندان‌ها نمی‌شود.

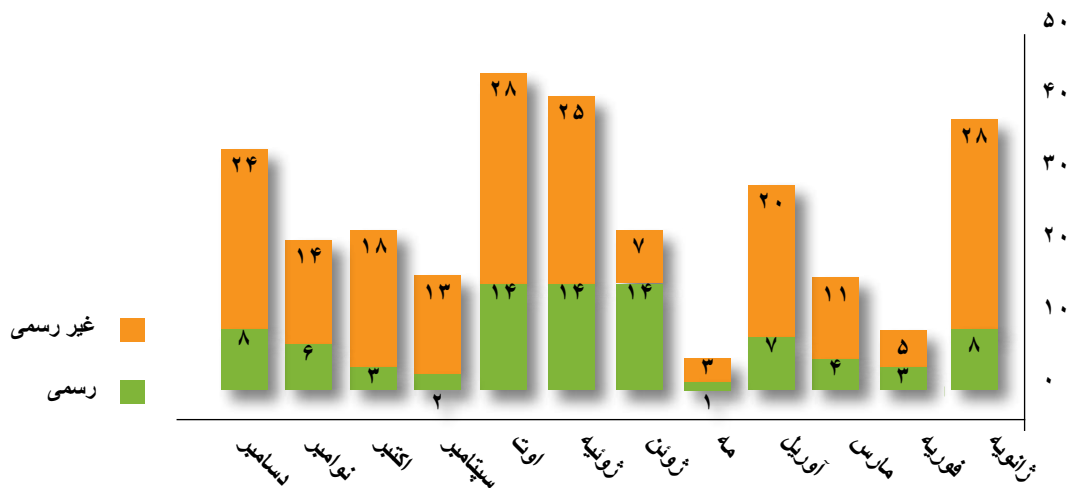
آمار و ارقام

روند اجرای حکم اعدام در ۱۲ سال گذشته

از زمان اولین گزارش سالانه سازمان حقوق بشر ایران در سال ۲۰۰۸، مقام‌های جمهوری اسلامی حداقل ۶۵۶۶ نفر، یعنی به طور متوسط بیش از ۵۴۷ نفر در سال، را اعدام کرده‌اند. تعداد اعدام‌ها در سال ۲۰۱۹ اندکی بیشتر از سال ۲۰۱۸ و به طور قابل توجهی پایین‌تر از میانگین تعداد اعدام‌های سالانه مستند شده از سال ۲۰۰۸ است.

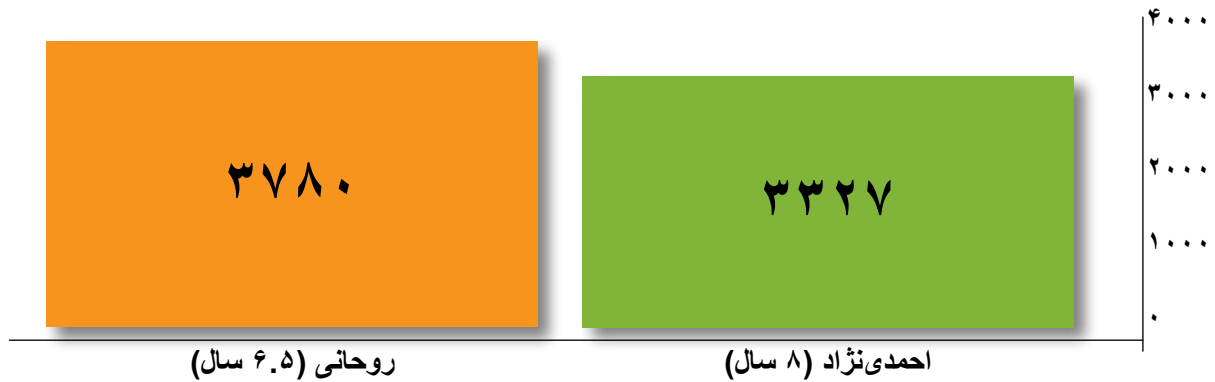
تفکیک ماهانه اعدام‌های در سال ۲۰۱۹

تجزیه و تحلیل ماهانه اعدام‌ها نشان‌دهنده نسبت بالای اعدام‌هایی است که از سوی منابع رسمی اعلام نشده‌اند و غیر رسمی به شمار می‌روند. در سال ۲۰۱۹ یک مورد اعدام در ماه رمضان (۱۷ اردیبهشت تا ۱۴ خرداد - ۷ مه تا ۵ ژوئن) وجود داشت. بررسی روند اعدام‌ها در یک دوره ۱۰ ساله نشان می‌دهد که آمار اعدام‌ها در هفته‌های پیش از انتخابات مجلس شورای اسلامی، انتخابات ریاست جمهوری، تعطیلات نوروز (۲۱ مارس تا ۳ آوریل) و ماه رمضان پایین است. ماه‌های ژوئیه و اوت با ۳۹ و ۴۲ اعدام خونین‌ترین ماه‌ها در سال ۲۰۱۹ بودند. از سوی دیگر، زمانی که مقامات انتظار اعتراضات مردمی را دارند، آمار اعدام بالا می‌رود. افزایش شدیدی در تعداد اعدام‌ها در ماه دسامبر و پس از اعتراضات سراسری آبان مشاهده شده است. ممکن است بسیاری از کسانی که در این اعتراضات بازداشت شده‌اند با مجازات اعدام روبرو شوند.

اعدام‌ها در دوره ریاست جمهوری حسن روحانی

گزارش سالانه اعدام در سال ۲۰۱۹ پس از گذشت ۳۰ ماه از دوره دوم ریاست جمهوری حسن روحانی منتشر می‌شود. براساس گزارش‌های سازمان حقوق بشر ایران حداقل ۳۷۸۰ نفر در طول ۶.۵ سال ریاست جمهوری حسن روحانی اعدام شده‌اند. این به طور قابل توجهی بیشتر از تعداد اعدام‌های گزارش شده در طول ۸ سال ریاست جمهوری محمود احمدی‌نژاد است. اگرچه رئیس‌جمهور نقش مستقیمی در صدور یا اجرای احکام اعدام ندارد، اما حسن روحانی تاکنون از افزایش شدید تعداد اعدام‌ها در دوران ریاست جمهوری خود انتقاد یا ابراز نگرانی نکرده است.

نمودار بالا تعداد اعدام‌ها در دو دوره ریاست جمهوری محمود احمدی‌نژاد (از سال ۲۰۰۵ تا سال ۲۰۱۳) و ۶.۵ سال از ریاست جمهوری حسن روحانی (از ژوئیه ۲۰۱۳ تا دسامبر ۲۰۱۹) را با هم مقایسه می‌کند. این نمودار بر اساس اعدام‌های ثبت‌شده تهیه شده است و احتمال آن وجود دارد که ارقام واقعی بالاتر از این باشند. حاشیه خطای بیشتری برای آمار دور اول ریاست جمهوری احمدی‌نژاد وجود دارد.

میانگین اعدام ماهانه در دوران احمدی‌نژاد و روحانی

بررسی شش سال و نیم ریاست جمهوری حسن روحانی نشان می‌دهد که به‌طور میانگین ماهانه ۴۸ نفر در سال‌های ریاست جمهوری او اعدام شده‌اند. این در حالی است که در طول دو دوره ریاست جمهوری محمود احمدی‌نژاد، به‌طور میانگین ماهانه ۳۵ نفر اعدام شده‌اند.

رئیس جدید قوه قضاییه: متهم به جنایات علیه بشریت

استقلال قوای سه‌گانه در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به رسمیت شناخته شده است. با این حال، جایگاه قانونی قدرتمند دستگاه رهبری و برتری آن نسبت به این قوا، ناقض استقلال آنان است. اصل ۱۵۶ قانون اساسی، قوه قضائیه را مستقل برمی‌شمارد اما اصل بعدی این قانون عملاً رهبر را بر صدر این قوه می‌نشانند.

طبق اصل ۱۵۷، مقام رهبری «یک نفر مجتهد» را که «به امور قضایی» آگاه باشد، برای مدت پنج سال به مقام ریاست رئیس قوه قضاییه منصوب می‌کند.
با توجه به این‌که رهبر جمهوری اسلامی همزمان بر سیاست‌های دو قوه دیگر نیز نفوذ قانونی دارد، اصل تفکیک قوا در عمل نقض می‌شود.
احمد شهید، گزارشگر ویژه پیشین سازمان ملل در امور حقوق بشر در ایران، در گزارش سال ۲۰۱۴، به نفوذ رهبر جمهوری اسلامی بر قوه قضاییه پرداخت و رای او را مقدم بر رای قضات دانست.^۹

تصویر: علی خامنه‌ای، رهبر جمهوری اسلامی (سمت چپ) و ابراهیم رئیسی، رئیس جدید قوه قضاییه

اما ابراهیم رئیسی، رئیس جدید قوه قضاییه ایران که هفتم مارس ۲۰۱۹ (۱۶ اسفند ۱۳۹۷) به این مقام منصوب شد، بیشترین سابقه نقض حقوق بشر را در میان روسای قوه قضاییه طی سه دهه اخیر دارد. انتساب او با حکم علی خامنه‌ای، خشم گروه‌های مدافع حقوق بشر را برانگیخت.^{۱۰}
رئیسی پیشتر دادستان تهران، معاون دادستان تهران در دهه‌های ۶۰ و ۷۰، و معاون اول قوه قضاییه از سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۳ بود. اما شهرت منفی او در میان کنشگران ایرانی، به نقشی بازمی‌گردد که در کشتار زندانیان سیاسی در تابستان سال ۱۳۶۷ ایفا کرد.

در آن هنگام، ابراهیم رئیسی عضو کمیته چهار نفره‌ای بود که به «کمیته مرگ» موسوم شد. این کمیته که بر اساس یک حکم و فتوای روح‌الله خمینی، رهبر وقت جمهوری اسلامی تشکیل شده بود، فرمان اعدام چند هزار زندانی سیاسی را صادر کرد. اعضای کمیته مرگ مصاحبه کوتاهی را با زندانیان سیاسی انجام می‌دادند و بر اساس پرسش‌های مبهم در مورد عقاید متهمان، درباره جان آنها تصمیم می‌گرفتند. بسیاری از این متهمان به زندان محکوم شده بودند و برخی از آنها در آستانه آزادی قرار داشتند.
بر اساس منابع مختلف، بین پنج تا سی هزار زندانی با فرمان کمیته‌های مرگ در سراسر ایران اعدام شدند.

ابراهیم رئیسی در آن سال، عضو کمیته مرگ در زندان‌های اطراف تهران بود که بیشترین زندانیان سیاسی را در خود جای داده بودند.
بسیاری از حقوقدانان بین‌المللی و سازمان‌های برجسته مدافع حقوق بشر، اعدام‌های تابستان سال ۶۷ را جنایت علیه بشریت دانسته‌اند.^{۱۱}
نقش برجسته ابراهیم رئیسی در نقض حقوق بشر به این اعدام‌ها محدود نمی‌شود. او که در زمان اعتراض‌های پس از انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۸۸ معاون اول قوه قضاییه بود، نقش چشمگیری در سرکوب، شکنجه و صدور احکام طولانی حبس برای فعالان سیاسی و مدنی ایفا کرد.
رئیسی علناً از محاکمه و اعدام آرش رحمانی‌پور و محمدرضا علی‌زمانی به اتهام شرکت در اعتراضات دفاع کرد.^{۱۲} این در حالی بود که این دو زندانی چندین ماه قبل از این اعتراضات بازداشت شده بودند.^{۱۳} رئیسی اصرار داشت که آنها در ارتباط با اعتراضات دستگیر شده‌اند^{۱۴} و با پافشاری او، آرش و محمدرضا در تاریخ ۸ بهمن ۱۳۸۸ به دار آویخته شدند.

9 <http://www.shaheedoniran.org/english/dr-shaheeds-work/latest-reports/march-2014-report-of-the-special-rapporteur/#judges>

10 <https://www.hrw.org/news/2019/03/07/iran-serious-rights-violator-lead-judiciary>

11 <https://www.theguardian.com/world/2012/oct/18/iran-tribunal-investigates-massacre>

12 <https://iranhr.net/en/articles/533/>

13 <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2010-feb-08-la-fg-iran-lawyer8-2010feb08-story.html>

14 <https://shahrvand.com/archives/1828>

میراث صادق لاریجانی، رئیس پیشین قوه قضائیه

سابقه سیاه ابراهیم رئیسی، سایر روسای قوه قضائیه جمهوری اسلامی را میرا نمی‌کند. سلف او، صادق آملی لاریجانی، از مرداد ۱۳۸۸ تا اسفند ۱۳۹۷، در یکی از تاریک‌ترین دهه‌های نقض حقوق بشر در ایران پس از دهه ۶۰، ریاست این قوه را برعهده داشت.

شرح جزئیات بی‌عدالتی‌های گسترده و فساد که قوه قضائیه در دوره صادق لاریجانی بدان متهم شده، از حیطه این گزارش خارج است. در زیر، برخی حقایق مربوط به مجازات مرگ را در دوران زمامداری صادق آملی لاریجانی مرور کرده‌ایم:

- بیش از ۵۷۷۸ نفر اعدام شدند
- دستکم ۵۶ نوجوان در میان اعدام‌شدگان بودند
- بیش از ۱۳۲ زن اعدام شدند
- اتهام بیش از ۳۲۵۰ نفر از اعدامیان، مربوط به مواد مخدر بود
- دستکم ۱۵۴ نفر با اتهام وابستگی به گروه‌های مخالف نظام اعدام شدند

موازین قانونی

معاهدات بین‌المللی که ایران نیز به آن‌ها پیوسته است¹⁵

مجلس سنای ایران در سال ۱۳۵۴ اجازه الحاق دولت شاهنشاهی وقت را به میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (ICCPR) صادر کرد¹⁶. پس از انقلاب ۱۳۵۷، جمهوری اسلامی کماکان عضو این پیمان باقی ماند.

حکومت جدید در اسفند ۱۳۷۲ به کنوانسیون حقوق کودک پیوست¹⁷ و در سال ۱۳۸۷ به کنوانسیون حقوق اشخاص دارای معلولیت ملحق شد¹⁸.

با این حال، جمهوری اسلامی تا کنون به پیمان‌نامه‌های مهم دیگری -مانند «پیمان‌نامه منع شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات‌های بی‌رحمانه، غیر انسانی یا تحقیرکننده» و پروتکل اختیاری دوم «میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی» نیوسته است.

معمیثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی¹⁹

در ماده ۶ بند ۲ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی که ایران در سال ۱۳۵۴ به آن پیوست آمده است: «در کشورهایی که مجازات اعدام لغو نشده، صدور حکم اعدام جایز نیست، مگر در مورد جدی‌ترین جنایات طبق قانون لازم‌الاجرا در زمان ارتکاب جنایت که آن‌هم نباید با مقررات این میثاق و کنوانسیون‌ها راجع به جلوگیری و مجازات جرم کشتار دسته‌جمعی (ژنوساید) منافات داشته باشد. اجرای این مجازات جایز نیست مگر به موجب حکم قطعی صادر از دادگاه صالح».

همچنین، ماده ۶ بند ۵ این میثاق به صراحت بیان می‌کند: «حکم اعدام در مورد جرائم ارتكابی اشخاص کمتر از ۱۸ سال صادر نمی‌شود و در مورد زنان باردار قابل اجرا نیست».

در ماده ۶ بند ۶ این میثاق همچنین تصریح شده: «هیچ چیز در این ماده جهت به تاخیر انداختن و یا منع الغای مجازات اعدام از طرف کشور عضو این میثاق، قابل استناد نمی‌باشد».

ماده ۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، شکنجه و مجازات‌های بی‌رحمانه، تحقیرآمیز و غیر انسانی را ممنوع می‌کند و ماده ۱۴ برگزاری محاکمات عادلانه و رویه عادلانه قضایی را مقرر داشته و به طور خاص به اهمیت یک سیستم قضایی بی‌طرف، دسترسی متهم به وکیل و دادرسی عادلانه که در آن متهمان مجبور به شهادت علیه خود نباشند، اشاره می‌کند.

اخیرا کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد در یک اظهار نظر عمومی²⁰ در مورد ماده ۶ بند ۲ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، تاکید کرد که «موضوع 'جدی‌ترین جنایات' باید محدود به جرایم بسیار سنگین قتل عمد باشد. جرایمی که به‌طور مستقیم و عمدی منجر به مرگ نگرند، مانند تلاش برای قتل، فساد و سایر جرایم اقتصادی و سیاسی، سرقت مسلحانه، دزدی دریایی، آدم ربایی، مواد مخدر و جرایم جنسی، هرچند ماهیت جدی داشته باشند، اما نباید هیچگاه در چهارچوب ماده ۶، مشمول مجازات اعدام شوند».

بنا بر نظر این کمیته، «مشارکت محدود یا همدستی در جدی‌ترین جنایات، مانند فراهم کردن وسایل فیزیکی برای ارتکاب قتل، نمی‌تواند بکار بستن مجازات اعدام را توجیه کند. دولت‌های عضو موظفند تا قوانین جزایی خود را مورد بازبینی قرار دهند تا مطمئن شوند که مجازات اعدام برای جرایمی که مصداق جدی‌ترین جنایات نیستند صادر نشود. این کشورها همچنین باید احکام اعدام صادر شده برای جرایمی که به عنوان جدی‌ترین جنایات شناخته نمی‌شوند را لغو کنند و مراحل قانونی لازم برای محاکمه و صدور حکم مجدد برای این دسته از محکومان را پی‌گیری کنند».

<http://indicators.ohchr.org/> 15

<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/97259> 16

<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/92374> 17

<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/134833> 18

<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> 19

CCPR/C/GC/36, 30.10.2018, https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/1_Global/ 20

CCPR_C_GC_36_8785_E.pdf

کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد همچنین اظهار داشته است که «در هیچ شرایطی مجازات اعدام نباید در خصوص رفتارهایی که جرم‌انگاری آنها نقض این میثاق است، بکار رود. رفتارهایی همچون زنا، همجنس‌گرایی، ارتداد، ایجاد گروه‌های مخالف سیاسی، یا توهین به رییس دولت. کشورهایی که استفاده از مجازات اعدام را برای چنین جرایمی حفظ می‌کنند، مرتکب نقض تعهدات خود مبنی بر ماده ۶ این میثاق می‌شوند، که خود در رابطه با ماده ۲ بند ۲ میثاق و سایر مفاد آن است».

دبیرکل سازمان ملل متحد در یک متمم سالانه بر گزارش‌های چهار ساله خود در مورد مجازات اعدام، این موضوع را مجدداً مورد تأکید قرار داد: «کشورهای عضو میثاق که هنوز مجازات اعدام را لغو نکرده‌اند، فقط می‌توانند آن را برای «جدی‌ترین جنایات» اعمال کنند. کمیته حقوق بشر اظهار داشته است که این به معنای جنایاتی مانند قتل عمد است. کشورها باید هرگونه اجرای مجازات اعدام را برای جرایمی که شامل قتل عمدی نباشد، مانند جرائم مربوط به مواد مخدر یا جرایم مرتبط با تروریسم که شامل قتل عمدی نیستند، از قوانین ملی حذف کنند. خصوصاً مجازات اعدام نباید به عنوان یک مجازات برای رفتارهای غیر خشونت‌آمیز، مانند ارتداد، کفر، زنا و روابط همجنس‌گرایانه باشد»²¹.

هرچند ایران میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی را بدون قید و شرط امضا کرده است، لیکن همچنان برای جرایمی که مصداق «جدی‌ترین جنایات» به شمار نمی‌روند، مجازات اعدام را به کار می‌بندد.

کنوانسیون حقوق کودک

در ماده ۳۷ بند الف کنوانسیون حقوق کودک آمده است: «هیچ کودکی نباید تحت شکنجه یا سایر رفتارهای بی‌رحمانه و غیرانسانی یا مغایر شئون انسانی قرار گیرد. مجازات اعدام و یا حبس ابد بدون امکان بخشودگی را نمی‌توان در مورد کودکان زیر ۱۸ سال اعمال کرد».

جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۲ رسماً به کنوانسیون حقوق کودک (CRC) پیوست. اما در هنگام تصویب، پیش‌شرط عدم تعارض با «قوانین داخلی و موازین اسلامی» را اعلام کرد²².

مقام‌های سازمان ملل بارها از ایران خواسته‌اند تا بکارگیری بی‌رویه مجازات مرگ را لغو کند²³. با این حال، از سال ۲۰۰۷ ایران مرتباً علیه قطع‌نامه‌های مجمع عمومی سازمان ملل متحد که خواستار توقف جهانی استفاده از مجازات اعدام شده، رأی داده است. در آخرین مورد، در سال ۲۰۱۸ ایران مجدداً علیه این قطع‌نامه رأی داد²⁴.

مجازات اعدام بر اساس قوانین ایران

فصل سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به مقررات مربوط به حقوق مردم پرداخته است. در فصل سوم، اصل ۲۲، آمده: «حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند».

با وجود مصون دانستن جان افراد از تعرض، تعداد جرایمی که در ایران با مجازات اعدام مجازات می‌شوند، بالاترین میزان در جهان است.

اتهاماتی چون «زنا محصنه، زنا با محارم، تجاوز، لواط، سب النبی (توهین به پیامبر اسلام) و سایر پیامبران اولوالعزم، نگهداری و فروش مواد مخدر، دزدی برای چهارمین بار، قتل عمد، محاربه (جنگیدن علیه خدا)، افساد فی الارض، کلاهبرداری و قاچاق انسان» می‌توانند مجازات مرگ را به همراه داشته باشند²⁵.

بسیاری از این اتهام‌ها نمی‌توانند با تعریف «جدی‌ترین جنایات» در استانداردهای میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی تطابق داشته باشند²⁶.

قتل، نگهداری و فروش مواد مخدر، تجاوز جنسی/آزار و اذیت جنسی، محاربه (جنگ با خدا) و افساد فی الارض، رایج‌ترین اتهامات اعدام‌شدگان در ایران محسوب می‌شوند.

در ادامه، بخشی از قوانین ایران که مجازات اعدام را در نظر گرفته‌اند، به صورت اجمالی بررسی خواهند شد.

https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/255/61/PDF/G1925561.pdf?OpenElement	21
During the vote of the text of the Resolution in third Commission, Iran underlined all measures were taken in the country to limit the use of the death penalty to most serious crimes.	22
Report of the Secretary-General, Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran, Human Rights Council, 40th session, 8 february 2019 (GE.19-01989(E))	23
	24
United Nations, Situation of Human Rights in the Islamic Republic of Iran: Report of the Secretary-General, U.N. Doc. A/68/377, Sept. 10, 2013, ¶ 14.IHR and ECPM Annual Report on the Death Penalty in Iran – 2013, 15-18.	25
and Political Rights, Article 6 International Covenant on Civil	26

۱. قانون مجازات اسلامی و جرایمی که مجازات اعدام را در پی دارند

اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۲، مجلس شورای اسلامی در نهایت قانون جدید مجازات اسلامی را تصویب کرد. در همان ماه شورای نگهبان این قانون را تایید کرد.

قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نهمین مجازات اعدام را در اکثر موارد حفظ کرد، بلکه دامنه آن را در برخی موارد حتی گسترش نیز داد.

قانون جدید در ماده ۲۲۰ صراحتاً بیان می‌کند قاضی می‌تواند «در مورد حدودی که در این قانون ذکر نشده» با استفاده از اصل ۱۶۷ قانون اساسی، مجازات حد تعیین نماید.

طبق اصل ۱۶۷ قانون اساسی، اگر قاضی حکم دعاوی را در قوانین مدونه نیابد، باید «با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر، حکم قضیه را صادر نماید.»

بر اساس قانون مجازات اسلامی جرایم زیر مشمول مجازات اعدام می‌شوند

الف) جرایم جنسی

زنا و تجاوز به عنف

طبق ماده ۲۲۴ قانون مجازات اسلامی، زنا با محارم، زنا با مادر خوانده (زن پدر)، زنا با مرد غیر مسلمان با زن مسلمان و زنا یا عنف یا اکراه (تجاوز)، برای مردان با حکم اعدام همراه است. مجازات مربوط به زن توسط سایر مقررات مربوط به زنا تعیین می‌شود.

(ماده ۲۲۴).

زنا یا محصنه

روابط جنسی زن شوهردار و مرد زنده‌دار طبق ماده ۲۲۵ قانون مجازات اسلامی، مشمول حکم سنگسار می‌شود. اطلاعات بیشتر در این مورد، در ادامه گزارش آمده است.

«لواط» و روابط جنسی همجنس‌گرایانه

در ماده ۲۳۴ قانون مجازات اسلامی، حد لواط برای فاعل تنها در صورتیکه وی ازدواج کرده باشد و یا متوسل به زور و تجاوز شده باشد، اعدام است. این در حالی است که «فرد مفعول» فارغ از وضعیت تأهل محکوم به اعدام می‌گردد. طبق تبصره ۱ ماده مذکور، «فاعل» غیر مسلمان در ارتباط جنسی همجنس‌گرایانه با فرد مسلمان، مشمول مجازات اعدام است. همچنین طبق تبصره ماده ۲۳۶، فاعل غیر مسلمان در رابطه همجنس‌گرایانه حتی در صورت عدم دخول به مجازات اعدام محکوم می‌گردد.

برای زنان همجنس‌گرا نیز سه بار اول با حکم شلاق و تکرار آن برای چهارمین بار با حکم اعدام همراه است. اگر چه به این مجازات مشخصاً در قانون اشاره نشده است، اما می‌توان آن را از ماده ۱۳۶ که مربوط به تکرار جرایم است استخراج نمود.

در سال ۲۰۱۹ یک خبرنگار آلمانی از محمدجواد ظریف، وزیر امور خارجه ایران سوال کرد: چرا همجنس‌گرایان در ایران به دلیل گرایش جنسی خود اعدام می‌شوند؟

ظریف در پاسخ این خبرنگار گفت: «هرجامعه‌ای اصولی دارد و ما طبق آن اصول زندگی می‌کنیم. این‌ها اصولی اخلاقی هستند که در کل به رفتار مردم مربوط می‌شود. معنی‌اش این است که به قانون احترام گذاشته می‌شود و از قانون اطاعت می‌شود»²⁷.

به گفته برخی از فعالان حقوق بشر، افراد بسیاری از زمان انقلاب ۱۳۵۷ (۱۹۷۹) در ارتباط با همجنس‌گرایی در ایران اعدام شده‌اند.

ب) محاربه

بر اساس ماده ۲۷۹ قانون مجازات اسلامی، محاربه (جنگ با خدا) عبارت از «کشیدن سلاح به قصد جان، مال یا ناموس مردم یا ارباب آنها است، به نحوی که موجب ناامنی در محیط گردد.» طبق ماده ۲۸۱ همین قانون، «راهزنان، سارقان و قاچاقچیان که دست به سلاح ببرند و موجب سلب امنیت مردم و راه‌ها شوند» محارب محسوب می‌شوند. به عبارتی، سرقت مسلحانه که موجب ترس مردم شود، حتی اگر منجر به قتل نگردد، می‌تواند سارق را با اتهام محاربه روبه‌رو کند.

ماده ۲۸۲ مجازات اعدام را برای محاربه در نظر گرفته است. با این وجود قاضی می‌تواند مجازات‌های دیگری همچون مصلوب کردن، قطع دست راست و پای چپ و یا تبعید را جایگزین اعدام کند.

بر اساس قانون مجازات اسلامی قدیم که تا سال ۱۳۹۱ اجرا می‌شد، اتهام محاربه مکرراً علیه مخالفان سیاسی و افراد مرتبط با گروه‌های مخالف در خارج از کشور، حتی در مواردی که آن‌ها فعالیت‌های غیر خشونت‌آمیز داشتند، مورد استفاده قرار می‌گرفت. قانون مجازات اسلامی جدید مجازات این‌گونه از افراد را تحت قانون «افساد فی‌الارض و بغی» مشخص کرده است.

پ) افساد فی‌الارض و بغی

قانون مجازات اسلامی جدید یک مفهوم جدید از «بغی» را که در قانون پیشین وجود نداشت، تعریف کرده است. در این قانون، مجازات اعدام برای تمام محکومین به افساد فی‌الارض گنجانده شده است.

طبق ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی، مفسد فی‌الارض فردی است که «به‌طور گسترده، مرتکب جنایت علیه تمامیت جسمانی افراد، جرائم علیه امنیت داخلی یا خارجی کشور، نشر اکاذیب، اخلال در نظام اقتصادی کشور، احراق و تخریب، پخش مواد سمی و میکروبی و خطرناک یا دایر کردن مراکز فساد و فحشا یا معاونت در آنها گردد به گونه‌ای که موجب اخلال شدید در نظم عمومی کشور، ناامنی یا ورود خسارت عمده به تمامیت جسمانی افراد یا اموال عمومی و خصوصی، یا سبب اشاعه فساد یا فحشا در حد وسیع گردد.» این قانون مجازات مفسد فی‌الارض را اعدام مقرر کرده است.

ماده ۲۸۶ تعریف واقعی برای «جرم» ارائه نمی‌دهد و دامنه «گسترده‌ای» را شامل می‌شود، بنابراین به قضات قدرت بیشتری برای تفسیر به رای قانون را می‌دهد.

ماده ۲۸۷ «بغی» را اقدام مسلحانه علیه نظام جمهوری اسلامی در نظر گرفته است. طبق این ماده، «گروهی که در برابر اساس نظام جمهوری اسلامی ایران، قیام مسلحانه کند باغی محسوب می‌شود و در صورت استفاده از سلاح، اعضای آن به مجازات اعدام محکوم می‌گردند.»

ت) قتل عمد و قصاص

مجازات قصاص ریشه تلافی‌جویانه دارد و در قانون مجازات اسلامی جدید نیز به رسمیت شناخته شده است. مانند قانون مجازات اسلامی قدیم در موارد زیر افراد از قصاص معاف می‌شوند:

- پدر و یا اجداد پدری مقتول (ماده ۳۰۱)
- کشتن فردی که مرتکب جرم «حدی» شده باشد که مجازاتش مرگ باشد (ماده ۳۰۲)
- کشتن متجاوز جنسی یا کسی که تجاوزش قریب الوقوع باشد (ماده ۳۰۲)
- مردی که همسرش و مردی که با همسرش رابطه جنسی دارد را در حین «زنا» می‌کشد (ماده ۳۰۲)
- مسلمانان و پیروان ادیان رسمی و «افراد محافظت شده» که پیروان ادیان به رسمیت شناخته نشده یا «افراد محافظت نشده» را به قتل می‌رسانند (ماده ۳۱۰).

این قانون به طور غیرمستقیم قتل‌های خودسرانه توسط اشخاص را تشویق می‌کند. به عنوان مثال، کارشناسان معتقدند که ماده ۳۰۱ و ۳۰۲ می‌تواند به افزایش شمار قتل‌های ناموسی در ایران منجر شوند.²⁸

همچنین این قانون علیه پیروان ادیان «به رسمیت شناخته نشده» تبعیض قائل می‌شود. ماده ۳۰۱ تصریح می‌کند: «قصاص در صورتی ثابت می‌شود که مرتکب، پدر یا از اجداد پدری مجنی علیه نباشد و مجنی علیه، عاقل و در

دین با مرتکب مساوی باشد. تبصره- چنانچه مجنی علیه مسلمان باشد، مسلمان نبودن مرتکب، مانع قصاص نیست». این ماده به طور ویژه نگرانی‌ها را در خصوص اعضای دیانت بهایی افزایش می‌دهد که به عنوان یک دین در قوانین ایران شناخته نشده‌اند. چنانچه یکی از پیروان آن به قتل برسد، خانواده مقتول حتی دیه (خون بها) هم دریافت نمی‌کنند و قاتل از مجازات قصاص معاف می‌شود²⁹. در سال ۲۰۱۳ دو مورد گزارش قتل شهروندان بهایی منتشر شد. در ۲۳ آوریل سعیدالله اقدسی در خانه‌اش در میان‌دوآب (شمال غربی ایران) به قتل رسید³⁰. همچنین در ۲۴ اوت همان سال عطالله رضوانی با شلیک گلوله در بندر عباس (جنوب ایران) به قتل رسید³¹. هیچ‌کدام از این قتل‌ها به‌طور مناسب مورد رسیدگی قرار نگرفتند³².

ث) ارتداد و دیگر «جرایم» مذهبی

ماده ۲۶۲ قانون مجازات اسلامی برای توهین به پیامبر اسلام (سب النبی) و دیگر پیامبران اولوالعزم و توهین به امامان شیعه که آن‌ها را معصوم نامیده است، و همچنین انتساب زنا یا لواط به دختر پیامبر مسلمانان (فاطمه) مجازات اعدام در نظر گرفته است.

در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مجازاتی برای ارتداد، سحر و جادوگری و دیگر مسائل از این دست به صراحت ذکر نشده است. با این وجود، ارتداد به طور خاص شامل ماده ۲۲۰ قانون مجازات اسلامی می‌شود و از آنجا که طبق قانون شریعت، مجازات ارتداد مرگ است، قاضی می‌تواند با استناد به ماده ۱۶۷ قانون اساسی آن را اعمال کند.

ج) تکرار جرم

طبق ماده ۱۳۶ قانون مجازات اسلامی «هرگاه کسی سه بار مرتکب یک نوع جرم موجب حد شود و هر بار حد آن جرم بر او جاری گردد، حد وی در مرتبه چهارم اعدام است».

قانون مجازات اسلامی به طور خاص، جرایم موجب حدود را مشخص نکرده و تنها به مجازات مرگ برای چهارمین مورد سرقت در ماده ۲۷۸ اشاره کرده است.

با این حال، در مواد ۲۲۰ تا ۲۸۸ این قانون، مجازات‌های حدی چنین تعریف شده‌اند: فساد و زنا، فحشا، همجنس‌گرایی، قوادی، توهین به پیامبران، سرقت، نوشیدن الکل، قذف (متهم ساختن فردی به جرم زنا و لواط به غلط)، محاربه، افساد فی الارض و بعی.

چ) سنگسار

قانون مجازات اسلامی مجازات سنگسار را برای متأهلین متهم به زنا در نظر گرفته است (ماده ۲۲۵). «در صورت عدم امکان اجرای رجم با پیشنهاد دادگاه صادر کننده» و با تأیید رییس قوه قضاییه حکم اعدام جایگزین خواهد شد.

ح) کودک-مجرمان و مجازات اعدام

آخرین نسخه قانون مجازات اسلامی نیز حکم اعدام برای نوجوانان را حفظ کرده است و گرچه ماده ۸۹ تا ۹۵ اقدامات اصلاحی و مجازات‌های جایگزین را برای کودکان و نوجوانان پیشنهاد می‌کند، اما ماده ۹۱ صراحتاً جرایم موجب حدود و قصاص را از آن مستثنی می‌نماید. نکته قابل توجه این است که در ۷ سال گذشته تقریباً تمام اعدام‌های کودک-مجرمان بر اساس بند مربوط به قصاص و حدود صورت گرفته است.

ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی چه می‌گوید؟ طبق ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی، «در جرائم موجب حد یا قصاص هرگاه افراد بالغ کمتر از هجده سال، ماهیت جرم انجام شده و یا حرمت آن را درک نکنند و یا در رشد و کمال عقل آنان شبهه وجود داشته باشد، حسب مورد با توجه به سن آنها به مجازات‌های پیش‌بینی شده در این فصل (مواد ۸۹ تا ۹۵) محکوم می‌شوند».

اما طبق تبصره ذیل این ماده، تشخیص رشد و کمال عقل متهم در حین ارتکاب جرم با قاضی است. تبصره ماده ۹۱ می‌گوید «دادگاه برای تشخیص رشد و کمال عقل می‌تواند نظر پزشکی قانونی را استعلام یا از هر طریق دیگر

<http://cshr.org.uk/human-rights-portal/1823> 29

HRANA: Lack of investigation in murder case of a Bahai citizen 30

http://www.bbc.co.uk/persian/iran/2013/08/130819_u04_bahai_rezvani_killing.shtml 31

<http://www.radiozamaneh.com/125291> 32

که مقتضی بدانند، استفاده کند. «می‌تواند» در این تبصره، دست قاضی را باز می‌گذارد تا بر مبنای تشخیص خود، از ارسال پرونده به پزشکی قانونی خودداری کند.

علاوه بر این، در حالی که ماده ۱۴۶ بیان می‌کند که افراد نابالغ مسئولیت کیفری ندارند، ماده ۱۴۷ مفاد قانون قبلی و قانون مدنی را در رابطه با بلوغ و سن مسئولیت کیفری تکرار می‌کند. دختران در ۹ سال قمری و پسران در ۱۵ سال قمری بالغ محسوب می‌شوند. بنابراین یک دختر ۸.۷ ساله و یک پسر ۱۴.۶ ساله می‌توانند به مجازات اعدام محکوم شوند.

موسی قربانی، نماینده سابق مجلس و معاون کمیته بازبینی قانون در مجلس شورای اسلامی که در نگارش پیش‌نویس و اصلاح قانون مجازات اسلامی جدید شرکت کرده بود، تأیید کرد که بر اساس قانون مجازات اسلامی جدید نیز کودکان و نوجوانان به مجازات اعدام محکوم می‌شوند. او گفت: «این قانون بر مبنای اجرای قصاص و حدود بنا شده است؛ به جز در مواردی که نوجوانی از ماهیت جنایی اقدام خود مطلع نباشد. از سوی دیگر، اگر نوجوان زیر ۱۸ سال به طور آگاهانه مرتکب قتل شود، تا رسیدن به سن ۱۸ سالگی در زندان یا مراکز اصلاح و تربیت (دارالتأدیب) نگهداری شده و پس از رسیدن به سن قانونی، قصاص اجرا خواهد شد، همانطور که پیش از این روال کار بوده است»³³.

اکثر کودکان-مجرمانی که اعدام می‌شوند، تا زمانی که به سن ۱۸ سالگی برسند، در زندان یا مراکز اصلاح و تربیت نگهداشته می‌شوند. حکم این دسته از محکومان عمدتاً پس از سن ۱۸ سالگی اجرا می‌شود (بخشی «کودک-مجرمان» را در این گزارش ببینید).

۲. قانون مبارزه با مواد مخدر

قانون مبارزه با مواد مخدر ایران در سال ۱۳۶۷ تصویب و در سال‌های ۱۳۷۶ و ۱۳۸۹ اصلاح شده بود. هر دو اصلاحیه با هدف گسترش اختیارات قانونی و سخت‌تر کردن احکام به جهت مبارزه با مشکلات روبه رشد مواد مخدر در ایران صورت گرفته بود.

اصلاحات سال ۱۳۸۹ مجازات اعدام را برای داشتن ۳۰ گرم هروئین را در نظر گرفت و دسته‌های جدیدی از مواد مخدر را، همچون شیشه (مت‌آمفتامین)، وارد این قانون کرد. مجموع این قوانین مبارزه با مواد مخدر، از جمله اصلاحات سال ۱۳۷۶ و ۱۳۸۹ مجازات اعدام را برای ۱۷ جرم مرتبط با مواد مخدر در نظر گرفته بود³⁴. از جمله: چهارمین محکومیت برای جرایم مربوط به مواد مخدر در پرونده‌های جداگانه؛ کشت خشخاش، کوکا و یا کشت شاهدانه به منظور تولید مواد مخدر، قاچاق بیش از پنج کیلوگرم تریاک و یا شاهدانه به داخل ایران؛ خرید، نگهداری، حمل و یا پنهان کردن بیش از پنج کیلوگرم تریاک و سایر مواد فوق برای بار سوم؛ قاچاق به داخل ایران، خرید یا فروش، تولید، توزیع و صادرات بیش از ۳۰ گرم هروئین، مرفین، کوکائین و یا مشتقات آن‌ها.

اصلاحات جدید حداقل مقدار مواد مخدری را که تولید و یا توزیع آن منجر به صدور حکم اعدام می‌شود، برای مواد مخدر صنعتی مانند هروئین، کوکائین و آمفتامین از ۳۰ گرم به ۲ کیلوگرم و برای مواد مخدر سنتی مانند تریاک و حشیش را از پنج کیلوگرم تا ۵۰ کیلوگرم افزایش داده است (ماده ۴۵ اصلاحیه جدید).

با توجه به این قانون، کسانی که پیش از این به اعدام محکوم شده بودند باید به حبس ابد و جریمه نقدی و کسانی که به حبس ابد محکوم شده بودند باید به ۳۰ سال زندان و جریمه نقدی محکوم شوند (ماده ۴۵)³⁵.

در این اصلاحیه ذکر شده که مجازات مرگ باید محدود به کسانی شود که در حین قاچاق مواد مخدر سلاح حمل کرده و یا از آن استفاده کرده باشند، نقش سرکردگی داشته باشند، حمایت مالی کرده باشند، از کودکان زیر ۱۸ سال و یا افراد مبتلا به جنون برای ارتکاب جرم استفاده کرده باشند و کسانی که پیش از این به دلیل جرایم مربوط به مواد مخدر به اعدام، حبس ابد و بیش از ۱۵ سال زندان محکوم شده باشند³⁶.

اجرای این اصلاحیه منجر به کاهش قابل توجه کل اعدام‌ها در دو سال گذشته شده است. با این حال، تعداد اعدام‌های برای اتهامات مربوط به مواد مخدر، همچنان بسیار بالا است.

متن کامل قانون جدید مبارزه با مواد مخدر در گزارش سالانه اعدام در سال ۲۰۱۷ موجود است³⁸.

https://iranhr.net/fa/articles/3654/	33
https://www1.essex.ac.uk/hri/documents/research-paper-iran-death-penalty-drug-crimes.pdf	34
Id. art. 45 ¶ 1.	35
Id. art. 45(a)-(c)	36
http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/iran-drug-law-amended-to-restrict-use-of-capital-punishment/	37
Annual Report on the Death Penalty, 2017, pp 43,44, https://iranhr.net/media/files/Rapport_iran_2018-gb-090318-MD2.pdf	38

روند دادرسی

در این گزارش نمی‌توان به بررسی گسترده آیین دادرسی و مراحل تشریفات قانونی در ایران پرداخت. اما نگاهی اجمالی به روند دادرسی‌های منجر به احکام اعدام در ایران، از نقض گسترده حقوق متهم، از دستگیری و بازجویی تا محاکمه، حکایت دارد.

میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی که ایران نیز به آن پیوسته است حاکمیت قانون را ترویج و بر حقوق قانونی برابر همه شخصیت‌های حقیقی فارغ از جنسیت، قومیت، باور یا اعتقاد، تأکید می‌کند و اشکال زیادی از تبعیض را ممنوع می‌دارد.

ماده ۱۴ این میثاق به طور مشخص به اهمیت یک سیستم قضایی بی‌طرف و دسترسی به وکیل و دادگاه عادلانه و وادار نکردن افراد به شهادت علیه خودشان یا اعتراف به جرم اشاره می‌کند.

فقدان رویه عادلانه قضایی احتمالاً بزرگترین مانع برای توسعه قابل توجه در وضعیت حقوق بشر و به‌خصوص وضعیت مجازات مرگ در ایران است. شاید بتوان گفت که عدم بی‌طرفی قوه قضائیه و نابرابری افراد مقابل قانون، مهم‌ترین دلایل ساختاری عادلانه‌نبودن رویه قضایی در ایران به شمار می‌روند.

رئیس قوه قضائیه مستقیماً توسط عالی‌رتبه‌ترین مسئول سیاسی کشور یعنی رهبری انتخاب می‌شود. رئیس دیوان عالی کشور و تمامی قضات توسط رئیس قوه قضائیه و بر اساس وابستگی‌های ایدئولوژیک و سوابق سیاسی‌شان انتخاب می‌شوند. این امر، قوه قضائیه را به یک ارگان سیاسی تبدیل می‌کند که نه می‌تواند بی‌طرف باشد و نه مستقل.

شهروندان در برابر قانون از حقوق مساوی برخوردار نیستند. مردان حقوق بیشتری نسبت به زنان؛ مسلمانان حقوق بیشتری نسبت به غیر مسلمانان؛ و مسلمانان شیعه حقوق بیشتری نسبت به مسلمانان سنی دارند.

در این بخش، ما به طور خلاصه به روند دادرسی، از دستگیری تا محکومیت به اعدام خواهیم پرداخت. به دلیل ماهیت خودسر دستگاه قضایی ایران، لزوماً همه این رویه‌ها برای پرونده‌های منجر به مجازات اعدام استفاده نمی‌شوند.

از دستگیری تا اثبات مجرمیت

دسترسی به وکیل

ماده ۳۵ قانون اساسی ایران حق دسترسی به وکیل را برای همه متهمان در نظر می‌گیرد. طبق قانون دادرسی کیفری که در سال ۲۰۱۳ نگاشته و در سال ۲۰۱۵ اصلاح شده است، دسترسی فرد مظنون به وکیل در مرحله قبل از محاکمه صورت می‌گیرد^{۳۹}. ماده ۴۸ قانون دادرسی کیفری می‌گوید: «با شروع نظر قرار گرفتن، متهم می‌تواند تقاضای حضور وکیل نماید. وکیل باید با رعایت و توجه به محرمانه بودن تحقیقات و مذاکرات، با شخص تحت نظر ملاقات نماید و وکیل می‌تواند در پایان ملاقات با متهم که نباید بیش از یک ساعت باشد، ملاحظات کتبی خود را برای درج در پرونده ارائه دهد».

با این حال، در یک تبصره اضافه شده به ماده ۴۸، محدودیت‌هایی درباره حقوق مظنونان در رابطه با انتخاب وکیل اعمال شده است. تبصره اضافه شده می‌گوید: «در جرائم علیه امنیت داخلی یا خارجی و همچنین جرائم سازمان‌یافته که مجازات آنها مشمول ماده (۳۰۲) این قانون است، در مرحله تحقیقات مقدماتی طرفین دعوی، وکیل یا وکلای خود را از بین وکلای رسمی دادگستری که مورد تأیید رئیس قوه قضائیه باشد، انتخاب می‌نمایند. اسامی وکلای مزبور توسط رئیس قوه قضائیه اعلام می‌گردد».

این تبصره در پرونده‌های جنایی بزرگ و به ویژه زندانیان سیاسی و عقیدتی مورد استفاده قرار می‌گیرد و در جریان مراحل دادرسی، متهمان تنها می‌توانند وکیل خود را از فهرست تأیید شده توسط رئیس قوه قضائیه انتخاب کنند. در ژوئن ۲۰۱۸ (تیر ۱۳۹۷) قوه قضائیه اسامی ۲۰ وکیل را که اجازه دارند در تهران از متهمان پرونده‌های سیاسی و امنیتی دفاع کنند، اعلام کرد^{۴۰}.

<https://iranhrdc.org/amendments-to-the-islamic-republic-of-irans-code-of-criminal-procedure-part-1/> 39
<https://www.rferl.org/a/lowering-the-bar-tehran-white-list-excludes-most-lawyers-from-politically-charged-cases/29276192.html> 40

با این وجود، طبق اطلاعاتی که سازمان حقوق بشر ایران به دست آورده است هیچکدام از افرادی که -صرفنظر از اتهامات- محکوم به اعدام شده‌اند، در مراحل اولیه پس از دستگیری خود به وکیل دسترسی نداشته‌اند.

شکنجه در هنگام بازداشت

ماده ۳۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، هر نوع شکنجه و اعترافات گیری اجباری را ممنوع می‌کند. با این حال، گزارش‌های جمع‌آوری شده توسط سازمان حقوق بشر ایران و دیگر سازمان‌های حقوق بشری غیر دولتی، نشان می‌دهند که شکنجه مزنونین به طور گسترده‌ای پس از دستگیری و در مرحله پیش از محاکمه، به منظور اعتراف‌گیری مورد استفاده قرار می‌گیرد.

تقریباً تمامی زندانیان محکوم به مرگ که با سازمان حقوق بشر ایران در ارتباط بوده‌اند، شهادت دادند که برای اعتراف به جرمی که بدان متهم شده‌اند، مورد شکنجه قرار گرفتند. موضوع شکنجه تنها مختص به متهمان سیاسی یا امنیتی نیست. تقریباً تمام زندانیانی که برای جرایم مربوط به مواد مخدر بازداشت شده‌اند، در زندان‌های انفرادی نگهداری شده بودند و در مرحله تحقیقات پس از بازداشت، در حالی که به وکیل دسترسی نداشتند، مورد شکنجه‌های جسمی قرار گرفتند.

در بسیاری موارد، اعترافات گرفته‌شده تحت شکنجه، تنها مدرکی است که قاضی با استناد به آن حکم صادر می‌کند. همچنین در سایر پرونده‌های جنایی شامل تجاوز یا قتل عمد که در آن شواهد کافی علیه مظنون وجود ندارد، برای گرفتن اعتراف از شکنجه استفاده می‌شود.

در پرونده‌ای که در سال ۲۰۱۴ به آن در رسانه‌های رسمی نیز اشاره شده بود⁴¹، از مردی که به جرمش اعتراف کرده بود و ۴۸ ساعت قبل از اجرای حکم اعدام، بی‌گناهی‌اش ثابت شد، پرسیده شد که چرا به قتل اعتراف کرده است؟ او پاسخ داد: «در کلانتری همه گفتند تو قاتلی و مرا کتک زدند. دیدم تحمل این همه ضرب و جرح را ندارم. با خودم گفتم اگر اعتراف نکنم، مرا می‌کشند و اگر هم اعتراف کنم حکم اعدام است. پس بهتر که اعتراف کنم تا حداقل کتک نخورم.»⁴²

دادگاه‌ها و محاکمات

از میان اتهامات منجر به مجازات اعدام، اتهام قتل و تجاوز در دادگاه‌های کیفری مورد رسیدگی قرار می‌گیرند. این در حالی‌ست که همه اتهامات امنیتی، فساد و قاچاق مواد مخدر توسط دادگاه‌های انقلاب مورد بررسی می‌شوند.

دادگاه‌های انقلاب

دادگاه‌های انقلاب در سال ۱۹۷۹ به دستور روح الله خمینی تأسیس شدند. این دادگاه‌ها به‌صورت موقت برای محاکمه مقامات حکومت سابق طراحی شده بودند. با این حال، ۴۱ سال است که این دادگاه‌ها به فعالیت خود ادامه داده‌اند⁴³. روند دادرسی در دادگاه‌های انقلاب از شفافیت کمتری نسبت به دادگاه‌های عمومی (کیفری و مدنی) برخوردار است و قضات دادگاه‌های انقلاب اغلب از اختیارات قانونی خود سوء استفاده می‌کنند⁴⁴.

قضات این دادگاه‌ها معمولاً به بهانه‌هایی همچون در مرحله تحقیقات بودن، محرمانه بودن پرونده‌ها یا صلاحیت نداشتن وکیل، از دسترسی وکلا به پرونده موکلینی که برای مسائل مهم تحت بازجویی‌های سخت هستند، جلوگیری می‌کنند.

طبق گزارش احمد شهید، گزارشگر ویژه پیشین سازمان ملل متحد درباره وضعیت حقوق بشر در ایران که در سال ۲۰۱۴ با تمرکز بر سیستم قضائی ایران منتشر شد و در طی آن با ۱۳۳ نفر گفتگو شده بود، ۴۵٪ از مصاحبه شونده‌گان اظهار داشتند که اجازه دفاع از خود را در دادگاه پیدا نکرده بودند، در ۴۳٪ موارد نیز محاکمه تنها چند دقیقه به طول انجامیده و ۷۰٪ مصاحبه شونده‌گان اظهار کردند که اعترافاتی که به زور از ایشان اخذ شده بود، در دادگاه توسط قاضی مورد استفاده قرار گرفته یا حداقل بخشی از مدارک ارائه شده توسط دادستانی را تشکیل داده است. همچنین حدود ۶۵٪ از مصاحبه شونده‌گان گزارش دادند که قاضی نشانه‌هایی از تعصب را بروز داده است؛ از جمله ملامت کردن یا بازجویی کردن متهم، محدود کردن و عدم اجازه به متهم برای صحبت کردن و ارائه دفاع از خود⁴⁵.

https://www.magiran.com/article/2871124	41
https://iranhr.net/en/articles/1038/	42
Iran's Revolutionary Courts: 38 years of unfair trials and arbitrary executions, The Globe Post, February 2018	43
Six Judges accused of leading role in Iranian crackdown on free speech, The Guardian, July 2014,	44
https://www.theguardian.com/world/2014/jul/31/six-judges-iran-crackdown-journalists-activists	44
A/HRC/25/61	45

در قطع‌نامه‌ای که سال ۲۰۱۹ از سوی اتحادیه اروپا صادر شد به موضوع محرومیت متهمان از دسترسی به وکیل و یا مشاور حقوقی و محرومیت نمایندگان کنسولگری‌ها، سازمان ملل و یا سازمان‌های حقوق بشری و همچنین استفاده از اعترافات اخذ شده تحت شکنجه به عنوان مدرک، در حالی که هیچ مکانیزم مستقلاً برای اطمینان از پاسخگویی در دستگاه قضایی وجود ندارد، و نگرانی‌های جدی در خصوص سیاسی شدن قضات، به ویژه در دادگاه‌های انقلاب اشاره شده است.⁴⁶

در یک سری از مصاحبه‌های مجله حقوقی «حقوق ما»⁴⁷ که هر دو هفته یکبار توسط سازمان حقوق بشر ایران منتشر می‌شود، چندین وکیل و حقوقدان برجسته ایرانی در داخل کشور و جاهت قانونی این دادگاه‌ها را بر اساس قانون اساسی زیر سوال برده و خواستار انحلال آن شدند.⁴⁸

تمام اتهامات مرتبط با جرائم امنیتی از جمله پرونده‌های فعالان سیاسی و مدنی و مواردی که از آن به عنوان محاربه و افساد فی الارض نام برده می‌شود، در کنار اتهام‌های مربوط به مواد مخدر، در این دادگاه‌ها مورد محاکمه قرار می‌گیرند.

روش‌های اثبات جرم

اعتراف یکی از رایج‌ترین روش‌های اثبات جرم در پرونده‌های مجازات اعدام است. همان‌طور که قبلاً اشاره شد، اعترافات غالباً تحت شکنجه اخذ می‌شوند. معمولاً در پرونده‌های امنیتی از اعترافات تلویزیونی علیه مخالفان سیاسی استفاده می‌شود، این اعترافات گاه حتی پیش از صدور حکم نهایی در رسانه‌ها پخش می‌شود.⁴⁹

از روش‌های دیگر اثبات گناه می‌توان به شهادت شهود عینی (شهادت دو مرد؛ زیرا شهادت زن نصف مرد ارزش دارد) اشاره نمود. علاوه بر این، طبق قانون مجازات اسلامی در صورت عدم وجود اعتراف یا شهادت شهود عینی در یک پرونده، قاضی می‌تواند بر اساس نظر شخصی و بدون هیچ‌گونه ارجاع به قوانین و مقررات تصمیم‌گیری کند.⁵⁰ از این وضعیت با عنوان «علم قاضی» نام برده می‌شود.⁵¹ البته قانون تصمیم‌گیری قاضی را مستلزم دانش بدست آمده وی از مدارک و شواهد بین موجود از جمله شواهد حقیقی کرده و نه فقط اعتقاد شخصی مبنی بر اینکه متهم مجرم است.⁵² با این حال، مواردی وجود دارد که «علم قاضی» به صورت خودسرانه مورد استفاده قرار گرفته است. به عنوان نمونه در ۱۳۸۶ مکوان مولودزاده، کودک-مجرم که به اتهام «لواط به عنف» و در دادرسی‌ای بر پایه «علم قاضی» به اعدام محکوم شده بود، اعدام شد.⁵³

قسامه یا سوگند یاد کردن، راه دیگری برای اثبات جرم (قتل و صدمات بدنی) است. قسامه یکی از ضعیف‌ترین راه‌های اثبات وقوع جرم در فقه اسلامی و حقوق کیفری ایران است.⁵⁴ قسامه زمانی انجام می‌شود که قاضی مورد قتل یا جراحت وارده را از موارد لوٹ تشخیص دهد و آن به صورت ادای سوگند توسط ۵۰ نفر از بستگان در قتل عمدی و ۲۵ نفر در قتل شبه‌عمد است. لوٹ به معنی وجود قرائن و دلایلی است که برای اثبات وقوع جرم کافی نباشد ولی ظن به راست بودن آن وجود داشته باشد. در طی این مراسم کسانی که قسم یاد می‌کنند، الزاماً شاهد وقوع جرم نبوده و تنها بر اساس نسبت فامیلی با شاکی حق قسم‌خوردن را پیدا می‌کنند.

در سال ۲۰۱۷ حداقل دو نفر بدون در دست بودن شواهد موثق یا حتی اعتراف، تنها بر اساس قسامه، به اتهام قتل عمد اعدام شدند. در یکی از این پرونده‌ها متهم اصرار داشت که بی‌گناه بوده و می‌تواند ثابت کند که در زمان وقوع جرم در شهر دیگری بوده است. با این وجود، ۵۰ نفر از اعضای خانواده شاکی سوگند یاد کردند که متهم مجرم است و او در تاریخ دوم خرداد ۱۳۹۶ در شهر مشهد اعدام شد.

در سال ۲۰۱۷ سازمان حقوق بشر ایران یک شماره کامل نشریه حقوقی خود به نام «حقوق ما» را به موضوع قسامه اختصاص داد و با چند وکیل و پژوهشگر مذهبی در این زمینه مصاحبه کرد.⁵⁵ از آن زمان تا کنون، بحث حول موضوع قسامه در داخل ایران و رسانه‌های فارسی زبان خارج از کشور افزایش یافته است.^{56، 57}

https://www.google.com/url?q=https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0112_EN.pdf	46
https://iranhr.net/media/files/93.pdf	47
https://iranhr.net/fa/journals/57/	48
https://eaworldview.com/2016/07/iran-daily-terrorist-confessions-on-state-tv/	49
https://fpc.org.uk/publications/ihrdueprocess/	50
International Journal of Social Sciences and Education, Volume 5, Issue 2, 2015: Changes in Personal Knowledge of the Judge with Emphasis on Islamic Punishment Law, Akram Asghari and Syed Ali Asghar Mosavi Rokni	51
Article 211, New Islamic Penal Code	52
https://iranhr.net/en/articles/57/	53
Articles 313 and 336	54
https://iranhr.net/fa/journals/80/	55
Tabnak, September 15, 2018	56
http://www.bbc.com/persian/iran-43185108	57

مصاحبه تلویزیونی

از زمان تأسیس جمهوری اسلامی در بیش از ۴۰ سال پیش، مقامات ایران، پخش «اعترافات» بازداشت‌شدگان از تلویزیون سراسری را به عنوان ابزاری به منظور تبلیغ و توجیه احکام سنگین برای مخالفان و فعالان سیاسی خود به کار برده‌اند. اعترافات تلویزیونی اغلب پس از شکنجه‌های جسمی یا روانی، حبس‌های طولانی مدت انفرادی، تهدید و یا وعده‌های کاهش مجازات، اخذ می‌شود. این به اصطلاح «اعترافات» غالباً قبل از هر محاکمه پخش شده و بعداً توسط قضات به عنوان شواهد اصلی برای صدور حکم مورد استفاده قرار می‌گیرند.

به عنوان مثال، دو زندانی کرد به نام‌های زانیار و لقمان مرادی به جرم ترور یک روحانی به اعدام محکوم شدند و اعترافات آنها در رابطه با این اتهامات توسط رسانه‌های ایرانی پخش گردید. آنها بعداً این اتهامات را در تماس با سازمان حقوق بشر ایران و سایر سازمان‌های حقوق بشری انکار کرده و اظهار داشتند که در معرض شکنجه‌های جسمی، تهدید به تجاوز و حبس طولانی‌مدت انفرادی مجبور به اعتراف شده‌اند.⁵⁸ این دو زندانی در شهریور ۱۳۹۷ اعدام شدند.⁵⁹

اعترافات تلویزیونی دروغ همچنین برای محکومیت زندانیان متهم به جاسوسی مورد استفاده قرار گرفته است. در سال ۲۰۱۲، تلویزیون دولتی ایران مستندی را پخش کرد که در آن ۱۴ نفر به جاسوسی برای اسرائیل و دست داشتن در ترور چندین دانشمند هسته‌ای ایرانی اعتراف کردند.⁶⁰ مازیار ابراهیمی، یکی از کسانی که در این مستند ظاهر شد و بعداً به آلمان گریخت، در مرداد ۱۳۹۸ به بی‌بی‌سی گفت که پس از ۴۰ روز شکنجه، موافقت کرده بود تا به اتهامهایی که توسط بازپرس وزارت اطلاعات به او دیکته شده بود، اعتراف نماید.⁶¹

در موردی دیگر، مجید جمالی‌فشی، پس از پخش «اعترافات» مربوط به جاسوسی وی برای اسرائیل در تلویزیون دولتی ایران، در اردیبهشت ۱۳۹۱ در تهران اعدام شد.⁶² در تیرماه سال ۱۳۹۸، عفو بین‌الملل بیانیه‌ای در مورد استفاده مقامات ایرانی از «بازداشت، حبس طولانی‌مدت انفرادی و تهدید اعضای خانواده»، به منظور اخذ «اعترافات» ویدئویی اجباری از زنانی که به جرم شرکت در کارزار علیه قانون حجاب اجباری دستگیر شده بودند، منتشر نمود.⁶³ بنا بر گزارش‌ها، خبرنگاران تلویزیون دولتی نیز در اخذ اعتراف از بازداشت‌شدگان شرکت داشته‌اند.

آذرماه ۱۳۹۸، سپیده قلیان، فعال حقوق کارگران، در حساب توئیتر خود نوشت که شکایتی، علیه آمنه‌سادات ذبیح پور، یکی از گزارشگران تلویزیون دولتی ایران، به علت نقشی که وی در تهیه فیلم به اصطلاح مستند اعترافات اجباری قلیان و برخی دیگر از فعالین داشته و منجر به محکومیت ایشان شده، تنظیم کرده است.⁶⁴ اما در مقابل، مقامات برای شاکای (سپیده قلیان) به‌خاطر ایراد اتهام به گزارشگر رسانه دولتی، پرونده جدیدی باز کردند.⁶⁵

در پی اعتراضات سراسری آبان‌ماه ۱۳۹۸، رسانه‌های ایرانی اعترافات چندین نفر را در خصوص نقش‌شان در سازماندهی اعتراضات مزبور که طی آن چند صد نفر کشته شدند، پخش کردند. این اعترافات که مشخص نیست با چه روشی اخذ شده‌اند، به طور بالقوه می‌توانند صدور احکام سنگین، از جمله مجازات اعدام، را به دنبال داشته باشند.

در تاریخ ۱۰ بهمن ۱۳۹۸، سیزده گروه مدافع حقوق بشر، از جمله سازمان حقوق بشر ایران و سازمان «با هم علیه مجازات اعدام»، طی یک بیانیه مشترک، از اتحادیه اروپا خواستند که تدابیر محدود کننده‌ای را علیه سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران (IRIB) و مقامات آن به سبب اقداماتی که در جهت پخش اعترافات اجباری دگراندیشان انجام داده است و اغلب در دادگاه به عنوان شواهد جعلی مورد استفاده قرار گرفته، اتخاذ نماید.⁶⁶

این گروه‌های مدافع حقوق بشر، در طی این بیانیه اعلام داشتند که: با توجه به موج‌های وسیع سرکوب اعتراضات آبان‌ماه ۱۳۹۸ و نقض گسترده حقوق بشر در این اعتراضات، شدیدتر و فوری‌تر شده است؛ چرا که مقامات جمهوری اسلامی بسیاری از بازداشت‌شدگان را به عنوان رهبران اعتراضات معرفی کرده‌اند و این موضوع می‌تواند این افراد را با خطر اخذ اعترافات اجباری و استفاده از این اعترافات علیه آنها برای محکومیت‌های سنگین

<https://iranhr.net/en/articles/815/> 58

<https://iranhr.net/fa/articles/3476/> 59

رورتیپولکندنسم-ملیه/4047313/news/4047313 60

<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-49284659> 61

<https://iranhr.net/en/articles/828/> 62

<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/07/iran-cruel-campaign-to-extract-propaganda-confessions-from-protesters-against-compulsory-veiling/> 63

<https://en.radiofarda.com/a/labor-activist-s-twitter-deactivated-after-suing-state-tv-reporter-for-forced-confessions/30345730.html> 64

<https://en.radiofarda.com/a/iran-activist-charged-for-accusing-tv-reporter-in-forced-confessions-case/30426148.html> 65

<https://justice4iran.org/14803/> 66

و حتی اعدام روبرو کند. بر اساس این بیانیه، از اواسط اعتراضات سراسری در آبان ۱۳۹۸، سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران (IRIB) حداقل ۲۲ اعتراف تلویزیونی اجباری از دستگیرشدگان را، پخش کرده است.

تصویری از اعترافات تلویزیونی پنج تن از کسانی که گفته می‌شود در اعتراضات آبان ۹۸ شرکت کرده‌اند. منبع: خبرگزاری فارس.

آیین دادرسی و مجازات اعدام

پس از محکومیت به اعدام، زندانی در زندان نگهداری می‌شود. از زمان صدور حکم نهایی تا اجرای حکم ممکن است سال‌ها، ماه‌ها و گاه تنها چند هفته فاصله باشد. همه احکام اعدام باید به تصویب دیوان عالی کشور که رئیس آن توسط رئیس قوه قضاییه منصوب می‌شود، برسند. علاوه بر این، تایید رئیس قوه قضاییه (استیذان) قبل از اجرای تمامی اعدام‌های با اتهام قتل عمد (قصاص) الزامی است.

بر اساس قوانین ایران، وکیل متهم باید ۴۸ ساعت پیش از اجرای حکم از آن مطلع شود. با این وجود، به‌ویژه در پرونده‌های سیاسی و امنیتی، این موضوع همیشه رعایت نمی‌شود. زندانی چندین روز قبل از اجرای حکم اعدام به سلول انفرادی منتقل و در آنجا در حالی که دستانش بسته است، نگهداری می‌شود. معمولاً یک روز قبل از اعدام، اجازه آخرین ملاقات با خانواده به زندانی داده می‌شود.

سازمان حقوق بشر ایران گزارش کوتاهی بر اساس مصاحبه با شاهدین در مورد وضعیت صف‌های اعدام و آخرین ساعات زندانیان منتشر کرده است⁶⁷.

روش اجرای مجازات اعدام

در قوانین کیفری ایران چندین روش اعدام از جمله حلق‌آویز، جوخه اعدام، مصلوب شدن و سنگسار تعریف شده است. با این وجود، حلق‌آویز کردن روش اصلی اعدام و تنها روشی است که ظاهراً از سال ۲۰۱۰ تاکنون مورد استفاده قرار گرفته است. با این حال، بخشنامه‌ای که ۲۷ خرداد ماه ۱۳۹۸ از سوی رئیس قوه قضاییه صادر شد، توضیحات مفصلی درباره نحوه اجرای احکام اعدام از طریق حلق‌آویز، سنگسار و مصلوب کردن ارائه می‌دهد⁶⁸.

<https://iranhr.net/fa/articles/3512/> 67
<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1152670> 68

اکثر اعدام‌ها در داخل زندان‌ها انجام می‌شوند. در برخی از زندان‌ها اتاق‌های مخصوصی برای اعدام تعبیه شده است. حال آنکه در زندان‌های دیگر اعدام‌ها در محوطه اجرا می‌شوند.

در موارد قتل، که متهم به قصاص نفس (اعدام) محکوم می‌شود، شاکی پرونده باید در صحنه اعدام حضور داشته باشد. مقامات ایران قصاص را به عنوان حق شاکی در نظر می‌گیرند و از همین رو، اعضای خانواده قربانیان قتل تشویق می‌شوند که مجازات اعدام را اجرا کنند. سازمان حقوق بشر ایران چندین گزارش را دریافت کرده که در آن اعضای خانواده قربانیان حکم اعدام را شخصا اجرا کرده‌اند.

حضور قاضی اجرای احکام در هنگام اعدام و در صورت حکم قصاص نفس، حضور شکات (اعضای خانواده قربانی) به همراه قاضی اجرای احکام برای اجرای حکم اجباری است.

هنگامی که مجازات اعدام در مکان‌های عمومی اجرا می‌شود، این عمل معمولاً با جرثقیل صورت می‌گیرد. در این روش زندانیان با به بالا کشیده می‌شوند و یا شبی که روی آن ایستاده‌اند، ناگهان واژگون می‌شود. به این صورت، زندانیان از خفگی و فشار به گردن جان خود را از دست می‌دهند و اغلب تا زمان لحظه مرگ چندین دقیقه زجر می‌کشند.

همان‌گونه که در ادامه این گزارش آمده، کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد اظهار داشته که اعدام‌های ملاء عام در مغایرت با مقررات میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و تخطی از ماده ۷ این میثاق است که می‌گوید «هیچکس نباید در معرض شکنجه یا رفتار تحقیرآمیز و مجازات غیرانسانی و وحشیانه قرار گیرد»؛ و همچنین ناقض ماده ۶ این کنوانسیون است که تأکید می‌کند: «هر انسانی بطور ذاتی حق زندگی دارد».

از سال ۲۰۱۰ تاکنون اجرای هیچ مجازات سنگساری در ایران گزارش نشده است. این عمدتاً به دلیل افزایش فشارهای بین‌المللی در دهه گذشته است که به در پی کمپین نجات سکینه آشتیانی در سال ۲۰۱۰ به اوج خود رسید⁶⁹.

اعدام در عمل

در این بخش، اجرای اعدام‌ها، اتهام‌هایی که بر اساس آن‌ها حکم اعدام صادر شده، دادگاه صادر کننده و نحوه اجرای احکام اعدام را در سال ۲۰۱۹ بررسی خواهیم کرد.

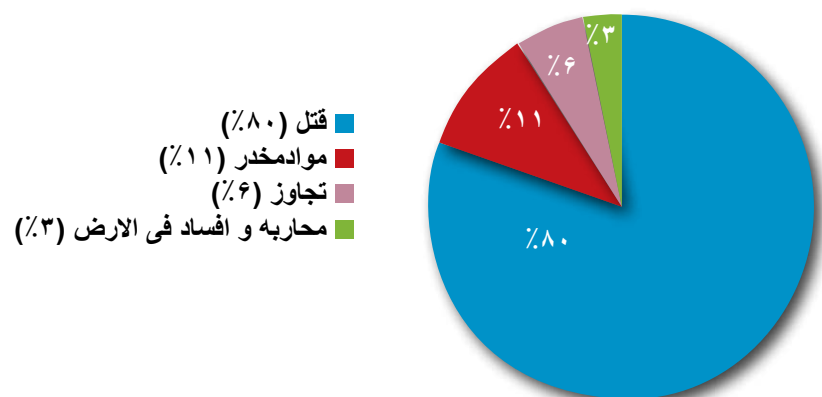
اتهامات

همان‌طور که در بخش قبلی اشاره شد، بسیاری از جرایم در قانون ایران مجازات اعدام را در پی دارند. با این حال، قتل عمد (قصاص)، محاربه و افساد فی الارض، تجاوز و جرایم مربوط به مواد مخدر، رایج‌ترین اتهامات اعدام شدگان در سال ۲۰۱۹ به شمار می‌روند.

لازم به ذکر است که فقدان رویه عادلانه قضایی، محاکمات ناعادلانه، اعتراف‌گیری اجباری، استفاده از شکنجه و ماهیت سیاسی نظام قضایی ایران، همگی مسائل مهمی‌اند که در هنگام تجزیه و تحلیل مجازات اعدام در ایران باید مورد توجه قرار گیرند. از این رو، اتهامات نشان داده شده در زیر، غالباً بر اساس اتهامات رسمی که از سوی مقامات ایران وارد شده، فهرست شده‌اند و توسط منابع مستقل به تایید نرسیده‌اند.

اعدام‌ها در سال ۲۰۱۹ براساس اتهام

اتهامات مجموع اعدام شدگان در سال ۲۰۱۹

نمودار بالا نشان دهنده اتهام‌هایی است که بر اساس آن‌ها احکام اعدام‌های اجرا شده در سال ۲۰۱۹ صادر شده است. برای سومین بار متوالی طی هشت سال گذشته، ردیف اعدام‌ها با اتهام قتل عمد، اکثریت اعدام‌ها را تشکیل داده است.

اتهام قتل عمد رایج‌ترین اتهام استفاده شده برای احکام اعدام در سال ۲۰۱۹ بوده است و ۸۰ درصد کل موارد اعدام را شامل می‌شود. اتهامات مربوط به مواد مخدر ۱۱ درصد؛ تجاوز و آزار و اذیت جنسی ۶ درصد؛ و محاربه و افساد فی الارض ۳ درصد کل اعدام‌های این سال را تشکیل می‌دهند.

در ایران اتهاماتی همچون قتل عمد و تجاوز به عنف، توسط دادگاه‌های جنایی (عمومی) رسیدگی می‌شوند؛ در حالی که اتهامات محاربه، افساد فی الارض و اتهامات مربوط به مواد مخدر توسط دادگاه‌های انقلاب مورد رسیدگی قرار می‌گیرند.

در بخش بعدی، جزئیات بیشتری را در خصوص اتهاماتی که اعدام‌ها بر اساس آن صادر شده، مورد بررسی قرار خواهیم داد و همچنین برخی موارد اعدام را با جزئیات مرور می‌کنیم.

اعدام به اتهام محاربه، افساد فی الارض و بغی در سال ۲۰۱۹

با توجه به تعریف مبهم اتهامات «محاربه» (جنگ با خدا) و «افساد فی الارض» (فساد کردن بر روی زمین) برای طیف گسترده‌ای از جرایم استفاده می‌شوند. علاوه بر این، موضوعات قابل توجهی در خصوص این اتهامات وجود دارند، از جمله اینکه این اتهامات در دادگاه انقلاب مورد رسیدگی قرار می‌گیرند.

اتهام «افساد فی الارض» به‌خصوص زمانی توسط قضات دادگاه انقلاب مورد استفاده قرار می‌گیرد که صدور مجازات اعدام بر اساس اتهامات دیگر و مدارک موجود دشوار باشد.

احمدرضا جلالی یکی از کسانی است که با اتهام «محاربه از طریق جاسوسی برای اسرائیل» به اعدام محکوم شده و این حکم در دیوان عالی کشور به تأیید رسیده است.⁷⁰ جلالی، از سال ۱۳۸۸ ساکن سوئد بود و در این کشور مدرک اقامت دائم داشت. او در حوزه مدیریت بحران پژوهش و فعالیت می‌کرد و در دانشگاه کارولینسکا، نزدیک استکهلم به کار مشغول بود.

احمدرضا جلالی که بنا به دعوت رسمی دانشگاه تهران به ایران سفر کرده بود، در تاریخ ۵ اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۵ در حال رانندگی به سمت کرج توسط ماموران وزارت اطلاعات بازداشت شد و سه ماه را در بازداشتگاه این وزارتخانه به سر برد. اتهامی که مقامات در ابتدا به وی وارد کردند «همکاری با دول متخاصم» عنوان شده بود. تا زمان نوشته شدن این گزارش در فوریه ۲۰۲۰، جلالی همچنان در زندان و زیر سایه اعدام است. در سپتامبر ۲۰۱۹ پارلمان اتحادیه اروپا باری دیگر نگرانی خود را در مورد وضعیت احمدرضا جلالی اعلام کرد.⁷¹ دولت سوئد پس از بازداشت احمدرضا جلالی در ایران، به او شهروندی عطا کرد.

روح الله زم

در تاریخ ۲۲ مهر ۱۳۹۸ (۱۳ اکتبر سال ۲۰۱۹)، سپاه پاسداران اعلام کرد که روح‌الله زم، ۴۶ ساله، بنیانگذار وبسایت و کانال تلگرام آمد نیوز، در یک «عملیات فریب» توسط سازمان اطلاعات سپاه اسیر شده است. پس از آن، همسر وی گفت که زم برای مسافرت به عراق فریب داده شده بود؛ جایی که بیش از هر جای دیگر سپاه قادر به ربودن وی بود.⁷²

با توجه به وضعیت پناهندگی سیاسی زم در فرانسه، این اقدام را می‌توان نقض کنوانسیون پناهندگان سازمان ملل متحد، مصوب سال ۱۹۵۱ دانست.⁷³

در بین ۱۷ اتهامی که به روح‌الله زم تفهیم شده، اتهام «افساد فی الارض» نیز وجود دارد که می‌تواند مجازات اعدام را در ایران در پی داشته باشد.

سازمان گزارشگران بدون مرز (RSF) نگرانی شدید خود را در خصوص جلسه محاکمه روح‌الله زم؛ سردبیر وبسایت آمد نیوز، که از ۱۰ فوریه ۲۰۲۰ (۲۱ بهمن ۱۳۹۸) در تهران آغاز شده بود، ابراز داشت. گزارشگران بدون مرز با اشاره به ربوده شدن وی در خاک عراق توسط سپاه پاسداران و بازگرداندن اجباری به ایران، دادگاه را چنین توصیف کرد: «اتاق دادگاه تقریباً خالی و روح‌الله زم به وضوح با حالتی خسته در مقابل ابوالقاسم صلواتی نشسته است؛ قاضی‌ای که به طور گسترده‌ای به عنوان یکی از بدترین جلادان روزنامه نگاران ایرانی شناخته شده و هیچ نشانه‌ای از وکیل مدافع به چشم نمی‌خورد».

گزارشگران بدون مرز، از اگنس کالامار (گزارشگر ویژه سازمان ملل در مورد قتل‌های غیرقانونی، خودسرانه و بدون محاکمه) و همچنین از سونگ فیل هونگ (رئیس کارگروه بازداشت‌های خودسرانه) و جاوید رحمان (گزارشگر ویژه سازمان ملل در مورد وضعیت حقوق بشر در ایران)، خواست تا «در این مورد به سرعت مداخله نمایند».⁷⁴

https://iranhr.net/fa/articles/3102/	70
European Parliament resolution of 19 September 2019 on Iran, notably the situation of women's rights defenders and imprisoned EU dual nationals (2019/2823(RSP)) (P9_TA(2019)0019)	71
https://en.radiofarda.com/a/iran-guards-say-many-collaborators-of-a-dissident-website-have-been-identified-/30232975.html	72
https://www.unhcr.org/3b66c2aa10	73
https://rsf.org/en/news/amadnews-director-facing-possible-death-penalty-tehran-trial	74

تایید حکم اعدام ۷ زندانی اهل سنت کرد به اتهام محاربه

سال جدید میلادی (۲۰۲۰) نیز با تایید حکم اعدام ۷ زندانی اهل سنت کرد محکوم به محاربه توسط دیوان عالی کشور آغاز شده است. انور خضری، کامران شیخی، فرهاد سلیمی، قاسم آبسته، خسرو بشارت، ایوب کریمی و داوود عبدالهی هفت زندانی هستند که حدود یک دهه در بازداشت به سر می‌برند. آنها به جرم «محاربه و ارتباط با گروه‌های سلفی» توسط قاضی محمد مقیسه در شعبه ۲۸ دادگاه انقلاب تهران به اعدام محکوم شده‌اند. پیشتر دیوان عالی کشور یکبار از تایید این حکم خودداری، و آن را به شعبه دیگری از دادگاه‌های انقلاب به سرپرستی قاضی ابوالقاسم صلواتی ارسال کرده بود. هر دو قاضی فوق‌الذکر توسط اتحادیه اروپا و ایالات متحده به دلیل

نقض حقوق بشر تحریم شده‌اند⁷⁵. این یعنی پرونده از یک ناقض حقوق بشر به ناقض دیگری ارجاع داده شد تا برای آن حکم جدید صادر کند. همان‌طور که قابل انتظار بود، ابوالقاسم صلواتی نیز این افراد را به اعدام محکوم کرد و دادگاه عالی این بار حکم مربوطه را تایید نمود.

بنا بر گزارش‌ها، این هفت زندانی اهل سنت، متهم به دست داشتن در ترور امام سابق مسجدی در مهاباد بوده‌اند. یکی از متهمان، با انتشار نامه‌ای از زندان، اتهامات وارده را رد و گزارش‌هایی مبنی بر «۱۰ سال شکنجه و توطئه ماموران امنیتی» علیه این هفت زندانی، ارائه کرد⁷⁷.

در سال ۲۰۱۹ حداقل ۹ نفر به اتهام محاربه و افساد فی الارض اعدام شده‌اند. این کاهش شدید در مقایسه با سال ۲۰۱۸ محسوب می‌شود که طی آن ۳۸ نفر به جرم چنین اتهاماتی اعدام شده‌بودند.

برخی حقایق مربوط به اعدام محاربه و افساد فی الارض

- ۹ نفر با اتهام محاربه، افساد فی الارض و بغی اعدام شدند
- ۷ مورد از این اعدام‌ها از طریق منابع رسمی اعلام شدند
- ۴ مورد از این اعدام‌ها در ملاً عام اجرا شد
- اتهام وارده به یکی از اعدام‌شدگان، جاسوسی بود
- ۶ نفر با اتهام سرقت مسلحانه اعدام شدند
- ۲ مورد از این اعدام‌ها با اتهام ارتباط با «گروه‌های تروریستی» صورت گرفته است. متهمان این پرونده‌ها اتهامات وارده را رد کرده بودند.

قاسم بیت عبدالله و عبدالله کرملاجعب: شکنجه برای اخذ اعتراف

قاسم بیت عبدالله (عبداللهی) و عبدالله کرملاجعب (عبداللهی)، شهروندان عرب و از اهالی منطقه شوش بودند. به گفته رسانه‌های رسمی ایران، این دو نفر در صبح ۱۳ مرداد ماه ۱۳۹۸ در زندان دزفول به دار آویخته شدند⁷⁸. یک مقام رسمی در ارتباط با اعدام این دو زندانی به ایسنا گفته بود که آنان «با تشکیل گروه تروریستی، اقدام به برهم زدن امنیت داخلی کشور، ارتکاب قتل عمدی، تهیه سلاح جنگی می‌کردند و در ماه محرم سال ۱۳۹۴، با تیراندازی به سمت عزاداران شهر صفی‌آباد دزفول، موجب شهادت دو نفر و مجروح شدن سه نفر از عزاداران شدند.»

با این وجود، هر دو محکوم به اعدام در این پرونده اتهامات را بی‌اساس

دانسته و آن را پرونده‌سازی دستگاه امنیتی برای آنان به دلیل فعالیت‌های مذهبی خود خوانده‌اند. قاسم بیت عبدالله و عبدالله کرملاجعب از پیروان اهل سنت بوده‌اند⁷⁹.

<https://home.treasury.gov/index.php/news/press-releases/sm862> 75

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:100:0001:0011:EN:PDF> 76

<https://www.radiofarda.com/a/30422242.html> 77

<http://bit.ly/32WWkoQ> 78

<https://iranhr.net/fa/articles/3869/> 79

عفو بین‌الملل پیش از اعدام قاسم بیت عبدالله و عبدالله کرملاجعب گزارش کرده بود: «اعترافات که تحت شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها از جمله شوک الکتریکی و اعدام مصنوعی اخذ شده بود، برای محکوم کردن آنها مورد استفاده قرار گرفته است»⁸⁰.

قاسم بیت عبدالله و عبدالله کرملاجعب در حضور رئیس شعبه اول دادگاه انقلاب اهواز آثار ضرب و شتم و شکنجه را به وی نشان داده و مدعی شده‌اند که اعترافات در پی شکنجه از آنها گرفته شده است، اما این ادعا از سوی قاضی پذیرفته نشده است⁸¹.

قاسم بیت عبدالله و عبدالله کرملاجعب، در شهریور ماه ۱۳۹۶ به همراه ۷ تن دیگر، به اتهام محاربه، ارتباط با گروه‌های خارج کشور و تبلیغ علیه نظام مورد محاکمه قرار گرفتند. دادگاه در نهایت برای این دو متهم حکم اعدام صادر کرد و برای سایرین نیز حکم حبس صادر شد. این حکم در نهایت مورد تایید دیوان عالی قرار گرفت و نامبردگان در معرض خطر اعدام قرار دارند.

جمال حاجی زواره: اعدام به اتهام جاسوسی

سیدجمال حاجی زواره که به اتهام «جاسوسی برای کشور متخاصم» (آمریکا) به اعدام محکوم شده بود، در ژوئن ۲۰۱۹ (خرداد ۱۳۹۸) در تهران اعدام شد.

سیدجمال (سیاوش) حاجی زواره، ۴۷ ساله، پیش از بازداشت، کارمند نیروی هوافضای سپاه بوده و در تاریخ ۱۴ شهریورماه ۱۳۹۶ به همراه همسرش لیلا تاجیک بازداشت شد.

یک منبع مطلع در آن زمان به سازمان حقوق بشر ایران گفته بود: «او تا زمان اعدام در سلول مرگ نگهداری می‌شد. مدتها زیر بازجویی بود و شکنجه‌های سختی شد. بارها با شوک الکتریکی و تا همین اواخر با ضرب و شتم شدید. روزهای زیادی در توالی حبس می‌کردند و زیر ناخن‌های هر دو دست و پاهایش سوزن‌های کلفتی را فرو می‌کردند. به شکلی که جای سوزن‌ها در ملاقاتی که به طور نامنظم با

فرزندانش داشت مشخص بود و بچه‌ها را آزار می‌داد. در طی شکنجه‌ها یکی از دستانش را شکسته بودند و بدون مداوا رها کرده بودند و ناجور جوش خورده بود». لیلا تاجیک، همسر این زندانی نیز در دادگاه به ۱۵ سال زندان محکوم شده و اکنون در زندان کجویی به سر می‌برد. بارها در مدت بازجویی‌ها سیدجمال حاجی‌زواره و لیلا تاجیک را با تهدید بازداشت دو فرزند نوجوانشان تحت فشار قرار داده بودند. فرزندان این دو زندانی اکنون بدون سرپرست زندگی می‌کنند.

منبعی که این اطلاعات را در اختیار سازمان حقوق بشر ایران قرار داد، گفت: «هرگز اجازه داشتن وکیل [اختیاری] به آن‌ها ندادند و این اواخر وکیل تسخیری داشتند که هر بار لیلا زنگ می‌زد، آن فرد یا جواب نمی‌داد یا جواب مایوس کننده می‌داد. سیاوش تا زمان اعدام در خانه امن سپاه در انفرادی بود. هیچ آدرسی از خانه امن نداشتند، اما مکان بازداشت ساختمانی شبیه به خانه‌ای بزرگ بود که به شکل بازداشتگاه در آمده بود. ملاقات سیاوش با فرزندانش نیز در دادگاه نظام صورت می‌گرفت»⁸².

(عکس: هرانا)⁸³

مهدی چراغی‌فر: اعدام برای سرقتی که کسی در آن آسیب ندید

مهدی چراغی‌فر صبح روز دوم خرداد ۱۳۹۸ که برابر با ۱۷ رمضان آن سال بود، در ملاء عام در بلوار آیت‌الله نجفی همدان اعدام شد. این یک اقدام نادر بود، زیرا به‌طور معمول مقامات از اعدام در ماه رمضان اجتناب می‌کنند.

مهدی چراغی‌فر با اتهام «محاربه از طریق سرقت مسلحانه» به اعدام محکوم شده بود. یکی از هم‌پرونده‌های وی که بهمن ورمزیار نام داشت، ۸ آوریل ۲۰۱۸ (۲۹ فروردین ۱۳۹۷) در زندان مرکزی همدان اعدام شد. اعدام این زندانی در آن زمان توجه زیادی را به‌خود جلب کرده بود. بهمن و مهدی به همراه چهار نفر دیگر در تاریخ ۳۰ آوریل ۲۰۱۵ (۱۱ فروردین ماه ۱۳۹۴) به یک طلافروشی دستبرد زدند و حدود ۱۵ روز بعد دستگیر شدند. بهمن ورمزیار روز ۲۸ فروردین ماه، داوطلبانه خود را به پلیس معرفی کرد⁸⁴.

در جریان این سرقت، هیچ کس کشته و یا زخمی نشده بود. همچنین جواهرات و طلاها به صاحب طلافروشی عودت داده شد. با این وجود، شعبه ۲ دادگاه انقلاب همدان دو تن از متهمان پرونده را به اتهام «محاربه از طریق سرقت مسلحانه» به اعدام محکوم کرد و این حکم از طرف دیوان عالی کشور به تایید رسید⁸⁵.

https://www.amnesty.org/en/documents/mde13/0321/2019/en/	80
https://iranhr.net/fa/articles/3869/	81
https://iranhr.net/fa/articles/3788/	82
https://www.hra-news.org/2019/hranews/a-21520/	83
https://iranhr.net/fa/articles/3754/	84
https://iranhr.net/fa/articles/3754/	85

اعدام با اتهام تجاوز و آزار جنسی در سال ۲۰۱۹

تجاوز به عنف و آزار جنسی اتهامی است که طبق قانون مجازات اسلامی می‌تواند مجازات مرگ در پی داشته باشد. در سال ۲۰۱۹ دست‌کم ۱۶ نفر با اتهام تجاوز به عنف به دار آویخته شدند. این آمار در سال ۲۰۱۸ تعداد ۲۳ نفر و در سال ۲۰۱۷ نیز ۱۹ نفر از کل اعدام‌ها را شامل می‌شد. گزارش شده که در پرونده‌های تجاوز به عنف نیز از شکنجه و اعتراف اجباری استفاده شده است.

برخی حقایق مربوط به اعدام‌شدگان برای اتهام تجاوز به عنف:

- ۱۶ نفر با اتهام تجاوز به عنف اعدام شدند
- ۱۱ مورد از این اعدام‌ها از سوی منابع رسمی اعلام شدند
- ۲ مورد از این اعدام‌ها در ملأعام صورت گرفته است

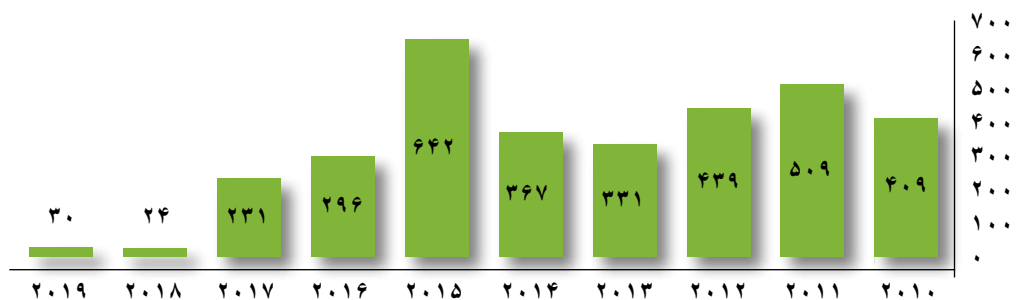
اعدام برای اتهامات مربوط به مواد مخدر در سال ۲۰۱۹

بر اساس گزارش‌های جمع‌آوری شده از سوی سازمان حقوق بشر ایران، در سال ۲۰۱۹ تعداد ۳۰ نفر با اتهامات مربوط به مواد مخدر اعدام شدند. این آمار نشان‌دهنده ۲۵ درصد افزایش نسبت به سال ۲۰۱۸ است اما در عین حال، حدود ۹۰ درصد کمتر از سال ۲۰۱۷ محاسبه می‌شود. می‌توان نتیجه گرفت، اصلاحات قانون مبارزه با مواد مخدر که در آبان‌ماه ۱۳۹۶ اجرایی شد، دست‌کم در کوتاه‌مدت، باعث کاهش قابل توجه تعداد اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر شده است.

برخی حقایق در خصوص اعدام‌های مربوط به مواد مخدر در سال ۲۰۱۹:

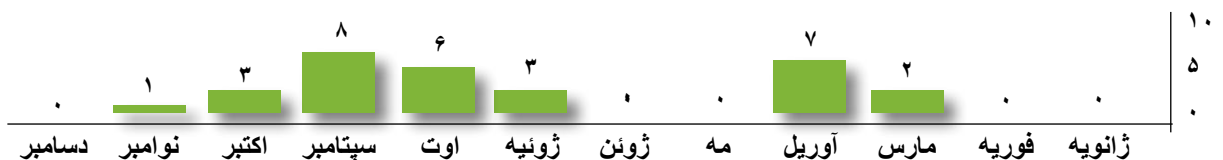
- ۳۰ نفر با اتهامات مربوط به مواد مخدر اعدام شدند (۶ نفر بیشتر از سال ۲۰۱۸)
- تنها یکی از این اعدام‌ها از سوی رسانه‌های رسمی اعلام شده است
- اعدام‌ها در ۱۲ استان مختلف اجرا شده‌اند

اعدام‌های مربوط به مواد مخدر از ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹

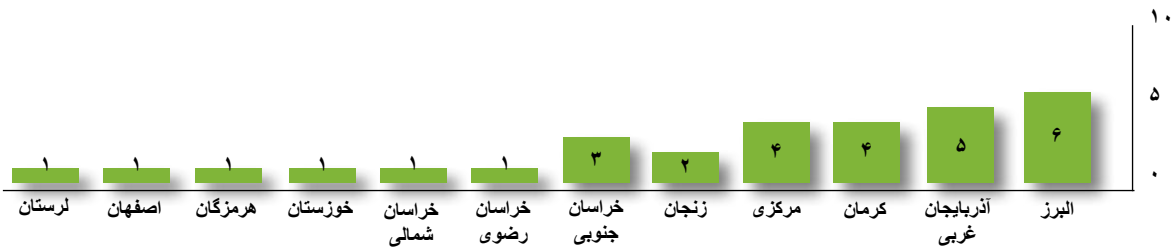
طبق گزارش‌های سازمان حقوق بشر ایران، بین سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹ دست‌کم ۳۲۷۸ نفر برای جرایم مربوط به مواد مخدر در ایران اعدام شدند؛ یعنی به‌طور متوسط ۳۲۸ اعدام مربوط به مواد مخدر در هر سال اجرا شده‌اند. نمودار بالا نشان می‌دهد که تعداد اعدام‌های مربوط به مواد مخدر در دو سال گذشته به شکل چشمگیری کاهش داشته است.

تفکیک ماهانه اعدام‌های مربوط به مواد مخدر در سال ۲۰۱۹

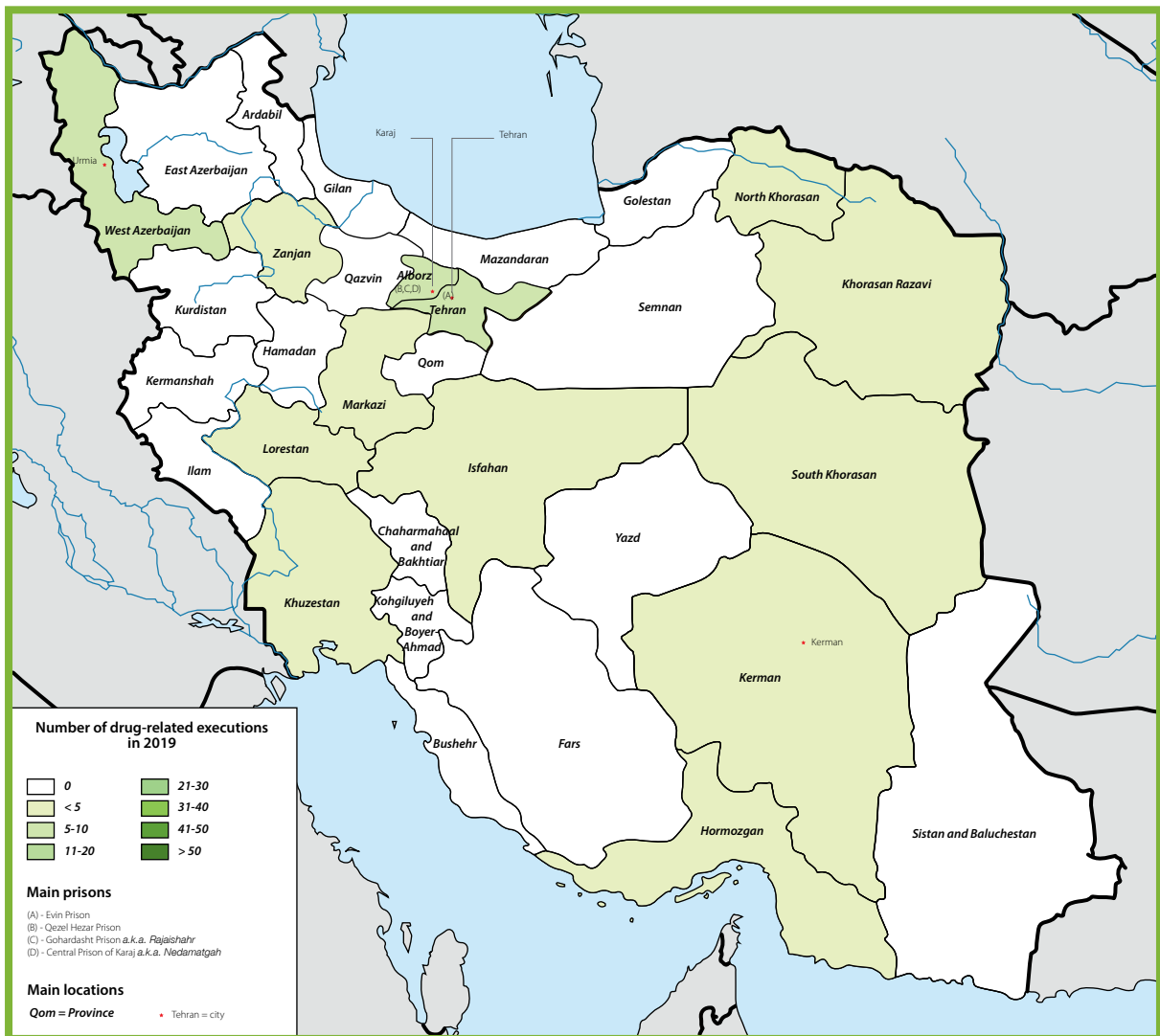

اعدام‌های مربوط به جرائم مواد مخدر در هفت ماه اجرا شدند.

توزیع جغرافیایی اعدام‌های مربوط به مواد مخدر در سال ۲۰۱۹

در سال ۲۰۱۹ اعدام‌های مربوط به مواد مخدر در ۱۲ استان مختلف اجرا شده‌اند. در سال ۲۰۱۸ اعدام‌ها در ۷ استان اجرا شده بودند. نمودار تراکم جمعیت: در سال ۲۰۱۹ سازمان حقوق بشر ایران اعدام‌های مربوط به مواد مخدر را در ۱۲ استان گزارش کرد، در سال ۲۰۱۸، هفت استان و در سال ۲۰۱۷، ۲۲ استان اعدام‌های مربوط به مواد مخدر را اجرا کردند. این می‌تواند نشانه‌ای باشد که روند بازبینی پرونده محکومان مواد مخدر، پس از اجرای اصلاحات جدید در قانون مبارزه با مواد مخدر در بسیاری از استان‌ها به پایان رسیده است.

برخی اعدام‌شدگان با جرایم مربوط به مواد مخدر در سال ۲۰۱۹

در تاریخ ۶ اکتبر ۲۰۱۹ (۱۴ مهر ماه ۱۳۹۸) دو زندانی که یکی از آنها دارای تحصیلات دانشگاهی بود، در زندان مرکزی کرمان با اتهامات مربوط به مواد مخدر اعدام شدند.

منابع آگاه در گفت‌وگو با سازمان حقوق بشر ایران نام این دو زندانی را عبدالحکیم شهبخش و اسدالله علی‌زهی اعلام کردند. نامبردگان جزو اقلیت اثنی‌یکی بلوچ در ایران بودند.

حبیب‌الله سربازی، فعال مدنی بلوچ، در این خصوص به سازمان حقوق بشر ایران گفته بود: «اسدالله علی‌زهی قبلاً زندانی سیاسی بوده است. او در دوره

دانشجویی عضو انجمن جوانان صدای عدالت به رهبری یعقوب مهرنهاد بود. وقتی حرکت منحل شد و رهبرانش بازداشت شدند، او نیز جزو بازداشتی‌ها بود. بعداً تحت فشار زندگی مسیرش عوض شد. اسدالله علی‌زهی فارغ التحصیل رشته جغرافیا بود که به این وضعیت در آمد و این، بیانگر شدت تبعیض و فشار در بلوچستان است». به گزارش کمپین فعالین بلوچ، این دو زندانی با اتهام «حمل مواد مخدر و درگیری با مأموران» به اعدام محکوم شده بودند.⁸⁶

دو سال پس از اجرای شدن اصلاحات جدید در مبارزه با مواد مخدر: فرآیند، تأثیر، نواقص و آینده

بیش از دو سال پیش، در تاریخ ۱۴ نوامبر ۲۰۱۷ (۲۳ آبان ماه ۱۳۹۶) قانون جدید مجازات برای جرایم مرتبط با مواد مخدر که در آن مکانیزمی برای کاهش صدور حکم اعدام و تقلیل حکم محکومان به اعدام و حبس ابد پیش‌بینی شده بود، اجرایی شد.

این قانون باعث کاهش چشمگیر اعدام زندانیان مواد مخدر طی سال‌های ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ شده است. با این حال، سازمان حقوق بشر ایران، نظر خود را که در گزارش سالانه ۲۰۱۸ درج شده، بار دیگر تکرار می‌کند: «عدم تناسب بین جرم و مجازات در احکام جدید نیز وجود دارد. اغلب زندانیانی که پیش از اجرای شدن قانون جدید به اعدام محکوم شده بودند پس از بررسی مجدد پرونده، فارغ از نوع و میزان جرم، به ۳۰ سال زندان و ۲۰۰ میلیون تومان جریمه محکوم شدند».⁸⁷

به نظر می‌رسد این موضوع مورد توجه نمایندگان مجلس شورای اسلامی نیز قرار گرفته است. ایشان در تاریخ ۲۲ دسامبر ۲۰۱۹ (۱ دی ۱۳۹۸) در مجلس رای دادند که میزان حداقل و حداکثر مجازات حبس مرتکبان جرایم حمل، نگهداری و مخفی کردن مواد مخدر و روانگردان برای بار اول را به نصف کاهش داده شود.⁸⁸ با اجرایی شدن این قانون، عدم تناسب بین جرم و مجازات، تا حدودی برطرف می‌شود.

همان‌طور که در گزارش‌های پیشین ذکر شد، مشکل رویه عادلانه قضایی در اصلاحات جدید نیز پیش‌بینی نشده است. تمام پرونده‌های متهمان مربوط به مواد مخدر در دادگاه انقلاب مورد رسیدگی قرار می‌گیرند. گزارش‌های جمع‌آوری شده توسط سازمان حقوق بشر ایران نشان می‌دهند که متهمان مواد مخدر طی هفته‌های پس از بازداشت به طور سیستماتیک تحت شکنجه قرار می‌گیرند. اغلب آنها در زمان بازداشت به وکیل دسترسی ندارند و زمانی که وکیل وارد پرونده آن‌ها می‌شود، متهمان «اعتراف» کرده‌اند و مراحل بازجویی تمام شده است.⁸⁹ محاکمات در دادگاه انقلاب اغلب در مدت بسیار کوتاهی برگزار می‌شوند و وکیل در این دادگاه‌ها کار زیادی از پیش نمی‌برد. موضوع رویه عادلانه قضایی و محاکمه عادلانه در اصلاحات جدید در قانون مبارزه با مواد مخدر مطرح نشده است.

برای اطلاعات بیشتر، لطفاً به گزارش تفصیلی سازمان حقوق بشر ایران تحت عنوان «روند اعدام‌ها و بررسی پرونده محکومان، شش ماه پس از اجرایی شدن لایحه جدید قانون مبارزه با مواد مخدر» که ماه مه ۲۰۱۸ (خرداد ۱۳۹۷) منتشر شده است، رجوع کنید.⁹⁰

<https://iranhr.net/fa/articles/3968/> 86

IHR Annual Report on the Death Penalty in Iran, 2018, Page 30 https://iranhr.net/media/files/Rapport_iran_2019-GB-BD.pdf 87

<https://www.irna.ir/news/83603397> 88

<https://www.hrw.org/news/2015/12/16/iran-bid-end-drug-offense-executions> 89

<https://iranhr.net/fa/articles/3325/> 90

اعدام برای اتهام قتل: قصاص

قصاص به نوعی از مجازات اشاره دارد که در آن، فرد محکوم مطابق با آسیبی که به قربانی وارد کرده، از آسیب بدنی تا قتل، مورد تلافی قرار می‌گیرد. قصاص نفس حکمی است که در قانون مجازات اسلامی جدید حفظ شده و برای قتل عمد صادر می‌شود. در این روش، دولت مسئولیت اعدام را بر روی شانه‌های خانواده قربانی قرار می‌دهد. احکام اعدام قصاص همچنین برای مجرمان نوجوان اعمال می‌شود، زیرا طبق شریعت اسلام، سن مسئولیت کیفری دختران ۹ سال و برای پسران ۱۵ سال قمری است. علاوه بر این تحت قانون مجازات اسلامی مجازات اعدام بصورت تبعیض‌آمیزی بر اساس جنسیت و مذهب (صفحه ۱۸ این گزارش را مشاهده کنید) صادر می‌شود.^{۹۱}

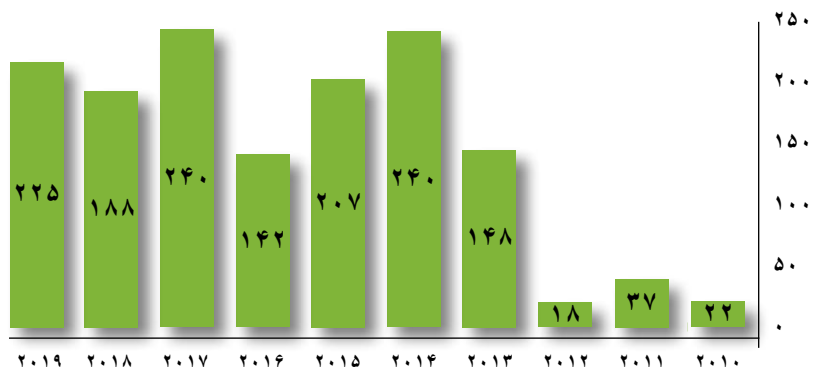
علاوه بر نابرابری شهروندان در برابر قانون قصاص، در خصوص نقض رویه عادلانه در این پرونده‌ها نیز گزارش‌های زیادی ارائه شده است. استفاده از شکنجه برای اخذ اعتراف و محاکمات شتاب‌زده، بدون صرف زمان کافی برای انجام تحقیقات مستقل از شاهدان، نمونه‌هایی از آن به حساب می‌آیند. در سال ۲۰۱۹ قصاص نفس عمدترین اتهام اعدام‌شدگان را تشکیل داده است.

برخی حقایق مربوط به قصاص نفس در سال ۲۰۱۹:

- اتهام ۲۲۵ نفر از اعدام‌شدگان، قتل عمد بود (۳۷ اعدام بیشتر از سال ۲۰۱۸)
- اجرای ۶۵ قصاص نفس (۲۸ درصد کل اعدام‌ها) از سوی منابع رسمی اعلام شده است
- ۶۸ قصاص نفس تنها در زندان رجایی‌شهر کرج انجام شده است
- چهار تن از اعدام‌شدگان قصاص نفس را کودک-مجرمانی تشکیل می‌دادند که زمان ارتکاب جرمی که به آن متهم شده بودند، زیر سن قانونی (کمتر از ۱۸ سال) داشتند
- ۱۵ زن در میان اعدام‌شدگان بودند
- حکم قصاص ۶ نفر در ملاعام به اجرا درآمده است

اعدام‌های قصاص نفس از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹

طبق گزارش‌های سازمان حقوق بشر ایران، بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹، دستکم ۱۴۶۷ نفر با اتهام قتل عمد، قصاص شده‌اند. نمودار زیر نشان می‌دهد که روند اعدام‌ها با حکم قصاص نفس در این دوره چگونه بوده است.

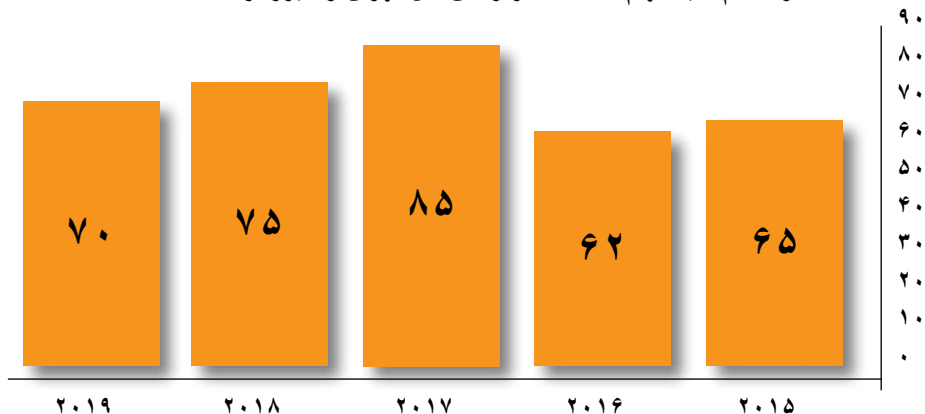
تعداد قصاص نفس‌های اجرا شده بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۲ نسبت به سال‌های دیگر کمتر بوده است اما این آمار در سال ۲۰۱۳ بطور چشمگیری افزایش یافت و از آن زمان به بعد، در محدوده‌ای بالاتر باقی ماند. افزایش تعداد اعدام متهمان به قتل عمد (قصاص نفس) در سال ۲۰۱۳ همزمان بود با کاهش نسبی اعدام‌های مربوط به مواد مخدر که در پی بالاگرفتن انتقادهای جامعه بین‌الملل رخ داد (دیباگرام صفحه ۳۱ را ببینید). در سال ۲۰۱۹ حکم قصاص نفس دستکم ۲۲۵ نفر به اجرا درآمد که این میزان ۱۹٪ بیشتر از سال ۲۰۱۸ است، که در بین ۹ سال گذشته جزو بالاترین‌ها به شمار می‌رود.

زندان رجایی شهر کرج: مکان اصلی اجرای حکم قصاص نفس

توزیع جغرافیایی اعدام متهمان به قتل عمد (قصاص نفس) به طور دقیق در بخش «جنبش بخشش» در صفحه ۳۹ ارائه خواهد شد. با این حال، مجموعه گزارش‌های سالانه سازمان حقوق بشر ایران نشان می‌دهد که طی پنج سال

گذشته، میزان قابل توجهی از این اعدام‌ها، در یک زندان واحد در استان البرز اجرا شده است. زندان رجایی‌شهر کرج (که پیشتر به عنوان گوردهشت شناخته می‌شد)، نه تنها محل اجرای بیشترین احکام قصاص است، بلکه احکام اعدام بسیاری از زندانیان سیاسی، بخصوص کسانی است که به احزاب کرد وابستگی داشته‌اند، در این زندان صورت گرفته است. جمهوری اسلامی این احزاب را غیرقانونی می‌داند. در سال ۲۰۱۹ دستکم ۶۸ حکم قصاص نفس در این زندان اجرا شده است. این تعداد ۳۰٪ از کل قصاص نفس‌ها و ۲۴٪ از کل اعدام‌ها برای همه اتهامات را شامل می‌شود.

آمار اعدام‌ها با اتهام قتل عمد در زندان‌های تهران و البرز از ۲۰۱۵ - ۲۰۱۹

در نمودار بالا تعداد احکام قصاص نفس اجرا شده در زندان‌های استان البرز/تهران از سال ۲۰۱۵ نشان داده شده است. زندان رجایی‌شهر (واقع در استان البرز) زندانی است که در آن غالباً احکام قصاص اجرا می‌شوند. ۶۸ قصاص نفس از ۷۰ قصاص نفس اجرا شده در استان‌های البرز/تهران در زندان رجایی‌شهر کرج بوده است.

در گزارشی که سازمان حقوق بشر ایران به مناسبت روز جهانی مبارزه با مجازات اعدام منتشر کرده، ساعت‌های آخر زندانیان محکوم به اعدام در زندان رجایی‌شهر کرج شرح داده شده است.⁹²

برخی از پرونده‌های قصاص نفس در سال ۲۰۱۹

اعدام یک زن با مشکلات روانی

در تاریخ ۱۷ ژوئیه ۲۰۱۹ (۲۶ تیر ۱۳۹۸) خبرگزاری ایرنا از اعدام یک زن ۴۳ ساله در زندان نوشهر خبر داد. این زن به اتهام قتل یک کودک ۵ ساله، به قصاص نفس محکوم شده بود.⁹³ منابع سازمان حقوق بشر ایران، در نوشهر هویت وی را زهرا صفری مقدم عنوان کردند. به گزارش ایرنا، زهرا صفری مقدم که پرستار مادر بزرگ آن کودک پنج ساله بود، انگیزه قتل را «فشار عصبی» عنوان کرده بود.⁹⁴ با این حال، دادگاه، مشکلات روانی زهرا صفری مقدم را در نظر نگرفت.

میلاد دُرزاده و رضا سارانی؛ قصاص نفس یا تلافی حمله انتحاری؟

میلاد دُرزاده، ۲۵ ساله، به اتهام قتل عمد به قصاص نفس محکوم شده بود و خانواده‌اش در تلاش بودند تا با پرداخت دیه رضایت شاکیان پرونده وی را جلب کنند تا از اعدام نجات پیدا کند. با این وجود، یک روز پس از حمله انتحاری گروه سنی جیش العدل به اتوبوس سپاه در تاریخ ۱۴ فوریه ۲۰۱۹ (۲۴ بهمن ۱۳۹۷) و کشته شدن ۲۳ نفر از اعضای سپاه، او در زندان ایرانشهر اعدام شد. حکم میلاد دُرزاده در حالی اجرا شد که وی هیچ گونه ارتباطی با این گروه نداشت.

رضا سارانی، دیگر زندانی سنی مذهب و بلوچی است که با اتهام قتل عمد به اعدام محکوم شده بود و در همان هفته بدون هیچ گونه ارتباطی با گروه جیش العدل، خارج از نوبت اعدام شد. به گزارش کمپین فعالین بلوچ، بعلت سکتة مغزی، نیمی از بدن رضا سارانی فلج شده بود و او را بر روی ویلچر به پای چوبه دار منتقل کردند.⁹⁵

این اعدام‌ها، امکان استفاده مقام‌های جمهوری اسلامی از مجازات اعدام را برای ایجاد ترس در میان مخالفان، به ذهن متبادر می‌کند.

<https://iranhr.net/fa/articles/3512/> 92
<http://bit.ly/2Two80b> 93
<https://iranhr.net/fa/articles/3836/> 94
<https://iranhr.net/fa/articles/3644/> 95

یک پرونده قصاص: فرزندان علیه مادر

بنا به اطلاع سازمان حقوق بشر ایران، روز ۲۳ ژوئیه ۲۰۱۹ (۱ مرداد ۱۳۹۸) دو زن به اتهام قتل در زندان ارومیه (استان آذربایجان غربی) به دار آویخته شدند. این دو زن که آراسته رنجبر و نازدار وطن‌خواه نام داشتند، به اتهام قتل عمد به قصاص نفس محکوم و ۱۵ سال را در زندان سپری کرده بودند.

یک منبع مطلع به سازمان حقوق بشر ایران گفت: «آراسته رنجبر به اتهام قتل همسرش به اعدام محکوم شده بود و فرزندانش شاکیان پرونده وی بودند. و نازدار وطن‌خواه که همسر برادر مقتول بود نیز، به اتهام مشارکت در قتل به اعدام محکوم شده بود»⁹⁶.

این بدان معناست که فرزندان مقتول پس از ۱۵ سال زندان، با اعدام مادر و عمه خود موافقت کردند. این‌گونه، دولت فشار قتل یک مادر و عمه را روی شانه‌های فرزندان وارد کرده است. این موضوع می‌تواند پیامدهای جدی روانی داشته باشد و به گسترش خشونت در جامعه کمک کند.

پرونده قصاص: دایی علیه خواهرزاده

در تاریخ ۲۷ آوریل ۲۰۱۹ (۷ اردیبهشت ۱۳۹۸) یک زندانی به نام نورالله زنگنه‌وندی در زندان مرکزی کرمانشاه اعدام شد. این زندانی که حدود ۳۸ سال سن داشت، با اتهام قتل پسر دایی خود به اعدام محکوم شده بود و هفت سال را در زندان سپری کرده بود. در این پرونده، دایی متهم شاکلی پرونده بود و خواهرزاده خود را در سن ۳۸ سالگی به دار آویخت. این زندانی، پدر دو کودک خردسال بود⁹⁷.
عکس مربوط به نورالله زنگنه‌وندی را سازمان حقوق بشر ایران برای نخستین بار منتشر کرد.

«قصد کشتن مقتول را نداشتم و تنها او را هل دادم»

قتل عمد در ایران درجه‌بندی نشده است. این امر باعث می‌شود تا هر نوع قتلی که عمدی شناخته شود، فارغ از شرایط وقوع و انگیزه متهم، او را با مجازات مرگ روبه‌رو کند.

بر اساس گزارش مرکز دموکراسی و حقوق بشر کردستان که به تایید سازمان حقوق بشر ایران نیز رسیده است، یک زندانی به نام شاهین صمدی، ۳۴ ساله و اهل شهرستان نقده، روز ۴ مه ۲۰۱۹ (۱۴ اردیبهشت ۱۳۹۸) در زندان مراغه اعدام شد.

شاهین صمدی در جلسه دادگاه گفته بود که قصد وی قتل نبوده و تنها مقتول را هل داده است که در نتیجه سرش به آهن ساختمان خورده و جان خود را از دست داده است. با این حال، شاهین به اعدام محکوم شد و دادگاه این موضوع را در نظر نگرفت⁹⁸.

جنبش بخشش

بر اساس قانون مجازات اسلامی، مجازات قتل، قصاص است و خانواده فرد مقتول می‌توانند تقاضای حکم اعدام داشته باشند. اما آنها می‌توانند به جای اعدام، دیه (خون‌بها) طلب نمایند یا به سادگی بخشش را انتخاب کنند. بدین ترتیب، ترویج بخشش به جای قصاص فرصتی است برای شهروندان تا بدون عبور کردن از خطوط قرمز حکومت با مجازات اعدام مقابله کنند. در ۴ سال گذشته جنبش بخشش رشد قابل توجهی داشته است.

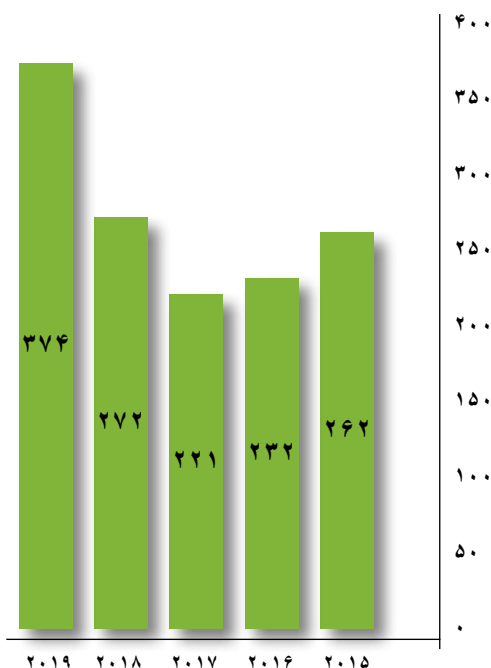
<http://iranhr.net/fa/articles/3844/> 96
<https://iranhr.net/fa/articles/3736/> 97
<https://iranhr.net/fa/articles/3733/> 98

سازمان حقوق بشر ایران از سال ۲۰۱۵ اقدام به جمع‌آوری گزارش‌های مربوط به بخشش زندانیان محکوم به قصاص کرده است. گزارش‌های گردآوری شده طی سه سال گذشته نشان می‌دهند که تعداد خانواده قربانیانی که بخشش یا گرفتن دیه (خون‌بها) را انتخاب کردند، بیش از خانواده‌هایی بوده است که اجرای حکم قصاص نفس (اعدام) را انتخاب کردند⁹⁹. به جهت سادگی ما در بخش بعدی صرف نظر از اینکه تقاضایی برای دیه (خون‌بها) وجود داشته یا خیر، از اصطلاح بخشش استفاده خواهیم کرد.

همچون آمارهای اعدام، تمام پرونده‌های بخشش نیز توسط رسانه‌های رسمی داخل ایران اعلام نشده‌اند. در سال ۲۰۱۹ بر اساس رسانه‌های رسمی داخل ایران و به میزان کمتر، سازمان حقوق بشر ایران از طریق شبکه‌های خود در داخل ایران موفق به شناسایی و ثبت ۳۷۴ مورد بخشش در سال ۲۰۱۷ شده است. این در حالی است که موارد بخشش ثبت شده در سال ۲۰۱۸ تعداد ۲۷۲ نفر و در سال ۲۰۱۷ تعداد ۲۲۱ نفر و در سال ۲۰۱۶ تعداد ۲۳۲ نفر و در سال ۲۰۱۵ تعداد ۲۶۲ نفر بوده است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که روند بخشش در ایران روبه افزایش است.

در سال ۲۰۱۹ تعداد کسانی که بخشش را انتخاب کردند، بسیار بیشتر از کسانی بود که مجازات اعدام را برگزیدند. گزارش‌ها حاکی از آن است که تعداد موارد بخشش می‌تواند چندین برابر بیشتر از اعداد ارائه شده در این گزارش باشد. در نوامبر ۲۰۱۹ (آبان ۱۳۹۸) غلامحسین اسماعیلی، سخنگوی قوه قضاییه به خبرنگاران گفت: از آغاز سال جاری (یکم فروردین ۱۳۹۸) ۳۴۶ قهره از پرونده‌های قتل عمد و قصاص منتهی به گذشت اولیای دم گردید و موضوع قصاص آن‌ها منتهی شد. این نشانه افزایش ۱۵ درصدی در تعداد موارد بخشش نسبت به سال گذشته است¹⁰⁰.

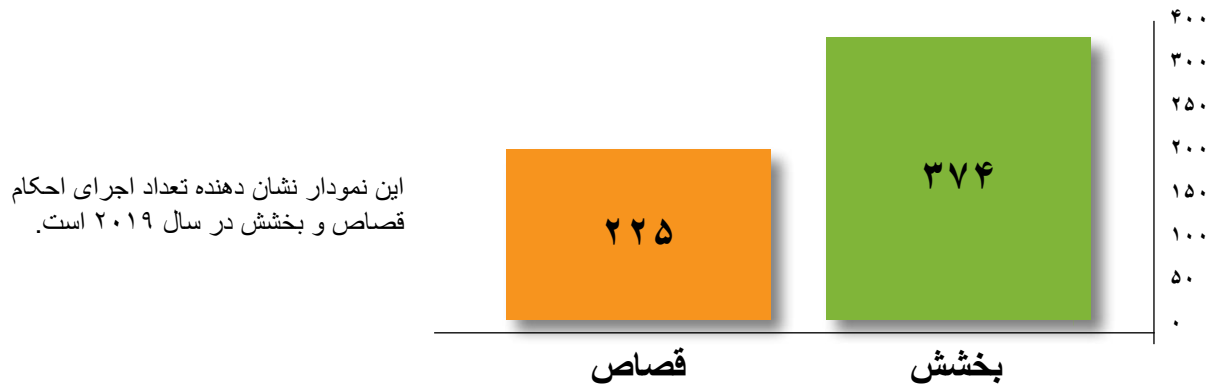
بخشش‌ها از ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۹

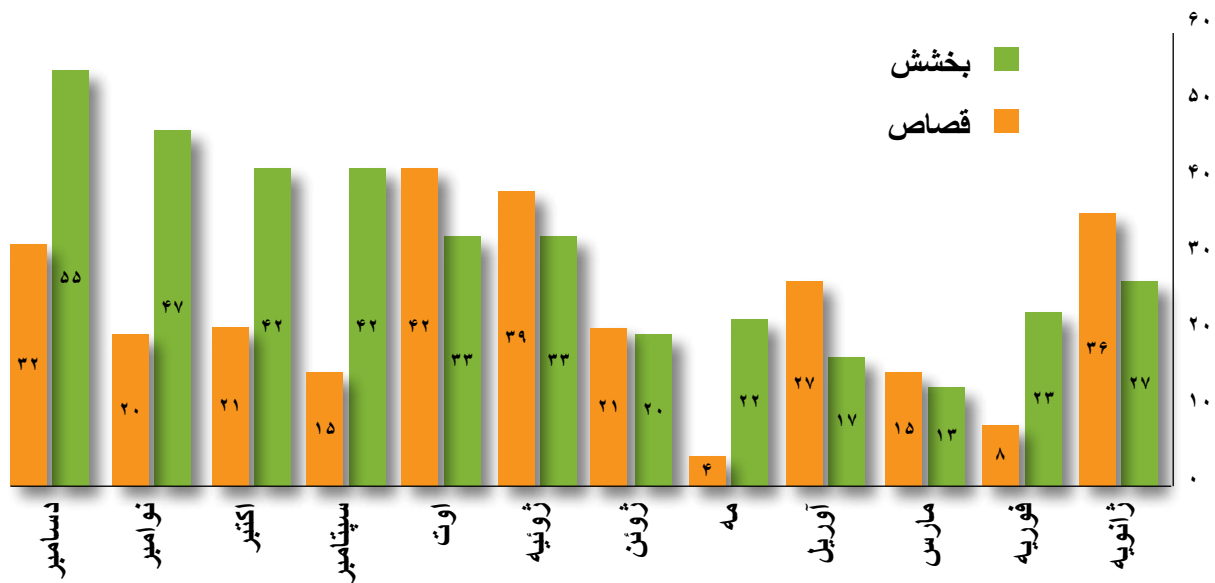
عکس: در آوریل ۲۰۱۹، مردم در شهر مریوان، واقع در استان کردستان، جمع شدند تا از شاکی یک پرونده قتل که متهم آن به نام احمد ایرانی، به قصاص نفس محکوم شده و در صف اعدام قرار داشت، تقاضای بخشش کنند¹⁰¹. منبع: سازمان حقوق بشر ایران

<https://iranwire.com/en/features/4581> 99
<https://www.mizanonline.com/fa/news/569177> 100
<https://iranhr.net/fa/articles/3719/> 101

نمودارهای زیر براساس گزارش های سازمان حقوق بشر ایران تهیه شده و روند قصاص و بخشش را نشان می‌دهند.

تفکیک ماهانه قصاص و بخشش

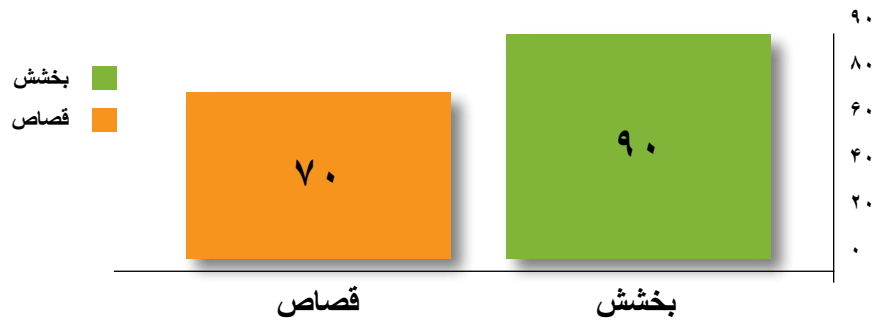

نمودار بالا نشان دهنده تفکیک ماهانه اجرای حکم قصاص در مقایسه با بخشش است.

قصاص و بخشش: توزیع جغرافیایی

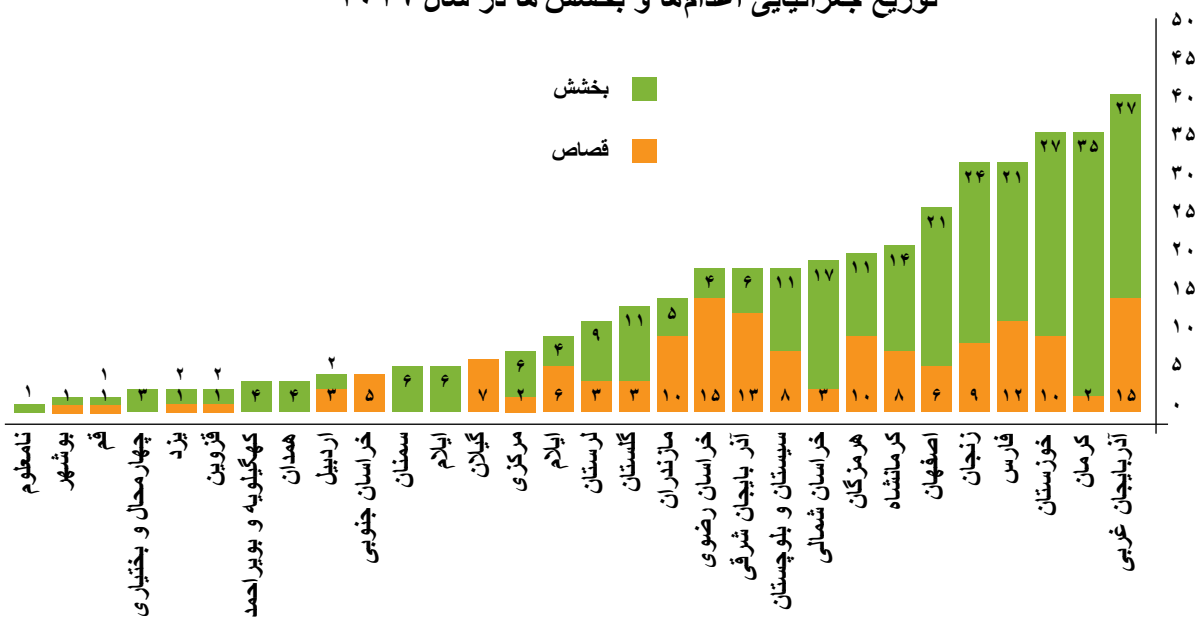
در سال ۲۰۱۹ سازمان حقوق بشر ایران در ۲۸ استان از ۳۱ استان ایران موارد بخشش را ثبت کرده است. در مقابل آن، آمار اجرای حکم اعدام برای قتل عمد (قصاص) از ۲۵ استان گزارش شده است. در بیشتر استان‌ها تعداد موارد بخشش بیشتر از اجرای قصاص بوده است.

بخشش و قصاص در تهران و کرج در سال ۲۰۱۹

نمودار: زندان‌هایی که در منطقه تهران/ کرج واقع شده‌اند بیشترین تعداد موارد بخشش و یا قصاص را در سال ۲۰۱۹ به خود اختصاص دادند.

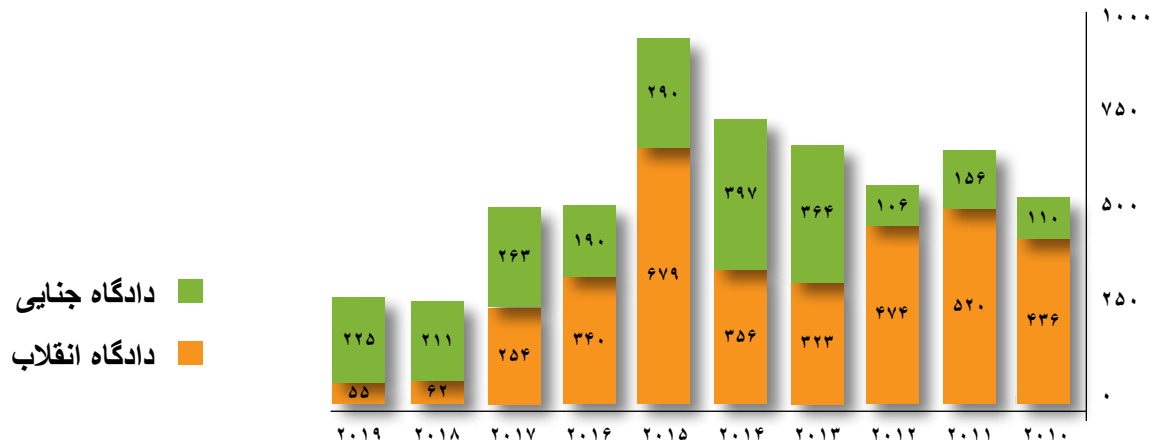
توزیع جغرافیایی اعدام‌ها و بخشش‌ها در سال ۲۰۱۹

نمودار: تعداد احکام قصاص نفس اجرا شده در ۹ استان نسبت به بخشش‌ها بالاتر بوده است. در باقی استان‌ها، میزان بخشش مساوی یا بالاتر از تعداد قصاص‌های بود.

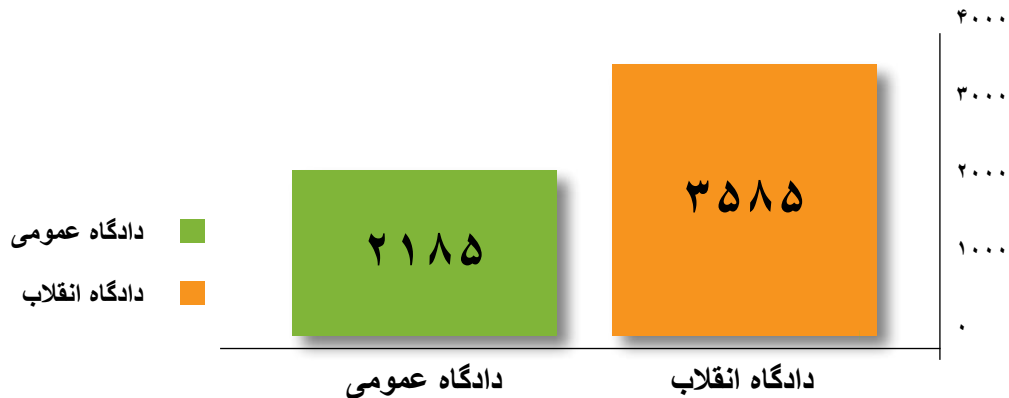
سهم دادگاه‌های انقلاب و عمومی در اعدام‌های سال ۲۰۱۹

همانطور که پیشتر ذکر شد، پرونده‌های تجاوز و قتل عمد (قصاص نفس) در صلاحیت دادگاه‌های جنایی (عمومی) قرار دارند. این در حالی‌ست که پرونده‌های محاربه، افساد فی الارض و بغی و همچنین پرونده‌های مربوط به مواد مخدر را دادگاه‌های انقلاب اسلامی بررسی می‌کنند. پس از اجرای اصلاحات جدید در قانون مبارزه با مواد مخدر، تعداد مجازات‌های اعدام اجرا شده توسط دادگاه‌های انقلاب کاهش چشمگیری داشته است. نمودار زیر سهم دادگاه‌های انقلاب و دادگاه‌های عمومی در اعدام‌های اجرا شده ۹ سال گذشته را نشان می‌دهند.

حداقل ۵۵ مورد از ۲۸۰ اعدام در سال ۲۰۱۹ (۲۰٪) براساس احکام اعدام صادر شده توسط دادگاه‌های انقلاب بوده‌اند. آمار مربوط به هشت سال گذشته نیز در نمودار بالا آورده شده است. این آمار نسبت به سال‌های قبل از سال ۲۰۱۸ به میزان قابل توجهی پایین‌تر است. این به دلیل کاهش قابل توجه تعداد اعدام‌های مربوط به مواد مخدر است.

مقایسه اعدام‌های انجام شده بین دادگاه انقلاب و دادگاه عمومی ۲۰۱۹ - ۲۰۱۰

نمودار فوق براساس گزارشات سازمان حقوق بشر ایران از سال ۲۰۱۰ تهیه شده است و نشان می‌دهد که ۳۵۲۶ مورد از ۴۸۴۸۶ اعدام (۶۴٪) در هفت سال گذشته براساس احکام اعدام صادر شده توسط دادگاه‌های انقلاب بوده است.

دادگاه‌های انقلاب بیشتر به واسطه اعدام‌های دسته‌جمعی و بدون محاکمه مخالفان سیاسی در دهه ۶۰ شناخته می‌شوند¹⁰². اما بر اساس اطلاعات جمع‌آوری شده توسط سازمان حقوق بشر ایران، چهار دهه پس از انقلاب، این دادگاه‌ها همچنان مسئولیت بیشتر محکومیت‌های منتهی به اعدام در ایران را برعهده دارند.

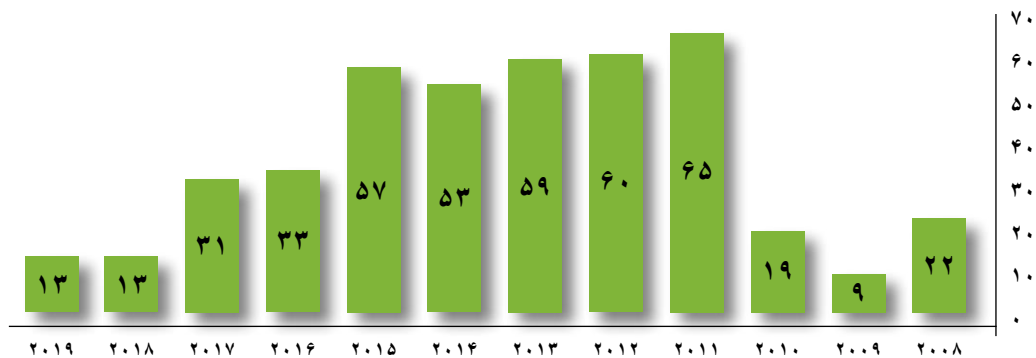
اعدام در ملاء عام

با وجود انتقاد مداوم بین‌المللی، حکومت ایران جزء معدود کشورهایی در جهان است که مجازات اعدام را در ملاء عام اجرا می‌کند. اجرای احکام اعدام در ملاء عام بارها مورد انتقاد سازمان ملل متحد قرار گرفته است. پیشتر، هم دبیرکل سازمان ملل و هم گزارشگر ویژه این سازمان در امور حقوق بشر ایران، در گزارش‌هایشان نسبت به ادامه اعدام‌های در ملاء عام در ایران ابراز نگرانی کرده‌اند.¹⁰³ در جریان دومین بررسی دوره‌ای جهانی (UPR)¹⁰⁴ دولت ایران توصیه‌ها برای پایان دادن به اعدام در ملاء عام را قبول نکرد.¹⁰⁵

این موضوع همچنین در گزارش اخیر جاوید رحمان، گزارشگر ویژه حقوق بشر در امور ایران، مورد تاکید قرار گرفته است.¹⁰⁶ در سال ۲۰۰۸، بخشنامه‌ای از سوی رئیس وقت قوه قضائیه، محمود هاشمی شاهرودی، در مورد توقف اجرای احکام اعدام در ملاء عام صادر شد. در نتیجه، تعداد اعدام‌ها در ملاء عام در سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۰ نسبت به سال‌های گذشته نسبتاً کمتر بوده است. با این حال، پس از سال ۲۰۱۰ تعداد اعدام‌های در ملاء عام به طرز چشمگیری افزایش یافت و به طور متوسط بین ۵۰ تا ۶۰ اعدام در ملاء عام بین سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۵ انجام شده است.

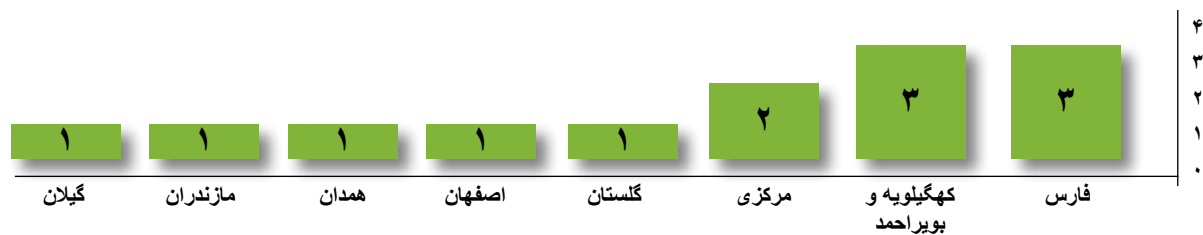
همچون سال ۲۰۱۸، در سال ۲۰۱۹ نیز مسئولان در ایران ۱۳ نفر را در ملاء عام اعدام کردند. این کمترین تعداد اعدام در ملاء عام از سال ۲۰۰۹ محسوب می‌شود. مشخص نیست که آیا پشت این کاهش اعدام در ملاء عام، یک تصمیم سیاسی بوده است یا خیر.

اعدام‌های در ملاء عام از سال ۲۰۰۸

نمودار فوق اعدام‌های در ملاء عام از سال ۲۰۰۸ را نشان می‌دهد. تعداد اعدام‌ها در ملاء عام در سال ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ یکسان و به طور قابل توجهی پایین تر از آمار هفت سال گذشته بوده است. این که آیا این یک تغییر دائمی است یا خیر، هنوز مشخص نیست. در سال ۲۰۱۹ در دو استان بیشتر از سال ۲۰۱۸ اعدام در ملاء عام اجرا شده است.

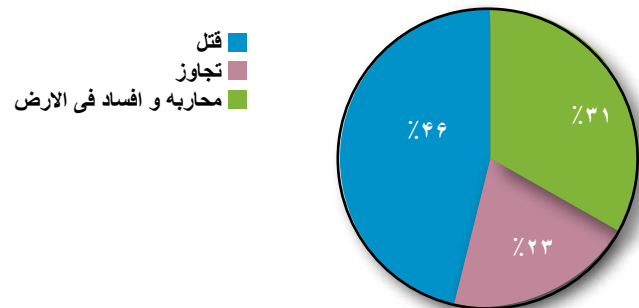
توزیع جغرافیایی اعدام‌های در ملاء عام

EU strategy towards Iran after the nuclear agreement-EU Parliament text adopted 25 October 2016 103
 Outcome of the universal periodic review: Islamic Republic of Iran, A/HRC/DEC/28/108, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/107/16/PDF/G1510716.pdf?OpenElement> 104
 UPR-info: Hungary, Norway and Germany called on a moratorium or immediate end on public executions 105
 Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Islamic Republic of Iran A/73/398 <http://undocs.org/A/73/398> 106

اعدامها در ملاء عام در سال ۲۰۱۹ در ۸ استان مختلف انجام شده است؛ در حالی که سال گذشته در ۶ استان حکم اعدام در ملاء عام به اجرا درآمده بود. استان فارس در طی ۱۰ سال گذشته، ۹ بار بالاترین میزان اعدام در ملاء عام را داشت.

اتهام اعدام شدگان در ملاء عام در سال ۲۰۱۹

اتهام اعدام شدگان در ملاء عام، قتل عمد، محاربه و تجاوز یا آزار جنسی بود

اعدام در ملاء عام، حضور کودکان و پوشش رسانه‌ای

در سال ۲۰۱۵ در پاسخ به محکومیت انجام اعدام‌های در ملاء عام توسط دو گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد، «ستاد حقوق بشر» قوه قضائیه ایران بیانیه‌ای رسمی منتشر کرد. در این بیانیه آمده بود: «انجام اعدام در ملاء عام فقط در شرایط محدود، از جمله جریحه‌دار شدن احساسات عمومی و تحت ضوابط خاص، به منظور کاهش جرایم مشابه انجام می‌پذیرد. این در حالی است که اجرای مجازات مذکور معمولاً در سحرگاه انجام می‌پذیرد و تدابیر لازم برای عدم حضور کودکان اتخاذ می‌شود»¹⁰⁷.

همچنین رئیس قوه قضائیه طی بخشنامه‌ای که در ژوئن ۲۰۱۹ منتشر شد، حضور کودکان زیر ۱۸ سال در هنگام اعدام، بدون تایید قاضی، غیرمجاز دانست¹⁰⁸. با این حال، عکس‌های منتشر شده از صحنه اعدام‌ها در ملاء عام نشان می‌دهند که این اعدام‌ها در مکان‌ها و شهرهای مختلف ایران در صبح و با حضور صدها شهروند، از جمله کودکان، انجام شده‌اند.

در سال ۲۰۱۹ رسانه‌های ایران انتشار عکس کودکان در صحنه اعدام‌های در ملاء عام را محدود کردند. با این حال، تمام گزارش‌ها حاکی از آنند که اعدام‌های انجام شده در ملاء عام در سال ۲۰۱۹، در پارک‌ها یا مناطق مسکونی اجرا شده و هیچ گزارشی در خصوص اقدامات مسئولان برای محدود کردن حضور کودکان در صحنه اعدام در دست نیست.

کودکان در حال تماشای اعدام در اصفهان

این عکس کودکی را نشان می‌دهد که در صحنه اعدام در ملاء عام در تاریخ ۱۵ ژانویه ۲۰۱۹ (۲۵ دی ۱۳۹۷) در فلاورجان اصفهان حضور دارد¹⁰⁹

<http://en.humanrights-iran.ir/news-22714.aspx> 107
<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1152670> 108
<https://iranhr.net/fa/articles/3615/> 109

مسئولان از نیمه شب در حال آماده کردن صحنه اعدام در ملاء عام در یک پارک پر تردد در شهر فلاورجان استان اصفهان هستند. عکس: مجید حجتی

جمعیت زیادی در محل اجرای حکم در فلاورجان استان اصفهان جمع شده‌اند¹¹⁰.

مانند سایر اعدام‌های در ملاء عام، تعداد زیادی کودک در حال تماشای اعدام در فلاورجان حضور داشتند.

پوشش اعدام در ملاء عام در صدا و سیمای جمهوری اسلامی

اعدام در ملاء عام در رشت در تاریخ ۲ اکتبر ۲۰۱۹ (۱۰ مهر ۱۳۹۸) به طور گسترده در رسانه‌های رسمی تحت پوشش قرار گرفت. تصویر بالا در وبسایت تلویزیون دولتی ایران منتشر شد¹¹¹. این مرد به اتهام قتل یک پلیس به اعدام محکوم شده بود.

در این تصویر گزارشگر تلویزیون دولتی ایران با صحنه اعدام در پس زمینه دیده می‌شود¹¹².

doorbin.net, republished on <https://www.mashregnews.ir/photo/928754/> 110
<https://www.iribnews.ir/fa/news/2537885/> 111
<https://www.iribnews.ir/fa/news/2537885/> 112

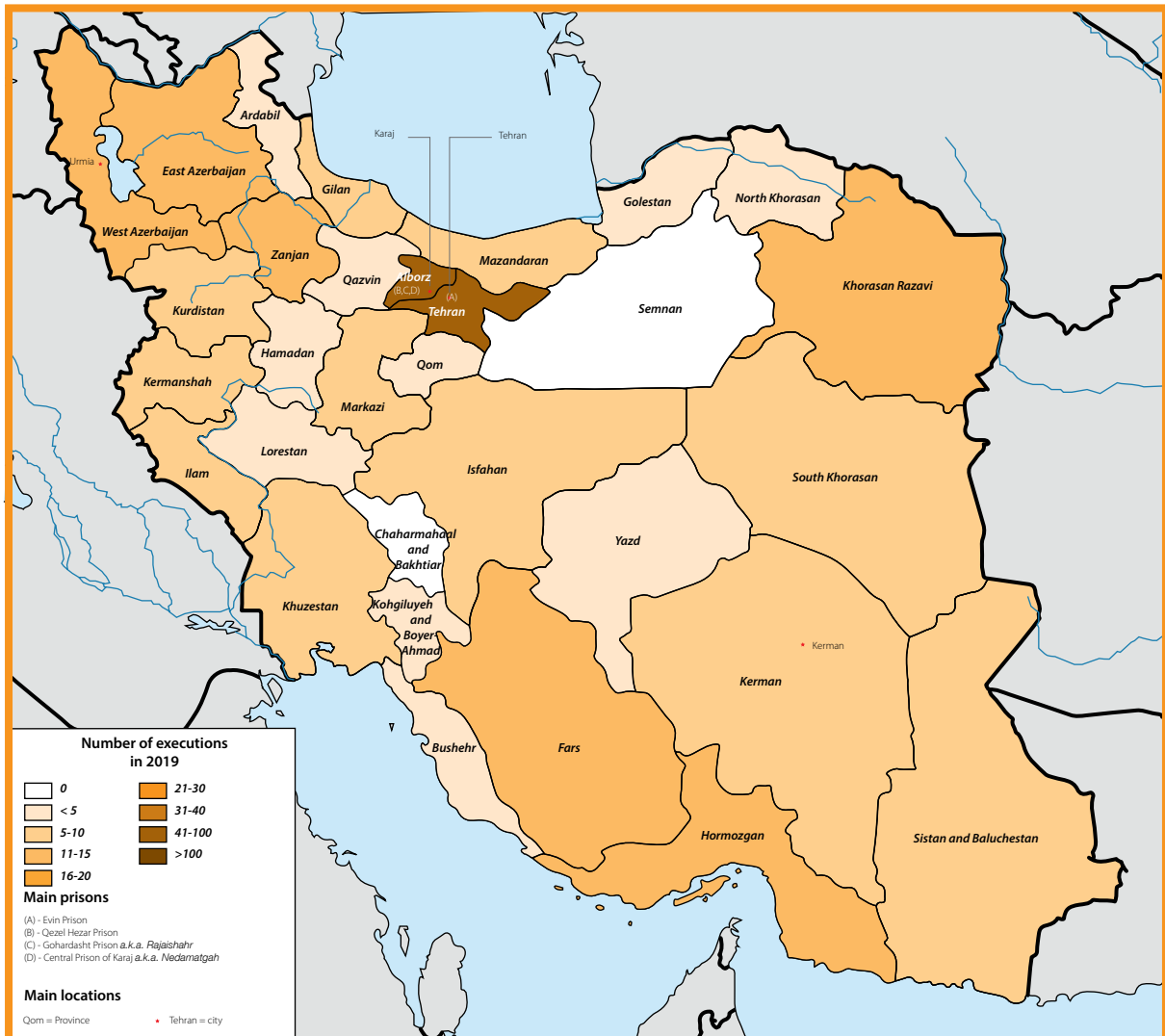
توزیع جغرافیایی اعدام‌ها

در سال ۲۰۱۹، در ۲۹ استان از ۳۱ استان ایران مجازات اعدام اجرا شده است. نقشه‌هایی که در پی می‌آیند، نشانگر توزیع جغرافیایی اعدام‌ها در استان‌های مختلف ایران است. اولین نقشه تعداد کل اعدام‌ها را نشان می‌دهد؛ در حالی که نقشه دوم تعداد اعدام‌ها نسبت به جمعیت هر استان را به نمایش می‌گذارد.

همچون سال‌های گذشته، زندان‌های کرج که متهمان استان‌های تهران و البرز را در خود جای داده، بیشترین تعداد اعدام‌ها را داشته‌اند. بعد از آن، زندان مرکزی ارومیه در استان آذربایجان غربی در رتبه دوم است. همانطور که در ابتدای این گزارش نیز ذکر شد، بیش از ۷۰٪ درصد از اعدام‌های گزارش شده در سال ۲۰۱۹ مخفیانه صورت گرفته‌اند یا از سوی منابع رسمی ایران منتشر نشده‌اند. در بخش‌های پیش رو، جزئیات بیشتری در خصوص اعدام‌های اعلام نشده و یا مخفیانه ارائه خواهد شد.

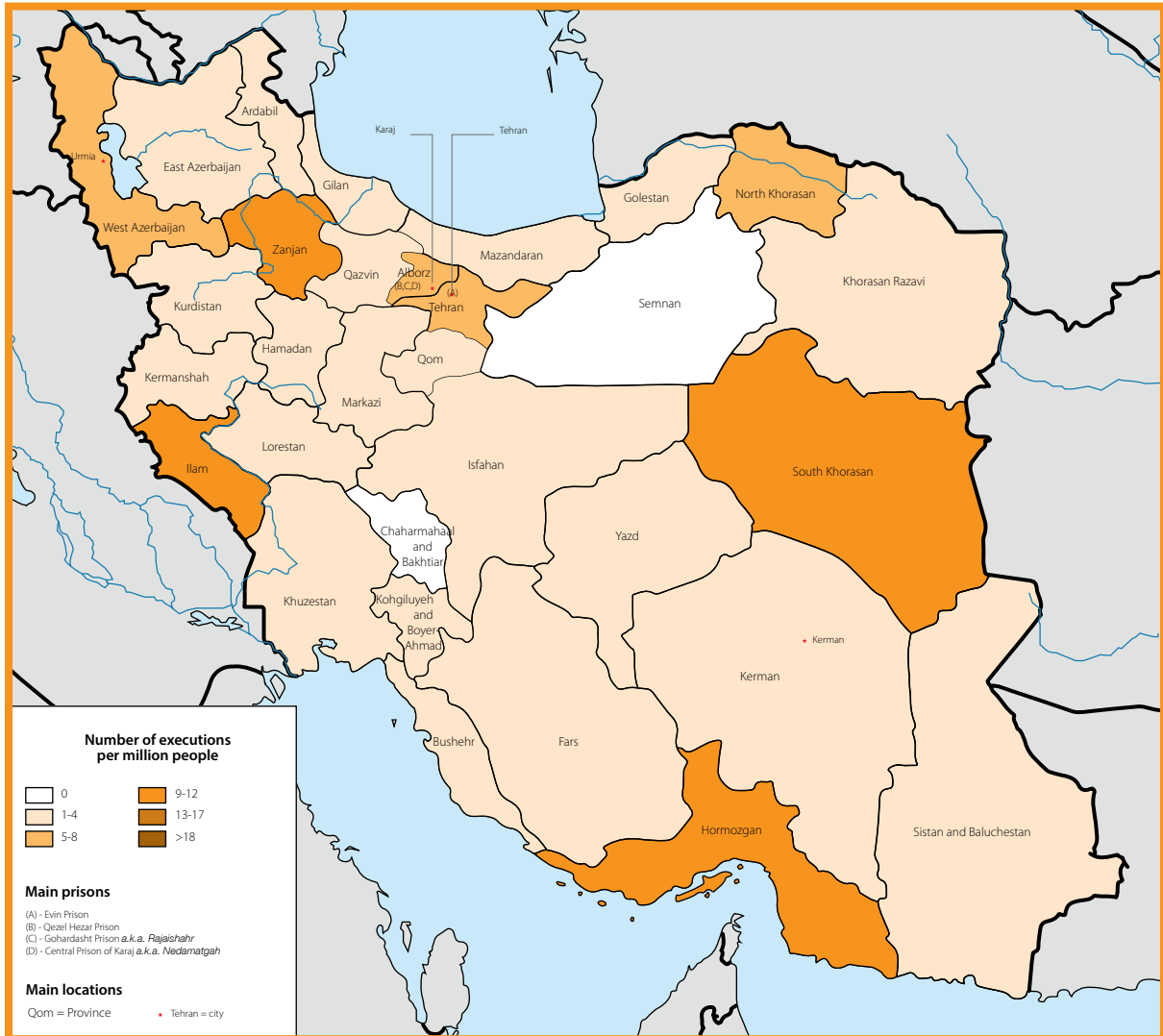
نقشه ۲: توزیع جغرافیایی تمام اعدام‌ها بر اساس تعداد

زندان‌های کرج که زندانیان محکوم به مرگ را استان‌های تهران و البرز را در خود جای داده، آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و خراسان رضوی، بیشترین اعدام‌ها در سال ۲۰۱۹ را داشته‌اند.

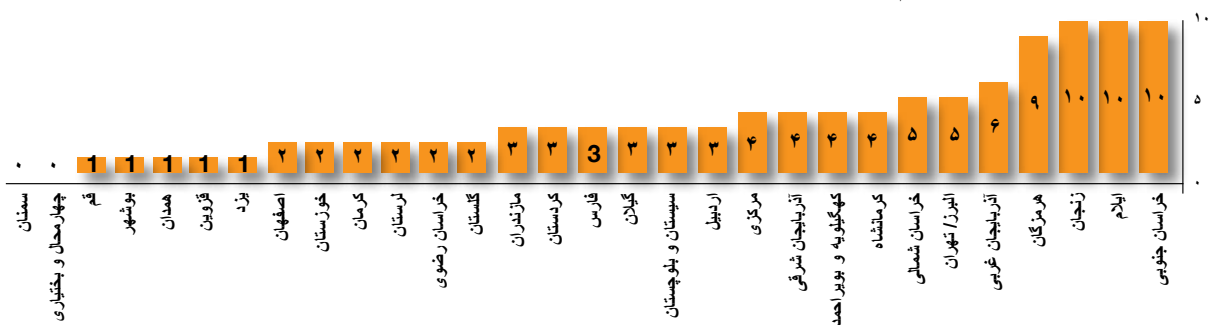

نقشه ۳: تعداد اعدام های هر استان نسبت به جمعیت آن استان 113

آمارها نشان می‌دهند که در سال ۲۰۱۹ به طور متوسط بیش از سه تن در میان هر یک میلیون ایرانی (۳.۴ در میلیون)، اعدام شده‌اند. این پراکندگی در همه جای ایران یکسان نیست. در استان‌های خراسان جنوبی، ایلام و زنجان، ۱۰ نفر در ازای هر یک میلیون، اعدام شده‌اند. آمار اعدام‌ها در جدول انتهایی گزارش آمده است.

تعداد اعدام‌ها در هر یک میلیون نفر در هر استان در سال ۲۰۱۹

Based on amar.org.ir, retrieved 18.02.2018 113

اعدام‌های مخفیانه و اعلام نشده

مقام‌های جمهوری اسلامی تقریباً ۷۰٪ از اعدام‌های ثبت‌شده در سال ۲۰۱۹، یعنی ۱۹۶ اعدام را اعلام نکرده‌اند. برخی از این اعدام‌ها به صورت مخفیانه انجام شده‌اند و پیش از اعدام به خانواده و یا وکیل زندانی اطلاع داده نشده است. برخی دیگر، پیشتر تنها به خانواده‌ها یا وکیل اطلاع داده شدند اما در رسانه‌های رسمی اعلام نشدند. به باور تهیه‌کنندگان این گزارش، آمار واقعی اعدام‌ها از آنچه در این گزارش ذکر شده نیز بالاتر است.

حقیقی در خصوص اعدام‌های اعلام‌نشده و مخفیانه در سال ۲۰۱۹

- دست‌کم ۱۹۶ اعدام، یعنی ۷۰٪ کل اعدام‌ها از سوی مقامات رسمی و یا منابع داخل ایران اعلام نشدند
- تنها یک اعدام از ۳۰ اعدامی که در ارتباط با مواد مخدر اجرا شدند، از سوی مقامات و یا منابع رسمی اعلام شد
- اعدام برای اتهامات مربوط به مواد مخدر، ۱۵٪ کل اعدام‌های اعلام‌نشده در ایران را تشکیل می‌دهد
- قتل عمد، اتهام ۸۱٪ از کل اعدام‌شدگانی بود که اجرای حکم آن‌ها علنی نشد

مستندات اعدام‌های اعلام‌نشده و مخفیانه

تنها گزارش‌های غیررسمی اعدامی که اطلاعات کافی در خصوص آنها وجود دارد، در این گزارش آمده‌اند. سازمان حقوق بشر ایران در داخل کشور اطلاعاتی در مورد بسیاری از اعدام‌ها دریافت کرده که توسط رسانه‌های رسمی اعلام نشده بودند. تایید این گزارش‌ها کاری چالش‌برانگیز است، چرا که مدافعان حقوق بشر تحت نظارت شدید نیروهای امنیتی قرار دارند.

گزارش نقض حقوق بشر به سازمان‌های مدافع حقوق بشر، جرم محسوب شده و افرادی که به این خاطر بازداشت می‌شوند، در معرض اتهامات کیفری و حبس‌های طولانی‌مدت قرار می‌گیرند. با این وجود، هر سال سازمان حقوق بشر ایران موفق به تایید صدها گزارش اعدام می‌شود که توسط مقامات اعلام نمی‌شوند. در بسیاری از موارد، اطلاعات مربوط به اعدام توسط دو یا چند منبع مستقل تایید شده‌اند. در برخی موارد سازمان حقوق بشر ایران عکس‌هایی را دریافت می‌کند که انجام اعدام را مستند می‌کنند^{۱۱۴}. در بسیاری موارد، تصاویر به همراه اسامی زندانیان به سازمان حقوق بشر ایران فرستاده شده است. برخی از این تصاویر در زیر نشان داده شده‌اند.

تصاویر برخی از اعدام‌شدگان که اجرای حکم آنان به طور رسمی اعلام نشد. سازمان حقوق بشر ایران توانست مدارک مربوط به آنان را به دست آورد و مستندات را ثبت نماید

آگهی ترحیم و اطلاعیه تشییع جنازه، یکی از مدارکی است که برای تایید اخبار دریافتی توسط سازمان حقوق بشر ایران در خصوص اعدام زندانیان مورد استفاده قرار می‌گیرد

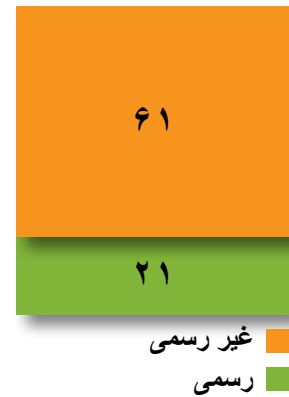

توزیع جغرافیایی اعدام‌های اعلام‌شده و اعلام‌نشده/مخفیانه

همچون سال‌های گذشته، زندان‌های بزرگ در منطقه کرج/تهران، بیشترین تعداد اعدام‌ها (چه رسمی و چه اعلام‌نشده) را داشتند. جزئیات بیشتر در ادامه خواهد آمد.

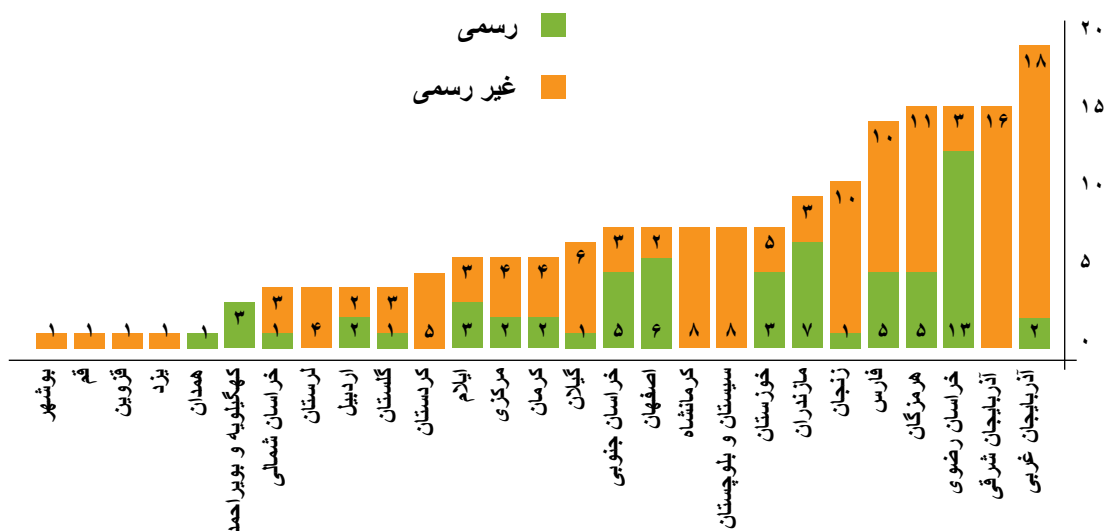
اعدام‌ها در مناطق کرج/تهران

نمودار بالا اعدام‌های رسمی (سبز) و غیررسمی/اعلام‌نشده (زرد) در سه زندان شهر کرج واقع در استان البرز که زندانیان متهم تهران و استان البرز را در خود جای داده‌اند، به نمایش می‌گذارد. در این زندان‌ها گاه زندانیانی از سایر نقاط کشور نیز حضور دارند. این سه زندان، قزل‌حصار، رجایی‌شهر و زندان مرکزی کرج (ندامتگاه) نام دارند که در استان البرز واقع شده‌اند¹⁵. بیشترین میزان اعدام در این استان، مربوط به رجایی‌شهر است و اتهام اکثر اعدام‌شدگان در این زندان، قتل عمد است. در سال ۲۰۱۹ دو اعدام در زندان مرکزی کرج به ثبت رسیده است. با اینکه در زندان قزل‌حصار هیچ اعدامی ثبت نشده، اما برخی از زندانیان محکوم به اعدام که در این زندان نگهداری می‌شدند، برای اجرای حکم به رجایی‌شهر منتقل شدند.

توزیع جغرافیایی اعدام‌ها در سایر نقاط کشور

توزیع جغرافیایی اعدام‌ها در سال ۲۰۱۹

نمودار فوق توزیع جغرافیایی اجرای احکام اعدام رسمی (سبز) و غیررسمی/اعلام‌نشده (زرد) در سایر مناطق ایران به استثنای منطقه تهران/کرج را نشان می‌دهد. در استان‌های آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی، خراسان رضوی و هرمزگان، بیشترین تعداد اعدام‌ها مشاهده می‌شود.

اعتراضات سراسری آبان و قتل‌های فراقضایی

اعتراضات سراسری مردم ایران در سال ۲۰۱۹ با افزایش شدید قیمت سوخت در تاریخ ۱۵ نوامبر (۲۴ آبان ۱۳۹۸) آغاز شد و به سرعت به اعتراض علیه جمهوری اسلامی تبدیل شد. واکنش خشونت‌آمیز نیروهای امنیتی ایران برای سرکوب اعتراضات، جان صدها تن را در نوامبر ۲۰۱۹ (آبان ۱۳۹۸) گرفت.

سازمان حقوق بشر ایران طی گزارشی در دسامبر سال ۲۰۱۹، کشته‌شدن ۳۲۴ نفر، از جمله ۱۴ کودک را تایید کرد که بیشتر از ناحیه سر و نیمه بالایی بدن مورد اصابت گلوله قرار گرفته بودند¹¹⁶. هویت و داستان برخی از قربانیان در این گزارش با رضایت خانواده آنها ذکر شده است. به دلیل فشار و تهدید نیروهای امنیتی، بسیاری از خانواده‌ها تمایلی ندارند تا در خصوص کشته‌شدن عزیزانشان اطلاع‌رسانی کنند. از دسامبر سال ۲۰۱۹، سازمان حقوق بشر ایران، ده‌ها سند دیگر دریافت کرده و در این رابطه گزارش دیگری به زودی منتشر خواهد شد.

بر اساس گزارش ویژه‌ای که روز ۲۳ دسامبر ۲۰۱۹ (۲ دی ماه ۱۳۹۸) توسط رویترز منتشر شده است، در جریان این اعتراضات حدود ۱۵۰۰ نفر کشته شده‌اند¹¹⁷.

در تاریخ ۲۰ دسامبر ۲۰۱۹ (۲۰ آذر ۱۳۹۸)، کارشناسان سازمان ملل متحد و میشل باشله، کمیسر عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد، از دولت ایران خواستند که «تحقیقات سریع، مستقل و بی‌طرفانه‌ای را در مورد نقض حقوق بشر و از جمله کشته شدن معترضان انجام دهند»¹¹⁸.

بر اساس برآوردهای سازمان حقوق بشر ایران، دست‌کم ۱۰۰۰۰ نفر در هفته‌های پس از اعتراضات بازداشت شده‌اند. بسیاری از بازداشت‌شدگان در شرایط غیرانسانی نگهداری می‌شدند و چندین گزارش وجود داشت که موید شکنجه و بدرفتاری با ایشان بود. مقامات ایران با اشاره به معترضان اعلام کرده‌اند که «آشوبگران» به اعدام محکوم خواهند شد. سازمان حقوق بشر ایران و «با هم علیه مجازات اعدام» نگران اجرای برخی احکام اعدام طی ماه‌های آینده هستند¹¹⁹. 120

تصویری از محمدحسین داستان‌خواه، کودک ۱۵ ساله کشته شده توسط گلوله در شهرک صدرای شیراز. (منبع: سازمان حقوق بشر ایران)

https://iranhr.net/fa/articles/4059/	116
https://www.reuters.com/article/us-iran-protests-specialreport/special-report-irans-leader-ordered-crackdown-on-unrest-do-whatever-it-takes-to-end-it-idUSKBN1YR0QR	117
https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25449&LangID=E	118
https://www.isna.ir/news/98083019472/	119
https://www.irna.ir/news/83562617	120

دسته‌بندی اعدام‌ها

کودکان

اعدام کودک-مجرمان: روند و اصلاحات قانونی

ایران همچنان به عنوان یکی از معدود کشورهای است که کودک-مجرمان را به مرگ محکوم می‌کند و بیشتر از تمام کشورهای دیگر، مجازات اعدام را برای نوجوانان اجرا می‌کند. در سال ۲۰۱۹، دست‌کم چهار کودک با نقض کنوانسیون حقوق کودک که مقام‌های جمهوری اسلامی آن را امضا کرده‌اند، در ایران اعدام شدند. طبق گزارش‌های سازمان حقوق بشر ایران، از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۹ دست‌کم ۶۶ کودک-مجرم در ایران اعدام شده‌اند. سازمان عفو بین‌الملل اعدام ۸۵ کودک-مجرم را در فاصله سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۸ ثبت کرده است.¹²¹ بر اساس همین گزارش، دست‌کم ۸۰ کودک-مجرم در زندان‌های ایران در صف اعدام قرار دارند. با این حال، آمار واقعی به طور قابل توجهی بیش از این است زیرا اطلاعاتی در مورد نوجوانان محکوم به مرگ در بسیاری از زندان‌های ایران در دست نیست. فشارهای بین‌المللی در خصوص اعدام کودک-مجرمان در ایران از دهه ۲۰۰۰ میلادی افزایش یافت. در نتیجه انتقادهای جامعه بین‌الملل و فعالان مدنی داخل کشور، جمهوری اسلامی ایران تغییراتی را در قانون مجازات اسلامی ایجاد کرد. اما این تغییرات منجر به کاهش معنی‌داری در تعداد اعدام نوجوانان نشده است. قانون مجازات اسلامی جدید که در سال ۲۰۱۳ به تصویب رسید، صراحتاً سن قانونی برای «مسئولیت کیفری» را طبق شریعت اسلام ۹ سال برای دخترها و ۱۵ سال برای پسران تعیین کرده است.¹²² بدین معنی که اگر دختر بالغ در ۹ سالگی و پسر بالغ در ۱۵ سالگی مرتکب جرایمی همچون محاربه با خدا، ارتداد و یا جنایاتی همچون قتل عمد شوند، مستحق اعدام خواهند بود.¹²³ با این حال ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی به قاضی اجازه می‌دهد که رشد عقلی مجرم زیر ۱۸ سال را در زمان جرم ارزیابی کند و مجازات جایگزین را بجای مجازات اعدام بر اساس نتایج مطرح کند. در نتیجه، در سال ۲۰۱۴، دیوان عالی ایران تایید کرد که همه متهم‌های زیر ۱۸ سال محکوم به اعدام می‌توانند درخواست اعاده دادرسی کنند.

با این حال، ماده ۹۱ مبهم است و به‌صورت سلیقه‌ای و نامنسجم اعمال می‌شود. بین سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۹ سازمان حقوق بشر ایران ۱۸ مورد گزارش را در مورد حکم اعدام کودک-مجرمان بر اساس ماده ۹۱، تایید کرد. اما طبق گزارش‌های این سازمان، در همین مدت حداقل ۲۰ کودک-مجرم در زندان‌های ایران اعدام شده‌اند. با توجه به این موارد، به نظر می‌رسد که ماده ۹۱ منجر به کاهش تعداد اعدام کودک-مجرمان نشده است. مقامات ایران باید بدون قید و شرط و سریعاً قانون را تغییر داده و مجازات اعدام را برای کسانی که زیر ۱۸ سال مرتکب جرم شده‌اند، حذف کنند.

بر اساس گزارش دبیرکل سازمان ملل درباره وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران که در فوریه سال ۲۰۲۰ متعاقب قطعنامه ۷۴/۱۶۷ مجمع عمومی صادر شد، سازوکار حقوق بشری این سازمان، کمیوهای قابل توجه ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی و ضمیمه آن را مورد بررسی قرار داد. این گزارش بر نگرانی‌های مربوط به اختیار قضات در اعمال [یا خودداری از اعمال] ماده ۹۱ اشاره کرده، «از جمله اینکه درخواست ارزیابی پزشکی قانونی از بلوغ متهم در چه زمانی و چگونه انجام می‌شود و چه روش‌هایی برای تشخیص رشد عقلی مورد استفاده قرار می‌گیرد.» بنا بر این گزارش، «برخی مواقع این درخواست سال‌ها پس از ارتکاب جرمی که اتهام آن به کودک وارد شده»، صورت می‌گیرد. دبیرکل سازمان ملل همچنین ابراز نگرانی خود را در خصوص اصطلاح مبهم «رشد عقلی» در قانون مجازات اسلامی بیان کرده و گفته: «این اصطلاح، معیارهای عدم تحقق ماهیت جرم را مشخص نمی‌کند و معیارهای ارزیابی «رشد ذهنی» را تعریف یا ارائه نمی‌دهد. همه اینها باعث می‌شود خطر تصمیم‌گیری خودسرانه افزایش پیدا کند»¹²⁴.

<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/01/iran-authorities-execute-man-in-exceptionally-cruel-circumstances/> 121
based on the lunar calendar. 122
17, U.N. Doc. A/68/377 (Sept. 10, 2013); Iran Penal Code (2013), Art. 91 123
<https://undocs.org/en/A/HRC/43/20> 124

نهادهای بین‌المللی حقوق بشر پیشتر نیز بارها از ایران خواسته بودند که به اعدام کودک-مجرمان پایان دهد. در فوریه ۲۰۱۹، دبیرکل سازمان ملل متحد از مقامات ایرانی خواست تا «اعدام کودک-مجرمان را در هر شرایطی ممنوع کنند و احکام آنها را تغییر دهد».

در گزارش سالانه ۲۰۲۰ گزارشگر ویژه حقوق بشر ایران آمده است: «او همچنان به نظارت بر وضعیت کودک-مجرمان ادامه می‌دهد و اطلاعاتی را دریافت کرده که نشان می‌دهند در حال حاضر دست‌کم ۱۰۰ کودک-مجرم محکوم به اعدام در زندان‌های ایران وجود دارند که در زمان بازداشت کمتر از ۱۸ سال سن داشتند»¹²⁵.

- برخی حقایق در مورد اعدام کودک-مجرمان در سال ۲۰۱۹
- ۴ کودک (در زمان ارتکاب جرم انتسابی) اعدام شدند
 - همه آنها با اتهام قتل عمد به اعدام محکوم شده بودند
 - یکی از این کودک-مجرمان از مشکلات روانی رنج می‌برد

کودک-مجرمانی که در سال ۲۰۱۹ اعدام شدند

مهدی سهرابی‌فر و امین صداقت

صبح روز ۲۵ آوریل ۲۰۱۹ (۵ اردیبهشت ۱۳۹۸) دو کودک-مجرم در زندان مرکزی شیراز (عادل آباد) اعدام شدند. گزارش اعدام این دو نوجوان که در سن ۱۵ سالگی بازداشت شده بودند، نخستین بار از سوی عفو بین‌الملل منتشر شد و سپس سازمان حقوق بشر ایران آن را جداگانه از طریق منابع خود تایید کرد. اعدام این دو کودک-مجرم در حالی صورت گرفته که هنوز به سن ۱۸ سالگی نرسیده بودند.

مهدی سهرابی‌فر ۷ آبان ماه ۱۳۸۰، و امین صداقت متولد ۷ مهر همان سال بود. این دو با هم نسبت پسرادی/پسر عمه داشتند و در خرداد ۱۳۹۶ به اتهام تجاوز به عنف و سرقت دستگیر شدند. یکی از نزدیکانش این دو نوجوان، ضمن بیگناه دانستن آنها، به سازمان حقوق بشر ایران گفت: «کسی که مرتکب این جرایم شده فرد دیگری بود اما در پلیس آگاهی هر دو را برای اعتراف، شکنجه کرده بودند».

طبق مدارکی که به رویت سازمان حقوق بشر ایران رسیده است، مهدی سهرابی‌فر معلولیت ذهنی داشت و در مدرسه کودکان استثنائی تحصیل کرده بود¹²⁶.

تورج قاسمی

به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی، صبح روز یکشنبه ۲۸ ژوئیه ۲۰۱۹ (۶ مرداد ۱۳۹۸) مردی به اتهام قتل در زندان شهرستان نور اعدام شد. دادستان کل شهرستان نور سن این زندانی را در زمان ارتکاب جرم ۲۳ سال عنوان کرد و افزود: «این جوان حدود پنج سال پیش در یک درگیری با چاقو یک جوان ۱۹ ساله را در روستای انگتارود بخش چمستان نور به قتل رسانده بود»¹²⁷.

اما سایت حقوق بشری هرانا هویت این اعدامی را تورج قاسمی ۱۶ ساله اعلام کرده و از قول یک منبع مطلع نوشت: «تورج قاسمی، ۶ سال پیش در سن ۱۶ سالگی طی یک نزاع، یک جوان ۱۹ ساله را به قتل رسانده بود»¹²⁸.

<https://undocs.org/en/A/HRC/43/20> 125

<https://iranhr.net/fa/articles/3723/> 126

<https://www.irna.ir/news/83414038/%D8%AD%DA%A9%D9%85-%D9%82%D8%B5%D8%A7%D8%B5-%DB%8C%DA%A9-%D9%82%D8%A7%D8%AA%D9%84-%D8%AF%D8%B1-%D9%86%D9%88%D8%B1-%D8%A7%D8%AC%D8%B1%D8%A7-%D8%B4%D8%AF> 127

<https://www.hra-news.org/2019/hranews/a-21214/> 128

فرهاد اکبری

در ۱۶ ژانویه سال ۲۰۱۹ (۲۶ دی ماه ۱۳۹۷)، فرهاد اکبری در زندان مرکزی شهر ایلام اعدام شد. چندین منبع در این خصوص به سازمان حقوق بشر ایران گفتند که وی به دلیل قتل که در سن ۱۶ یا ۱۷ سالگی مرتکب شده بود، بازداشت و به اعدام محکوم شد. سازمان حقوق بشر ایران، هنوز گواهی تولد یا مدرکی دال بر کودک-مجرم بودن فرهاد اکبری دریافت نکرده است. با این حال، بر اساس شهادت چندین زندانی که چنین مدارکی را دیده بودند، نام فرهاد اکبری در میان کودک-مجرمان این گزارش ثبت شده است.¹²⁹

جدول ۱: لیست کودک-مجرمان اعدام شده در سال ۲۰۱۹

شرح	منبع	مکان	اتهام	سن*	نام	تاریخ
غیررسمی	IHR	ایلام- ایلام	قتل عمد	۱۶	فرهاد اکبری	۲۶ دی ۱۳۹۷
رسمی	Rokna	فارس- شیراز	تجاوز		مهدی سهرابی‌فر	۷ اردیبهشت ۱۳۹۸
رسمی	Rokna	فارس- شیراز	تجاوز		امین صداقت	۷ اردیبهشت ۱۳۹۸
غیررسمی**	HRANA	مازندران- نور	قتل عمد	۱۶	تورج قاسمی	۶ مرداد ۱۳۹۸

* سن در زمان ارتکاب جرم
** خبر اعدام تورج قاسمی رسماً اعلام شد. اما کودک-مجرم بودن وی به طور رسمی توسط رسانه‌های داخل ایران و یا مقامات ایرانی تایید نشده است.

زنان

براساس گزارش‌های سازمان حقوق بشر ایران، دستکم ۱۵ زن در سال ۲۰۱۹ در ایران اعدام شدند. تنها ۸ مورد از این اعدام‌ها توسط منابع رسمی اعلام شده است.

حقایقی درباره زنان اعدام شده در سال ۲۰۱۹

- ۱۵ زن اعدام شدند اما تنها هشت اعدام توسط مقامات رسمی اعلام شده است
- کی از زنان اعدام‌شده تبعه کشور افغانستان بود
- همه زنان اعدام‌شده با اتهام قتل عمد به اعدام محکوم شده بودند
- شش تن از زنان اعدام‌شده به اتهام قتل عمد شوهران خود به اعدام محکوم شده بودند
- یکی از زنان اعدام‌شده که به اتهام قتل همسر خود به اعدام محکوم شده بود، پیش از ۱۸ سالگی ازدواج کرده بود
- سه تن از زنان اعدام شده از مشکلات روانی احتمالی رنج می‌بردند
- یکی از زنان اعدام شده مدعی بود که قربانی قتل، قصد تجاوز به وی را داشت

لیلا زرافشان

در تاریخ ۲۶ سپتامبر ۲۰۱۹ (چهارم مهرماه ۱۳۹۸) لیلا زرافشان، ۳۷ ساله، در زندان مرکزی سنندج به دار آویخته شد. وی به اتهام قتل همسرش به اعدام محکوم شده بود و پیش از اعدام ۵ سال را در زندان سپری کرده بود.¹³⁰

یک منبع مطلع در این خصوص به سازمان حقوق بشر ایران گفت: «لیلا زرافشان به علت ابتلا به بیماری روانی همسر خود را پس از ۴۰ شب زندگی به قتل رسانده بود. لیلا لیسانس تاریخ داشت. حدود دو ماه پیشتر قرار بود که حکم لیلا را اجرا کنند که با تلاش برخی فعالان مدنی اجرای حکم به تعویق افتاد. در این مدت هم فعالان مدنی برای اخذ رضایت تلاش بسیاری کردند که متأسفانه موفق نشدند.»

این منبع همچنین افزود: «لیلا مریض بود و می‌بایست درمان می‌شد؛ نه اعدام! با این حال، حتی پزشکی قانونی یک بار هم سراغش نرفت تا او را معاینه کنند یا با وی صحبت کنند».

جدول ۲: لیست زنان اعدام شده در سال ۲۰۱۹

تاریخ	نام	سن	اتهام	مکان	منبع	شرح
۱۰ بهمن ۱۳۹۷	م. الف	نامشخص	قتل عمد	مازندران- نوشهر	IHR	غیررسمی
۲۹ خرداد ۱۳۹۸	فاطمه نصیری	نامشخص	قتل عمد	البرز- رجایی شهر کرج	Javan Online	رسمی
۲۵ تیر ۱۳۹۸	ملیحه صالحیان	نامشخص	قتل عمد	آذربایجان غربی- مهاباد	IHR	غیررسمی
۱ مرداد ۱۳۹۸	آراسته رنجبر	نامشخص	قتل عمد	آذربایجان غربی- ارومیه	ISNA	رسمی
۱ مرداد ۱۳۹۸	نازدار وطن‌خواه	نامشخص	قتل عمد	آذربایجان غربی- ارومیه	ISNA	رسمی
۲۶ تیر ۱۳۹۸	لیلا صفری‌مقدم	۴۳	قتل عمد	مازندران- نوشهر	IRNA	رسمی
۳ شهریور ۱۳۹۸	نامشخص	۳۴	قتل عمد	خراسان رضوی- مشهد	Khorasan	رسمی
۳ مهر ۱۳۹۸	نامشخص	نامشخص	قتل عمد	البرز- رجایی شهر کرج	IHR	غیررسمی
۴ مهر ۱۳۹۸	لیلا زرافشان	۳۷	قتل عمد	کردستان- سنندج	IHR	غیررسمی
۱۷ مهر ۱۳۹۸	نامشخص	نامشخص	قتل عمد	البرز- رجایی شهر کرج	IHR	غیررسمی
۱۳ آذر ۱۳۹۸	سمیه شهبازی جهروبی	۳۳	قتل عمد	خوزستان- اهواز	IHR	غیررسمی
۱۳ آذر ۱۳۹۸	نامشخص	نامشخص	قتل عمد	البرز- رجایی شهر کرج	IHR	غیررسمی
۱۳ آذر ۱۳۹۸	فاطمه- ؟	۲۶	قتل عمد	البرز- رجایی شهر کرج	Javan Online	رسمی
۱۷ آذر ۱۳۹۸	مریم- ؟	۳۲	قتل عمد	خراسان رضوی- مشهد	BORNA	رسمی
۲۷ آذر ۱۳۹۸	نامشخص	۶۰	قتل عمد	البرز- رجایی شهر کرج	YJC	رسمی

مناطق اتنیکی

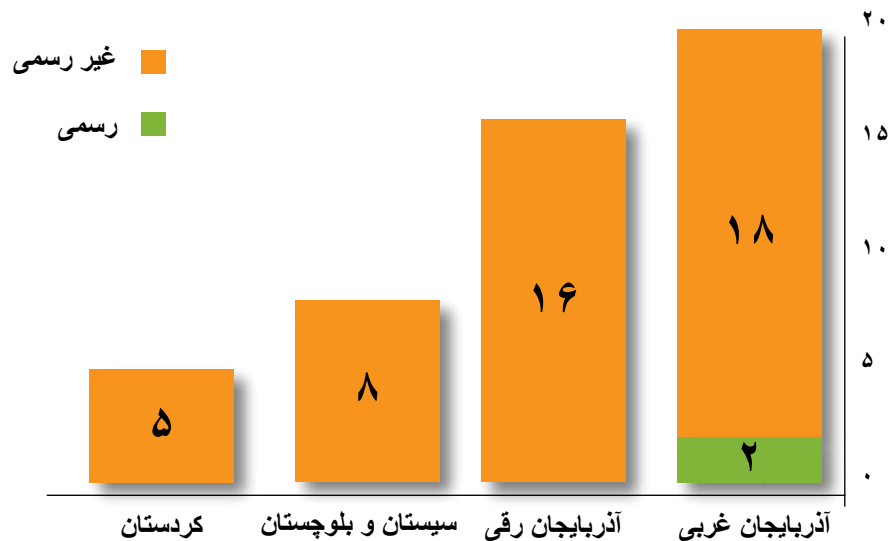
همانگونه که گزارش‌های سالانه قبلی نشان دادند، اقلیت‌های اتنیکی در ایران نسبت بالایی از اعدام‌ها را به خود اختصاص می‌دهند. این موضوع در سال ۲۰۱۹ نیز صادق است -بخصوص در استان‌های آذربایجان شرقی و آذربایجان غربی.

با توجه به اینکه اعضای گروه‌های اتنیکی منحصراً در مناطق مربوطه اعدام نمی‌شوند، به سختی می‌توان نتیجه گرفت که دقیقاً چه تعداد از افراد متعلق به اقلیت‌های اتنیکی در ایران اعدام شده‌اند. به عنوان مثال، بسیاری از کردها، در زندان مرکزی ارومیه که در آذربایجان غربی قرار دارد به دار آویخته می‌شوند. از طرف دیگر، اطلاعات مربوط به اعدام زندانیان، همیشه شامل تعلق اتنیکی این افراد نیست. لازم به ذکر است که اعدام زندانیان بلوچ، در بسیاری از موارد در زندان‌های خارج از بلوچستان انجام می‌شود.

با این وجود، واقعیت قابل توجه، پنهان‌کاری مسئولان در اعدام زندانیان در چهار استان اتنیکی (آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی، سیستان و بلوچستان و کردستان) است. از بین ۴۹ اعدامی که در مناطق اتنیکی توسط سازمان حقوق بشر ایران تایید شده، تنها ۲ اعدام (۴٪) توسط مقامات اعلام شدند. تقریباً ۹۶٪ از اعدام‌های صورت گرفته بدون حتی انتشار یک گزارش در رسانه‌های داخلی ایران بوده است (نمودار).

در سال ۲۰۱۸ تعداد ۴۷ مورد از ۵۱ اعدامی که در استان‌های آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، کردستان و سیستان و بلوچستان اجرا شد و توسط سازمان حقوق بشر ایران به ثبت رسید، از سوی منابع رسمی اعلام نشده بودند. این روند همچنین در سال‌های پیش از آن نیز مشابه بوده است.

بنابراین به راحتی می‌توان گفت که سطح پنهان‌کاری سیستماتیک و بیش از دیگر مناطق ایران برای اعدام‌های اجرا شده در مناطق اتنیک‌گرا اعمال شده است.

از طرف دیگر، اکثریت مطلق افرادی که به دلیل اتهامات سیاسی در سال‌های اخیر اعدام شده‌اند، متعلق به اتنیک‌گرا غیر فارس، بویژه کرد، بوده‌اند. مروری بر گزارش‌های سازمان حقوق بشر ایران بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹ نشان می‌دهد که بین ۱۲۰ نفری که به دلیل وابستگی به گروه‌های سیاسی ممنوعه اعدام شده‌اند؛ ۶۵ نفر (۵۵٪) کرد، ۲۹ نفر (۲۵٪) بلوچ، ۱۷ نفر (۱۴٪) عرب بوده‌اند. توجه به این نکته حائز اهمیت است که بیشتر اعدام‌شدگان اعضای گروه‌های اتنیک‌گرا، مسلمانان اهل سنت بوده‌اند.

دلایل مختلفی برای نسبت بالای اعدام در میان اعضای گروه‌های اتنیک‌گرا وجود دارد.

مخالفت بیشتر مردم مناطق اتنیک‌گرا علیه حکومت باعث شده نهاد‌های امنیتی دست به خشونت و ارباب بیشتری علیه مردم این مناطق بزنند. همچنین حضور گروه‌های مخالف مسلح در این مناطق استفاده حکومت از مجازات اعدام به بهانه مبارزه با تروریسم را آسان‌تر کرده است. از سوی دیگر توجه کمتر رسانه‌ها و گروه‌های حقوق بشری بر وضعیت مناطق اتنیک‌گرا، فقر، وضعیت ضعیف اجتماعی در مناطق اتنیک‌گرا، بی‌قانونی و برخوردهای خودسرانه قوه قضائیه ایران که در مناطق قومی شدیدتر است، همگی دست به دست هم داده‌اند تا آمار اعدام در این مناطق بسیار بیشتر از مناطق مرکزی باشد.

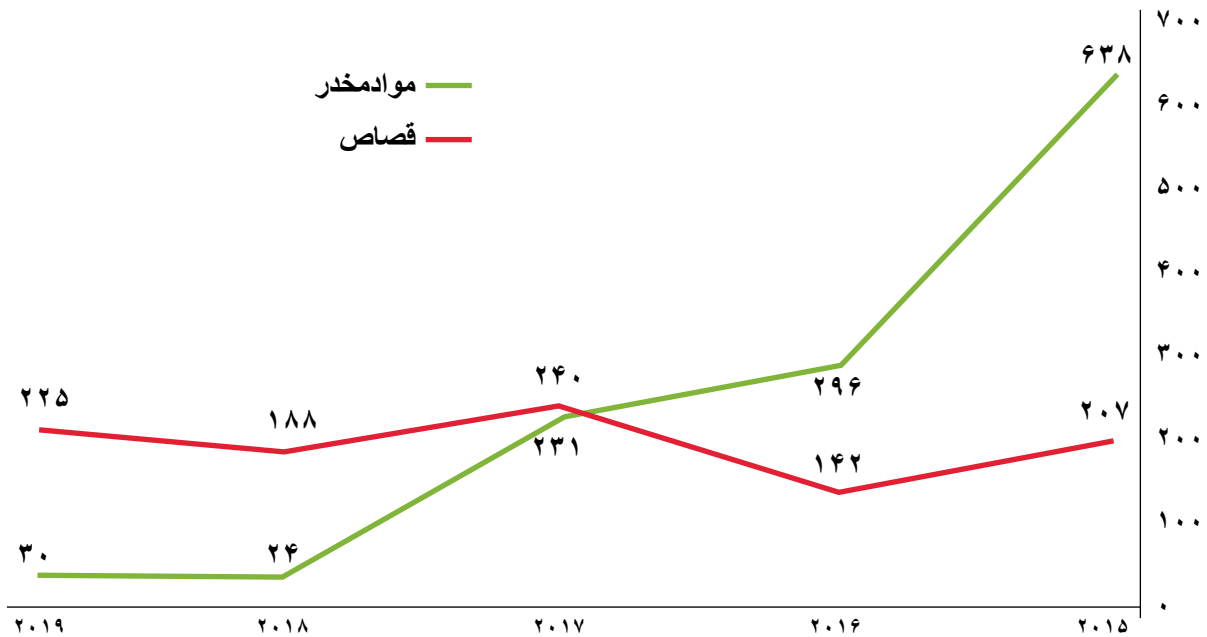
شهروندان خارجی

در سال ۲۰۱۹ سازمان حقوق بشر ایران گزارشی‌هایی را در خصوص اعدام ۶ تبعه افغانستان منتشر کرد. آمار واقعی اعدام اتباع خارجی به احتمال زیاد بیشتر از این است. در پی اعتراضات جامعه مدنی افغانستان و برخی نمایندگان پارلمان در سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳ مقامات ایرانی متعاقباً از اعلام آمار اعدام شهروندان افغان خودداری کردند. این مورد احتمالاً برای دیگر شهروندان خارجی نیز صادق است؛ چرا که این مسئله می‌تواند حساسیت‌های بین‌المللی را افزایش دهد. همچنین مشخص نیست که آیا شهروندان خارجی محکوم به اعدام در ایران از حمایت کنسولی برخوردارند یا خیر.

براساس منابع سازمان حقوق بشر ایران، دادگاهی در مشهد (خراسان رضوی) در تاریخ ۲۴ سپتامبر ۲۰۱۹ (۲ مهر ۱۳۹۸) حکم اعدام برای یک شهروند پاکستانی صادر کرد. نام این فرد از سوی منابع این سازمان، عمران اسحاق بشیر، فرزند حمدالله احرارز شده است. یک منبع مطلع در این خصوص به سازمان حقوق بشر ایران گفت: «عمران از ۴ سال پیش در مشهد کار می‌کرد تا اینکه ۲۰ ماه پیش به اتهام قتل نگهبان یک ساختمان که خودش هم کارگر آن بود بازداشت شد. عمران نقشی در این قتل نداشته و برعکس به دفاع از نگهبان پرداخته بود. چند نفر برای سرقت به این ساختمان در ۱۷ کیلومتری مشهد وارد شدند و با نگهبان درگیر شدند. عمران هم تنها نقشش دفاع از نگهبان بود که در حین درگیری، کس دیگری نگهبان را به قتل می‌رساند. چون عمران فرار نکرد و بالای سر نگهبان ماند، مأموران که رسیدند او را دستگیر کردند»¹³¹. سازمان حقوق بشر ایران در حال بررسی تعداد شهروندان خارجی در صف اعدام در ایران است. این موضوع در گزارش‌های آینده بیشتر مورد توجه قرار خواهد گرفت.

راه‌های محدود کردن استفاده از مجازات اعدام در ایران

اصلاحات جدید در قانون مبارزه با مواد مخدر، که از نوامبر ۲۰۱۷ اجرایی شد، منجر به کاهش چشمگیر و بی‌سابقه تعداد اعدام‌ها در تاریخ جمهوری اسلامی شده است. در سال ۲۰۱۹، برای دومین سال پیاپی، تعداد اعدام‌های مواد مخدر به‌طور قابل توجهی پایین‌تر از میانگین ۱۰ سال گذشته بود. در حال حاضر، اعدام‌های قصاص (قتل عمد)، بیشترین تعداد اعدام‌ها را در بر می‌گیرند. بنابراین، یکی از ملزومات کاهش استفاده از مجازات اعدام در ایران، تغییر قانون قصاص و اقدامات پیرامون آن است.

در حالی که آمار اعدام‌های مربوط به مواد مخدر از سال ۲۰۱۵ به میزان قابل توجهی کاهش یافته، آمار اعدام‌های مربوط به قتل عمد (قصاص نفس) کاهش چشمگیری نداشته است.

در دو دهه گذشته، جامعه بین‌المللی و جامعه مدنی ایران، نیروهای اصلی در پیشبرد اصلاحات در راستای محدود کردن استفاده از مجازات اعدام در ایران بوده‌اند. توقف اجرای مجازات سنگسار که برای زنان محصنه استفاده می‌شد، و کاهش استفاده از مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر، دو گام مهمی است که مقامات جمهوری اسلامی در راستای محدودیت استفاده از مجازات اعدام برداشته‌اند. کمپین‌های بی‌وقفه بین‌المللی و فشارهای جهانی، در هر دو مورد یادشده نقش موثری ایفا کرده‌اند. در مورد سنگسار، اتحادیه اروپا متوقف کردن این مجازات غیرانسانی را به عنوان پیش‌شرط ارتقاء روابط اقتصادی با ایران مشخص کرد¹³².

در حالی که کاهش استفاده از اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر نتیجه تغییر قانون بوده و می‌توان آن را پایدار دانست، لیکن توقف مجازات سنگسار باید همچنان موقت تلقی شود. دلیل آن نیز ادامه حضور این مجازات در قوانین جزایی ایران است.

آخرین بخشنامه رئیس قوه قضائیه مبنی بر نحوه اجرای احکام قصاص و اعدام و حدود، که در ژوئن ۲۰۱۹ (خرداد ۱۳۹۸) منتشر شد، نحوه اجرای مجازات سنگسار را با جزئیات شرح می‌دهد. بنابراین، در صورتی که سازوکارهای بین‌المللی حقوق بشر، توجه کمتری نسبت به نقض حقوق بشر در ایران نشان دهند، مجازات سنگسار ممکن است دوباره اجرایی شود.

توضیحات دقیق‌تر در خصوص وقایع منتهی به تغییرات در قانون و عمل در خصوص اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر و مجازات سنگسار، در گزارش سالانه ۲۰۱۸ سازمان حقوق بشر ایران و سازمان «با هم علیه مجازات اعدام»، شرح داده شده است¹³³.

دسته‌بندی اعدام‌ها با امکان بهبود

اعدام کودک-مجرمان

ایران در ۲۰ سال گذشته بیشترین میزان اعدام کودک-مجرمان را در جهان داشته است. بر اساس گزارش‌های سازمان حقوق بشر ایران و عفو بین‌الملل، بین سال‌های ۱۹۹۹ و ۲۰۱۹ تعداد ۹۴ کودک-مجرم در ایران اعدام شدند که این ۷۴٪ کل کودکان اعدام شده در جهان را تشکیل می‌دهد.

همچنین، ایران تنها کشوری است که طی ۱۰ سال گذشته هر سال اعدام کودک-مجرمان را اجرا کرده است. این در حالی است که هم جامعه مدنی داخل ایران و هم جامعه جهانی، نسبت به اعدام کودک-مجرمان حساسیت بالایی دارند.

به‌دلیل فشارهای بین‌المللی مداوم بین سال‌های ۲۰۰۷ و ۲۰۱۳، مقامات جمهوری اسلامی تغییراتی را در قانون مجازات اسلامی، بخصوص بخش مربوط به مجازات اعدام برای کودکان، ایجاد کردند. با این حال، این تغییرات منجر به کاهش قابل توجه آمار اعدام کودک-مجرمان در ایران نشده است.

فشارهای بیشتر و هماهنگ‌تر جامعه جهانی می‌تواند به لغو اعدام کودکان در ایران منجر شود. با توجه به این‌که مرجع قانون‌گذاری در ایران فقه شیعه است، «سن بلوغ» و متعاقب آن مسئولیت‌پذیری کیفری برای دختران ۹ سال و برای پسران ۱۵ سال قمری محسوب می‌شود.

با این حال، تناقضی میان «سن بلوغ» فقهی و برخی قوانین کنونی در ایران دیده می‌شود. به عنوان مثال، سن قانونی دریافت گذرنامه، ۱۸ سال تمام است¹³⁴ و افراد زیر ۱۸ سال باید اجازه پدر و یا نزدیکترین اقوام مرد را برای اخذ گذرنامه داشته باشند¹³⁵. بنابراین، تغییر سن کیفری به ۱۸ سال بالقوه نمی‌تواند انحراف از قوانین اسلامی محسوب شود.

اعدام در ملاء عام

ایران یکی از معدود کشورهای است که اعدام‌هایی را در ملاء عام اجرا می‌کند و این موضوع بارها مورد نقد جامعه جهانی قرار گرفته است.

اعدام در ملاء عام مورد توجه جامعه مدنی ایران نیز قرار دارد و این موضوع حتی در مجلس شورای اسلامی مطرح شده است. در چندین مورد، روحانیون سرشناس اظهار داشته‌اند که اعدام در ملاء عام یک ضرورت شرعی نیست و اگر عوارض جانبی منفی آن بیشتر باشد، نباید اجرا شوند¹³⁶. عوارض جانبی منفی، شامل محکومیت‌های بین‌المللی نیز می‌شوند.

اگر چه مطابق قانون اساسی ایران، دولت صلاحیت صدور و اجرای احکام اعدام را ندارد، اما به نظر می‌رسد که اجرای اعدام در ملاء عام از این قاعده مستثنی است. شورای تامین استان‌ها به ریاست فرماندار که نماینده دولت محسوب می‌شود، صلاحیت وتوی اعدام در ملاء عام را دارد.

به عبارت دیگر، شورای تامین استان این اختیار را دارد که تصمیم بگیرد آیا این اعدام باید در ملاء عام اجرا شود یا خیر¹³⁷. از آنجا که طرف اصلی گفت‌وگو با کشورهای دیگر، نمایندگان دولت هستند، از این طریق می‌توان به حکومت جمهوری اسلامی در راستای لغو مجازات اعدام در ملاء عام فشار وارد کرد.

متوقف کردن اعدام‌های در ملاء عام مستلزم فشارهای متمرکز و پایدار جامعه جهانی است. با این حال، در آخرین جلسه بررسی دوره‌ای جهانی (UPR) در سال ۲۰۱۹، هیچ توصیه‌ای برای توقف اعدام‌های در ملاء عام صورت نپذیرفت.

134 برای مردان، داشتن کارت پایان خدمت و یا معافی از خدمت نیز جزو شروط است.

135 این موضوع شامل زنان ازدواج نکرده بالای ۱۸ سال نیز می‌شود. زنان متأهل نیز باید مجوز شوهر را برای اخذ گذرنامه ارائه دهند.

136 <https://www.radiofarda.com/a/iran-execution-whipping-law/29314017.html>

137 فتوای برخی مراجع در باره اجرای اعدام در ملاء عام <https://www.tabnak.ir/fa/news/380428>

قصاص نفس

قصاص نفس (مجازات قتل عمد) از جمله مواردی است که صراحتاً در قوانین ایران ذکر شده است. از آنجا که این مجازات بخشی از فقه شیعه است، تا زمانی که قوانین ایران بر اساس شریعت بنا شده باشند، مقامات جمهوری اسلامی آن را به عنوان خط قرمز قلمداد می‌کنند. مقام‌های حکومت ایران مدعی‌اند که قصاص یک «حق شخصی» است و حکومت نمی‌تواند در لغو آن دخالت کند.

بر اساس قوانین جنایی ایران، مجازات قتل عمد، قصاص نفس است و خانواده مقتول (موسوم به اولیای دم یا صاحبان خون) باید در خصوص اجرا یا عدم اجرای آن تصمیم بگیرند. «صاحبان خون» می‌توانند بجای قصاص، خون‌بها یا دیه مطالبه کنند و یا بدون طلب خون‌بها، مجرم را ببخشند.

اگرچه در ایران، مخالفت با قصاص، مخالفت با شریعت اسلام و یک جرم جدی تلقی می‌شود، اما ترویج بخشش مطابق سنت‌های اسلامی امری پسندیده است. این موضوع، فرصت مناسبی برای کاهش تعداد اعدام‌های قصاص نفس فراهم می‌کند که در سال ۲۰۱۹ بالغ بر ۸۰ درصد کل اعدام بود. شرح مختصری از اقداماتی که می‌تواند در کاهش تعداد چنین اعدام‌هایی نقش ایفا کنند، در ادامه ذکر شده است.

- در نظر گرفتن حبس طولانی‌مدت برای کسانی که به اتهام قتل عمد، محکوم می‌شوند و توسط شاکیان مورد بخشش قرار می‌گیرند: یکی از استدلال‌هایی که مدافعان حکم قصاص نفس بیان می‌کنند، این است که در صورت بخشش (یا بخشش در ازای دیه)، کسانی که مرتکب جرایم جدی شده‌اند و ممکن است برای جامعه خطرناک باشند، بدون مجازاتی که مستحق آن هستند، آزاد خواهند شد. این مجرم‌ان پس از یک دوره زندان کوتاه‌مدت به جامعه بازمی‌گردند و کیفری که می‌بینند، با میزان جرمی که مرتکب شده‌اند، تناسب ندارد. به همین خاطر، شاکیان در انتخاب دیه یا بخشش به جای قصاص، مردد می‌شوند. این موضوع می‌تواند با افزایش حداقل میزان زندان برای محکومان به قتل عمدی که موفق به اخذ رضایت می‌شوند، حل شود. این مدت باید به قدر کافی طولانی باشد که شاکی نیز احساس کند فرد محکوم به طور عادلانه‌ای مجازات شده است.
- مشخص کردن یک نرخ ثابت برای دیه قتل عمد و کمک دولتی در صورت لزوم: در حال حاضر یک نرخ حداقلی برای دیه (خون‌بها) از سوی مقامات تعیین شده است که غالباً برای قتل غیرعمد به عنوان معیار قرار می‌گیرد. با این وجود، هیچ محدودیتی برای افزایش این میزان در پرونده‌های قتل عمد وجود ندارد. بنابراین شکایت می‌تواند مبلغی درخواست کنند که بسیار بالاتر از نرخ رسمی دیه است. علاوه بر ماهیت تبعیض‌آمیز قصاص نفس و اینکه فقرا توان اخذ رضایت از طریق پرداخت خون‌بها به شکایت را ندارند، عدم وجود سقف برای دریافت دیه، کار را برای پرداخت یارانه یا کمک برای جمع‌آوری بخشی از دیه از سوی دولت، مشکل کرده است.
- ترویج بخشش از طریق جامعه مدنی: در چند سال گذشته تعداد فزاینده‌ای از گروه‌های جامعه مدنی تلاش کرده‌اند تا به جای قصاص، بخشش را ترویج کنند. دولت و جامعه جهانی باید از این گروه‌ها حمایت کنند.

جنبش‌های ترویج لغو اعدام و بسیج جامعه مدنی داخل ایران

جنبش بخشش

همانطور که در بخش پیشین اشاره شد، طبق قانون مجازات اسلامی در ایران، مجازات قتل «قصاص نفس» است اما اولیای دم می‌توانند به جای حکم اعدام، دیه درخواست کنند یا مجرم را ببخشند.

این گزینیه‌ها به شهروندان اجازه می‌دهد تا با ترویج بخشش، بدون اینکه توسط مقامات به اتهام مخالفت با قوانین شرع تحت پی‌گرد قضایی قرار بگیرند، با مجازات اعدام مقابله کنند. در چهار سال گذشته، جنبش بخشش بطور چشمگیری رشد یافته است و گروه‌های مدنی مانند انجمن امداد امام علی، کارزار لغو گام به گام اعدام (لگام) و سایر کمپین‌های محلی و ملی در جهت ترویج بخشش به جای مجازات اعدام، فعال بوده‌اند.¹³⁸ هنرمندان، افراد مشهور تلویزیون و فعالان حقوق بشر به طور عمومی از شهروندان خواسته‌اند تا زندگی افرادی که به اعدام محکوم شده‌اند را نجات دهند و رسانه‌ها نیز در بسیاری اوقات، همدلانه، خبرهای مربوطه را پوشش داده‌اند.¹³⁹

این جنبش در سال‌های اخیر موجب لغو مجازات اعدام برای صدها زندانی در صف اعدام شده است (صفحه ۳۷ را برای مشاهده آمار ببینید). علاوه بر این، جنبش بخشش به طور قابل توجهی در مباحث و مناظره‌ها در مورد مقابله با مجازات مرگ، موثر بوده است.

سینما علیه مجازات اعدام

موضوع اعدام از چشم سینماگران ایرانی دور نمانده و فیلم‌های مهمی در طول تاریخ سینمای ایران در این زمینه ساخته شده است. می‌توان از فیلم «هفته روز به اعدام» ساخته هوشنگ کاروسی در سال ۱۳۳۵ به عنوان یکی از نخستین فیلم‌های چالش برانگیز سینمایی ایران در این خصوص نام برد. با ممیزی و افزایش سخت‌گیری‌ها بر سینمای بعد از انقلاب در اوایل دهه ۶۰، سینماگران کمتر فرصت نقد مجازات اعدام را در فیلم‌های خود پیدا کردند. با این حال، فیلم «می‌خواهم زنده بمانم» محصول ۱۳۷۳ به کارگردانی ایرج قادری، اولین فیلم تأثیرگذار با رویکردی نقادانه به مجازات مرگ، پس از روی کار آمدن جمهوری

<https://iranhr.net/fa/articles/2129/> 138

Iranian stars campaign to save lives of convicts on death row. The Guardian, 23 June 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/23/iranian-stars-shahab-hosseini-campaign-save-lives-convicts-on-death-row> 139

اسلامی محسوب می‌شود. این کارگردان، طی سال‌های بعد نیز دو فیلم دیگر با موضوع قصاص و اعدام، به نام‌های «سام و نرگس» و «محاكمه» را نیز به روی پرده برد.

طی دو سال گذشته روند ساخت فیلم‌هایی با موضوع اعدام شدت گرفته که با توجه به تاثیر عمیق سینما بر افکار عمومی، در صورت ادامه، می‌تواند گام مهمی در مبارزه برای لغو مجازات اعدام تلقی شود. طی سال‌های اخیر فیلم‌های «بدون تاریخ، بدون امضا»، «هیس! دخترها فریاد نمی‌زنند»، «جان‌دار»، «قسم»، «جمشیدیه» و «یلدا» فیلم‌های موفق بوده‌اند که در این خصوص به روی پرده رفتند.

این فیلم‌ها اغلب سعی داشتند تا با یادآوری امر بخشش، تاثیر مثبتی بر روی تماشاگران داشته باشند. با این حال در جشنواره فجر ۱۳۹۸، فیلمی با عنوان «قصیده گاو سفید»¹⁴⁰ اکران شد که موضوع را از جنبه تازه‌ای مورد توجه قرار داده بود. داستان این

فیلم پس از اعدام مرد بی‌گناهی آغاز می‌شود که به اشتباه مجرم شناخته شده و حکمش اجرا شده است. فیلم، مشکلات همسر و دختر فرد اعدام شده را به نحوی تحسین‌برانگیز به تصویر کشیده و از لحاظ پرداختن به آثار مجازات مرگ بر خانواده زندانی، نگاه نویی را ارائه کرده است.

در کنار ساخت فیلم‌هایی با محوریت اعدام و قصاص، رسانه‌های حکومتی در سال‌های اخیر به این دست از فیلم‌ها حمله کرده‌اند و سعی در فشار برای سانسور و یا ممنوعیت آنها دارند. وبسایت مشرق که از آن به عنوان رسانه نزدیک به سپاه پاسداران نام برده می‌شود، پس از اکران فیلم «قصیده گاو سفید»، در مطلبی با عنوان «دشمنان شرع یا عوام‌فریبی با سینما/ یک بیانیه صریح علیه قانون قصاص» به این فیلم حمله، و آن را به «پرتاب سنگ به دین و قرآن» تشبیه کرد¹⁴¹.

خبرگزاری تسنیم، دیگر وبسایتی است که برخی منابع از نزدیکی یا حتی انتساب آن به سپاه پاسداران خبر می‌دهند. این پایگاه خبری در گزارشی، از مسئولان و سیاستگذاران جشنواره فجر که اجازه نمایش فیلم «قصیده گاو سفید» را دادند انتقاد کرد¹⁴².

رجانیوز، دیگر وبسایتی که اصحاب رسانه آن را نزدیک به جناح‌های تندرو در حاکمیت جمهوری اسلامی می‌دانند، در آذر ماه ۱۳۹۸، مطلب تندی را علیه فیلم «جاندار»، این فیلم را «نگاه مریض و سپاه، برای یک فیلمساز» قلمداد کرد¹⁴³.

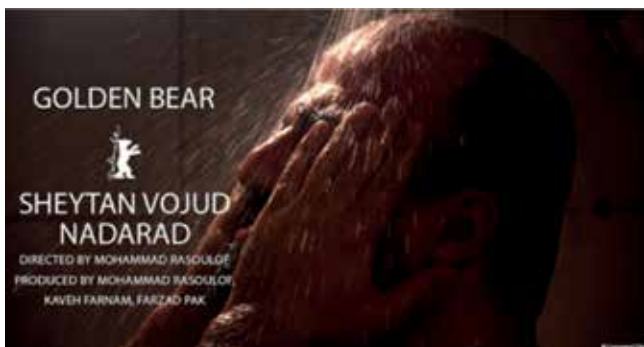

عکس: تصویری از پوستر فیلم قصیده گاو سفید

یکی دیگر از تولیدات سینمای ایران که در جشنواره بین‌المللی فیلم برلین (برلیناله) در سال ۲۰۲۰ موفق به دریافت خرس طلایی بهترین فیلم شد، فیلم «شیطان وجود ندارد»، ساخته محمد رسول‌اف است¹⁴⁴. این کارگردان سینمای ایران به طور رسمی از فیلم‌سازی منع و از ایران

ممنوع الخروج شده است. او حتی نتوانست برای دریافت جایزه‌اش در جشنواره کن حاضر شود¹⁴⁵. به رغم ممنوعیت ساخت فیلم برای او، محمد رسول‌اف اقدام به ساخت این فیلم کرد و خطر اتهامات بیشتر را پذیرا شد. این کارگردان سینما، پیشتر نیز به اتهام «تبلیغ علیه نظام» به یک سال زندان محکوم شده بود¹⁴⁶.

با ارزیابی مجموع فیلم‌هایی که طی سال‌های اخیر ساخته شده و موضوع اعدام و یا قصاص نفس را در محوریت خود قرار داده، می‌توان امیدوار بود که سینما، این ابزار تاثیرگذار فرهنگی، کمک قابل توجهی به روشن کردن اذهان عمومی در راستای لغو مجازات اعدام باشد.

عکس: تصویری پوستر فیلم شیطان وجود ندارد

https://www.imdb.com/title/tt11773484/	140
https://www.mashreghnews.ir/news/1037720/	141
https://www.tasnimnews.com/fa/news/1398/11/14/2194364/	142
http://bit.ly/2Qj4HWy	143
https://www.berlinale.de/en/festival/awards-and-juries/international-jury.html	144
https://www.dw.com/en/why-mohammad-rasoul-of-still-makes-films-despite-irans-threats/a-52575195	145
https://www.rferl.org/a/award-winning-iranian-filmmaker-rasoul-of-sentenced-to-prison-travel-ban/30073293.html	146

سرکوب فعالان لغو مجازات اعدام

مقامات ایرانی طی سال ۲۰۱۹ نیز با افزایش فشار بر فعالان زندانی، بویژه آتنا دائمی، نسرين ستوده و نرگس محمدی به سرکوب فعالان مدنی مخالف اعدام ادامه دادند.

این زندانیان در کنار اتهامات دیگر، به دلیل فعالیت‌های خود در راستای لغو اعدام به زندان محکوم شده‌اند.

نرگس محمدی: محکوم به ۱۶ سال زندان محکوم؛ مضروب و به زندان زنجان «تبعید» شد

نرگس محمدی، مدافع برجسته حقوق بشر است که به دلیل فعالیت‌های انسان‌دوستانه و مدنی‌اش، به‌ویژه علیه مجازات اعدام در لگام (گام به گام تا لغو اعدام) بازداشت شد و تا امروز پنج سال را در زندان به سر برده است. او در تاریخ ۲۵ دسامبر ۲۰۱۹ (۴ دی ۱۳۹۸) مورد ضرب و جرح قرار گرفت و از زندان اوین تهران، به زندان زنجان منتقل شد. تقی رحمانی، همسر نرگس محمدی، در این خصوص در توییتش نوشت: «حتی رئیس زندان اوین چند بار نرگس محمدی را به دیوار کوبیده است. در جریان درگیری ماموران دستان نرگس زخمی و همراه خون‌ریزی بوده است»¹⁴⁷.

نرگس محمدی که آخرین بار ۱۵ اردیبهشت ۱۳۹۳ بازداشت شد، در مهرماه ۱۳۹۵ در شعبه ۱۵ دادگاه انقلاب تهران به ۱۶ سال زندان محکوم شد که ۱۰ سال از آن به دلیل فعالیت او در (لگام) کمپین گام به گام تا لغو مجازات اعدام بوده است. دادگاه همکاری او با این کمپین مسالمت‌آمیز را که تنها در راه لغو مجازات اعدام فعالیت می‌کند، مصداق اتهام «تشکیل جمعیت با هدف برهم زدن امنیت کشور» به حساب آورده است. او همچنین به اتهام «اجتماع و تبانی به قصد ارتکاب جرم علیه امنیت کشور» به پنج سال حبس، به اتهام «فعالیت تبلیغی علیه نظام» به یک سال حبس دیگر نیز محکوم شده است¹⁴⁸.

نرگس محمدی، که پیش از بازداشت نایب رئیس کانون مدافعان حقوق بشر در ایران بوده است، فعالیت‌های حقوق بشری خود را در زندان نیز ادامه داد. وی بر علیه به سرکوب وحشیانه اعتراضات سراسری آبان ۱۳۹۸ در ایران که منجر به کشته شدن صدها شهروند شد، اعتراض کرد¹⁴⁹.

علی و کیانا، دو فرزند خردسال نرگس محمدی، خارج از ایران و با پدرشان تقی رحمانی زندگی می‌کنند و تماس‌های تلفنی مادرشان با آنها قطع شده است¹⁵⁰. طی پنج سال گذشته و با وجود بیماری شدید، نرگس محمدی تنها یک بار در سال ۲۰۱۸ موفق شد به مدت سه روز از حق مرخصی استفاده کند. این مرخصی تمدید نشد و وی به زندان بازگشت¹⁵¹.

https://twitter.com/RahmaniTaghi/status/1210134205168050176	147
https://iranhr.net/fa/articles/2904/	148
https://iranhr.net/fa/articles/4059/	149
https://twitter.com/RahmaniTaghi/status/1228716290447224837	150
https://iranhr.net/fa/articles/2530/	151

آتنا دائمی: محکوم به هفت سال زندان؛ با دو پرونده جدید روبه‌رو شد

در حالی که آتنا دائمی، مدافع برجسته حقوق بشر و فعال مدنی، بیش از چهار است که در زندان به سر می‌برد، در سال ۲۰۱۹ دو نهاد امنیتی به دلیل فعالیت‌های او در زندان، از او شکایت کردند. نزدیکان وی به سازمان حقوق بشر ایران گفتند که سازمان اطلاعات سپاه پاسداران و سازمان زندان‌ها و اقدامات تامینی و تربیتی کشور، پرونده‌هایی جداگانه را به اتهام «تبلیغ علیه نظام» به دلیل صدور و امضاء بیانیه از داخل زندان و «اخلال در نظم زندان» برای آتنا گشوده‌اند. معصومه نعمتی، مادر

آتنا دائمی، بهمن‌ماه ۱۳۹۸ به سازمان حقوق بشر ایران گفت: «در پی تحصن آتنا و جمعی از زنان زندانی در دفتر بند زندان برای اعلام همدردی با خانواده کشته‌شدگان اعتراضات آبان ماه، گارد زندان به زندانیان حمله کرد و دخترم را به مکانی نامعلوم منتقل کردند. ما چندین روز از وضعیت آتنا کاملاً بی‌خبر بودیم تا بعد از پیگیری‌های فراوان از طریق نمایندگان مجلس، دفتر قوه قضائیه و مسئولین زندان اوین، آتنا پس از یک هفته تماس کوتاهی با ما برقرار کرد و به ما اطلاع داد که به بند ۲-الف سپاه ثارالله واقع در زندان اوین منتقل شده است. آتنا پس از چند روز تحمل انفرادی و بازجویی به بند زندان اوین بازگردانده شد و حال متوجه شدیم که دو پرونده جدید علیه دخترم تشکیل شده است. آتنا باید در تاریخ ۱۸ تیر ۱۳۹۹ با پایان دوران محکومیت ۵ ساله خود از زندان آزاد می‌شد ولی با پرونده سازی که پیشتر از طرف اطلاعات سپاه برای دخترم انجام شد، ۲ سال و یک ماه به حبس آتنا اضافه شد.»

خانم نعمتی در ادامه نیز گفت: «وکیل آتنا تاکنون دو بار به دادبازی زندان اوین مراجعه کرده بلکه بتواند با آتنا ملاقات داشته باشد ولی مسئولین به وکیل گفته‌اند به دلیل اینکه پرونده جدید در حال بررسی است و تا مراحل آن به اتمام نرسد، از داشتن ملاقات با خانم دائمی محروم هستید. ما در حال حاضر نزدیک به ۱۱ ماه است که از داشتن ملاقات حضوری با دخترم محروم هستیم. وقتی دلیل آن را جویا می‌شویم مسئولین زندان به ما می‌گویند به دلیل «نداشتن حسن نیت آتنا» ما از حق ملاقات حضوری محروم هستیم»¹⁵².

آتنا دائمی به خاطر دفاع مسالمت‌آمیز خود از حقوق بشر به هفت سال زندان محکوم شده است. از جمله مصادیق اتهامی او می‌توان به «نوشتن پست‌های فیسبوکی در انتقاد از سوابق مسئولان در اجرای حکم اعدام، شرکت در تجمع اعتراضی مسالمت‌آمیز علیه اعدام ریحانه جباری در سال ۲۰۱۴ (۱۳۹۳)، حضور بر سر مزار کشته‌شدگان اعتراضات پس از انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۸۸، و ارسال اطلاعات در خصوص نقض حقوق زندانیان سیاسی به گروه‌های مدافع حقوق بشر در خارج از ایران»، اشاره کرد. شعبه ۲۸ دادگاه انقلاب تهران طی حکمی در آوریل ۲۰۱۵ این فعال حقوق بشر را به اتهام «تبلیغ علیه نظام، اجتماع و تبانی علیه امنیت ملی، توهین به رهبری، توهین به بنیانگذار جمهوری اسلامی و اختفای ادله جرم» به ۱۴ سال زندان محکوم کرد.

دادگاه تجدیدنظر محکومیت ۱۴ ساله وی را به ۷ سال کاهش داد که با استفاده از تجمیع جرائم، ماده ۱۳۴ قانون مجازات اسلامی، آتنا باید ۵ سال را در زندان سپری کند¹⁵³.

نسرین ستوده: محکوم به ۳۳ سال زندان و ۱۴۸ ضربه شلاق

در اسفند ماه ۱۳۹۷ (مارس ۲۰۱۹)، نسرین ستوده، وکیل برجسته و مدافع حقوق بشر، با هفت مورد اتهامی که همگی با فعالیت‌های حرفه‌ای و حقوق بشری وی مربوط بود، به ۳۳ سال زندان و ۱۴۸ ضربه شلاق محکوم شد. این حکم از سوی شعبه ۲۸ دادگاه انقلاب تهران به ریاست محمد مقیسه صادر شد. هفت مورد اتهامی این مدافع حقوق بشر عبارت بودند از: «اجتماع و تبانی علیه امنیت ملی»، «فعالیت تبلیغی علیه نظام»، «عضویت موثر در گروهک‌های غیرقانونی و ضد امنیتی کانون مدافعان حقوق بشر، لگام و شورای ملی صلح»، «تشویق مردم به فساد و فحشا و فراهم آوردن موجبات آن»، «ظاهر شدن بدون حجاب شرعی در محل شعبه بازپرسی»، «اخلال در نظم و آسایش عمومی»، «نشر اکاذیب به قصد تشویش اذهان عمومی»¹⁵⁴.

نسرین ستوده به عنوان یک وکیل، برای دفاع حقوقی از کودک-مجرمان محکوم به اعدام، فعالان مدنی، فعالان سیاسی، اقلیت‌های مذهبی و زنانی که به دلیل برداشتن روسری اجباری تحت پیگرد قانونی قرار گرفته‌اند، شهرت دارد. خانم ستوده همچنین برنده جایزه ساخاروف پارلمان اروپا برای آزادی اندیشه در سال ۲۰۱۲ است است¹⁵⁵.

https://iranhr.net/fa/articles/4127/	152
http://www.amnestyusa.org/get-involved/take-action-now/urgent-action-update-anti-death-penalty-activist-violently-arrested-iran-ua-12715	153
https://iranhr.net/fa/articles/3664/	154
https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20121024IPR54366/nasrin-sotoudeh-and-jafar-panahi-winners-of-the-2012-sakharov-prize	155

توصیه‌ها

همزمان با ارائه این گزارش، سازمان حقوق بشر ایران و سازمان «با هم علیه مجازات اعدام» درخواست‌های زیر را مطرح می‌کنند.

به جامعه بین‌الملل

- حمایت از مأموریت گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد در امور حقوق بشر در ایران، از جمله با تمدید دوره مأموریت او
- تشویق ایران به ارج نهادن به تعهدات بین‌المللی‌اش، از جمله میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون حقوق کودک؛ پایان‌دادن به اعدام‌ها در ملاءعام؛ حذف مجازات مرگ برای جرایمی که مشمول «جدی‌ترین جرایم» نمی‌شوند؛ حذف احکام اعدام الزامی از قوانین جزایی؛ پایان‌دادن به صدور احکام اعدام برای مجرمانی که هنگام وقوع جرم زیر ۱۸ سال سن داشتند؛ و رعایت رویه عادلانه در دادرسی‌ها
- تشویق ایران به لغو کامل مجازات اعدام
- تعیین کمک‌های دوجانبه و بین‌المللی و همکاری برای دستیابی به نتایج واضح و روشن با توجه به انطباق با استانداردهای حقوق بشری
- حصول اطمینان از این که هر برنامه سرمایه‌گذاری، کمک مالی، تجاری، برنامه‌های همکاری در ایران، در جهت تسهیل و یا کمک به اجرای احکام اعدام یا هرگونه تخطی از قوانین حقوق بشری مورد استفاده قرار نگیرند
- درخواست آزادی فوری تمام مدافعان حقوق بشر و فعالان مبارزه با مجازات اعدام؛ از جمله آنتنا دائمی، نرگس محمدی و نسرتون ستوده که به خاطر فعالیت‌های صلح‌آمیز علیه این مجازات غیر انسانی به زندان‌های طولانی مدت محکوم شده‌اند
- حمایت از توقف قانونی استفاده از حکم اعدام
- حمایت از ایجاد یک ضرب‌الاجل برای پایان دادن به استفاده از مجازات اعدام و ایجاد اصلاحات عمده در سیستم قضایی کشور که حداقل استانداردهای بین‌المللی را برآورده نمی‌کنند، از جمله حذف اعتراف اجباری، شکنجه و دادگاه‌های انقلاب
- تشویق ایران برای تصویب «کنوانسیون ملل متحد علیه شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات‌های ظالمانه، غیر انسانی یا تحقیر کننده» و پروتکل دوم الحاقی اختیاری «میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی»

به مقامات ایران

- تعیین یک مهلت پنج ساله برای کار ممتد در راستای لغو مجازات اعدام
- اجرا و احترام کامل به تعهدات بین‌المللی در زمینه حقوق بشر
- صدور اجازه دسترسی به گزارشگر ویژه امور اعدام‌های خودسرانه، شتابزده و فراقضایی؛ گزارشگر ویژه شکنجه؛ گزارشگر ویژه در امور استقلال قضات و وکلا؛ و سایر گزارشگران ویژه سازمان ملل که خواستار دیدار از ایران باشند
- شفافیت کامل در مورد اجرای احکام اعدام و تعداد اعدام‌ها از طریق انتشار این آمار (یا در تماس با سازمان ملل متحد) و ارائه فهرست تمامی کودک-مجرمانی که در انتظار اجرای حکم اعدام به سر می‌برند و فهرستی از تمامی زندانیان محکوم به اعدام با اتهام‌های مربوط به مواد مخدر
- جرم‌زدایی از دفاع از حقوق بشر در زمینه مجازات اعدام و تسهیل مباحث عمومی و باز در مورد مجازات اعدام در ایران
- ادامه اصلاحات در قوانین ملی به نحوی که شمار جرایم مشمول مجازات اعدام کاهش یابند و حرکت به سوی لغو این مجازات صورت گیرد
- آزادی تمامی مدافعان حقوق بشر زندانی و کنشگرانی که برای لغو مجازات اعدام تلاش می‌کنند
- حصول اطمینان از دسترسی دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد - که با مقامات ایرانی در مبارزه با مواد مخدر همکاری می‌کند - به فهرست همه زندانیان محکوم به اعدام در ارتباط با جرایم مواد مخدر و اعطای اجازه به دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد برای نظارت بر روند بازبینی پرونده‌های آن‌ها
- امضای «کنوانسیون ملل متحد علیه شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات‌های ظالمانه، غیر انسانی یا تحقیر کننده» و پروتکل دوم الحاقی اختیاری «میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی»

پیوست‌ها

پیوست ۱: تعداد اعدام‌ها به نسبت جمعیت سرانه هر استان

استان	میانگین اعدام در هر یک میلیون نفر
ایلام	۱۰
زنجان	۱۰
هرمزگان	۹
آذربایجان غربی	۶
خراسان شمالی	۵
البرز/ تهران	۵
کرمانشاه	۴
کهگیلویه و بویراحمد	۴
مرکزی	۴
آذربایجان شرقی	۴
سیستان و بلوچستان	۳
اردبیل	۳
فارس	۳
مازندران	۳
گیلان	۳
کردستان	۳
کرمان	۲
گلستان	۲
خراسان رضوی	۲
لرستان	۲
اصفهان	۲
خوزستان	۲
قزوین	
همدان	۱
یزد	۱
بوشهر	۱
قم	۱
چهارمحال و بختیاری	۱
سمنان	۰
Semnan	۰

پیوست ۲: پیشنهادهای «بررسی دوره‌ای جهانی» (UPR) به ایران در زمینه مجازات اعدام در سال ۲۰۱۹

- توقف رسمی اعدام افراد زیر ۱۸ سال که مرتکب جرم می‌شوند و اصلاح قانون مجازات برای نوجوانان (سوئیس)؛
- برداشتن گام‌هایی در راستای ارائه مهلت قانونی برای توقف مجازات اعدام به نحوی که به جمهوری اسلامی ایران این امکان را بدهد دومین پروتکل اختیاری میثاق بین‌المللی و حقوق مدنی و سیاسی را با هدف لغو مجازات اعدام امضا کند و به آن بپیوندد (لهستان)؛
- تغییر احکام مجازات افرادی که به اعدام محکوم شده‌اند، لغو مجازات‌های اعدام و امضا دومین پروتکل اختیاری میثاق بین‌المللی و حقوق مدنی و سیاسی (پرتغال)؛
- لغو مجازات اعدام برای کسانی که زیر ۱۸ سال سن دارند و تبدیل احکام اعدام فعلی افرادی که زیر ۱۸ سال مرتکب جرم شده‌اند و در صف اعدام قرار دارند (جمهوری مولداوی)؛
- لغو مجازات اعدام به ویژه در رابطه با کودک-مجرمان (اوکراین)؛
- مجازات اعدام را حداقل برای کسانی که پیش از ۱۸ سالگی مرتکب جرم می‌شوند، مطابق با تعهدات خود در میثاق بین‌المللی و حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون حقوق کودک لغو کنید و به مجازات اعدام برای مجرمان نوجوان خاتمه دهید (بلژیک)؛
- تمام اقدامات لازم را برای توقف مجازات اعدام و ممنوعیت اعمال آن برای افرادی که در زمان ارتکاب جرم خردسال بودند اتخاذ کنید (اروگوئه)؛
- توقف سریع و قانونی اعدام افراد زیر سن قانونی (آلبانی)؛
- یک توقف پنج‌ساله برای پیشرفت تدریجی در جهت رفع مجازات اعدام به همراه اجازه دادن به مباحثات علنی و باز درباره موضوع مجازات مرگ با شرکت همه اعضای جامعه (آلبانی)؛
- اقدامات لازم را برای حذف مجازات اعدام از طریق قوانین ملی اتخاذ کنید و تا زمانی که این حذف عملی شود، یک توقف رسمی برای کسانی که در حال حاضر به اعدام محکوم شده‌اند ایجاد کنید (ارژانتین)؛
- ایجاد یک توقف قانونی برای مجازات اعدام، به عنوان گامی در جهت لغو کامل آن و اقدام فوری برای ممنوعیت اجرای مجازات اعدام برای کسانی که زیر سن قانونی مرتکب جرم شده‌اند (استرالیا)؛
- اطمینان حاصل کنید که مجازات اعدام هرگز با نقض ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی اعمال نمی‌شود و در نظر بگیرید یک توقف قانونی و رسمی برای اعدام نوجوانان متخلف اعمال شود (اتریش)؛
- اعدام کودکان را لغو کرده و مجازات اعدام برای تمام کسانی که زیر سن قانونی مرتکب جرم می‌شوند متوقف کنید (برزیل)؛
- برای اطمینان از سازگاری با تعهدات بین‌المللی خود، از جمله ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، قوانین کیفری خود را اصلاح کنید تا مجازات اعدام فقط برای جدی‌ترین جنایات محفوظ بماند، هرگز برای جرائمی که توسط افراد زیر ۱۸ سال مرتکب جرم شده‌اند از مجازات اعدام استفاده نکنید و هرگز از اعدام خودسرانه استفاده نکنید (کانادا)؛
- لغو مجازات اعدام را در نظر بگیرید و اطمینان حاصل کنید که هیچ کودکی به اعدام محکوم نمی‌شود (شیلی)؛
- مجازات اعدام را تحت هر شرایطی در این کشور لغو کنید (کرواسی)؛
- تعداد جرائمی که با اعدام مجازات می‌شوند را کاهش دهید مجازات شده با مرگ را کاهش دهید و برای این کار از جرایم مرتبط با مواد مخدر شروع کنید. همچنین اعدام برای کسانی که در زمان ارتکاب جرم کودک بوده‌اند را ممنوع کنید (قبرس)؛
- حداقل برای اعدام مجرمان نوجوان یک توقف قانونی با هدف لغو مجازات اعدام ایجاد کنید (چک)؛
- اصلاحات بیشتر در قانون مبارزه با مواد مخدر برای حذف کلیه احکام اعدام برای این اتهام و اتخاذ یک توقف در اجرای مجازات اعدام، به ویژه برای کودک-مجرمان (دانمارک)؛
- ایجاد یک توقف قانونی، به ویژه برای کودک-مجرمان با هدف لغو تدریجی مجازات اعدام (استونی)؛
- ادامه اصلاحات در قانون کیفری به منظور محدود کردن مجازات اعدام تا حد جدی‌ترین جنایات که بتواند به پیشرفت به سمت لغو کامل مجازات اعدام ختم شود (اسپانیا)؛
- ایجاد توقف رسمی اجرای مجازات اعدام با هدف حذف دائمی آن، متوقف کردن اعدام خردسالان و لغو ماده ۲۳۳ و ۲۳۵ از قانون مجازات اسلامی (فرانسه)؛
- برداشتن گام‌های بیشتر به سمت جایگزینی مجازات اعدام خودسرانه برای همه زندانیانی که با اتهامات مربوط به مواد مخدر محکوم شده‌اند (گرجستان)؛
- ایجاد یک توقف قانونی برای مجازات اعدام، به ویژه تمام اعدام‌های صادر شده برای نوجوانان و ممنوعیت صدور اعدام برای کودکان (آلمان)؛

- ایجاد یک توقف رسمی برای اعدام‌ها با هدف لغو کامل مجازات اعدام (یونان)؛
- توقف تمام احکام اعدام با هدف لغو کامل مجازات اعدام (ایسلند)؛
- مواد مربوط به اعدام در قانون کیفری را لغو کنید، از جمله مواردی که برای جرایم همجنسگرایانه بین افراد بزرگسال حکم اعدام و شلاق در نظر گرفته‌اند را با هدف جرم زدایی از روابط همجنسگرایانه بین بزرگسالان لغو کنید (ایسلند)؛
- یک توقف قانونی برای اعدام‌ها ایجاد و دومین پروتکل اختیاری میثاق بین المللی و حقوق مدنی و سیاسی را تصویب کنید و بلافاصله مطابق با تعهدات جمهوری اسلامی به کنوانسیون حقوق کودک، به مجازات اعدام برای افرادی که در زمان جرم انتصابی زیر ۱۸ سال سن داشتند خاتمه دهید (ایرلند)؛
- به استفاده گسترده از مجازات اعدام به ویژه برای کودک-مجرمان خاتمه دهید (اسرائیل)؛
- مجازات اعدام را با هدف لغو کامل این مجازات متوقف کنید و استفاده از اعدام برای جرایمی که در کودکی اتفاق افتاده را ممنوع کنید (ایتالیا)؛
- توقف مجازات اعدام را با هدف لغو کامل آن در نظر بگیرید (لتونی)؛
- به طور کامل به تعهدات مربوطه تحت میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون حقوق کودک عمل کنید و یک توقف قانونی برای مجازات اعدام در نظر بگیرید (لیتوانی)؛
- مجازات اعدام را با هدف لغو کامل آن متوقف کنید (لوکزامبورگ)؛
- یک توقف رسمی برای مجازات اعدام را با هدف لغو کامل مجازات اعدام به ویژه برای جرایم مربوط به رفتارهای همجنسگرایانه در نظر بگیرید (مالت)؛
- متوقف کردن استعمال مجازات مرگ برای آنهایی که در زمان ارتکاب جرم کودک بوده‌اند و توجه به جرم‌زدایی از روابط همجنسگرایانه توأم با رضایت طرفین (مکزیک)؛
- توقف سریع استفاده از مجازات اعدام (مونته نگرو)؛
- اعلام بلافاصله توقف مجازات مرگ، از جمله برای نوجوانان به عنوان اولین قدم به سوی لغو کامل آن (سوئد)؛
- بلافاصله استفاده از مجازات اعدام را متوقف کنید، به ویژه برای افرادی که در هنگام وقوع جرم زیر ۱۸ سال داشته‌اند (نیوزلند)؛
- مجازات اعدام، به ویژه برای نوجوانان را متوقف کنید و در جهت لغو آن بکوشید (مقدونیه شمالی)؛
- مجازات اعدام را لغو کنید و اعدام‌های برنامه ریزی شده برای افرادی که پیش از ۱۸ سالگی مرتکب جرم شده‌اند را متوقف کنید (نروژ)؛

پیوست ۳: لیست قطع‌نامه‌ها و گزارش‌های مصوب سازمان ملل و پارلمان اروپا

United Nations Secretary General	A/HRC/40/24 https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/O28/77/pdf/G1902877.pdf?OpenElement	Report of the Secretary-General, Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran, Human Rights Council, 40 th session, 8 february 2019 (GE.19-01989(E))	United Nations	08/02/2019
	A/74/273 https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N19/243/59/pdf/N1924359.pdf?OpenElement	Report of the Secretary-General, situation of human rights in the Islamic Republic of Iran, 74 th session of the General Assembly, 2 nd august 2019 (19-13270 (E))		02/08/2019
	A/HRC/42/28 https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/255/61/pdf/G1925561.pdf?OpenElement	Annual report of the Secretary-General, 42nd session of the Human Rights Council, on the Capital punishment and the implementation of the safeguards guaranteeing protection of the rights of those facing the death penalty (GE.19-14657(E))		04/09/2019
	A/HRC/37/24 https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session37/Documents/A_HRC_37_24.docx	Report of the Secretary-General, Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran, Human Rights Council, 37th session, mars 2018, document edited in September 2019		28/08/2019
United Nations Special Rapporteur on the situation of human rights in the Islamic Republic of Iran	A/HRC/40/67 https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/O21/61/PDF/G1902161.pdf?OpenElement	Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Islamic Republic of Iran, 40th Session, Human Rights Council, (GE.19-01422(E))	United Nations	30/01/ 2019
	A/74/188 https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N19/222/62/pdf/N1922262.pdf?OpenElement	Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Islamic Republic of Iran, Note by the Secretary-General, 74TH Session of the general assembly (The SG transmitting the report of the SR)		18/07/2019
High Commissioner for Human	Office of the High commissioner, News & Event, display News https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24550&LangID=E	UN News, "Iran: Bachelet stresses execution of child offenders "absolutely prohibited" by international law", 3rd may 2019	United Nations	03/05/ 2019
	Office of the High commissioner, News & Event, display News https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25393&LangID=E https://news.un.org/en/story/2019/12/1052911	UN News, "Bachelet calls on Iran to address multiple human rights violations in context of recent protests", 6th December 2019		6/12/2019

European Parliament	P9_TA(2019)0019 https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0019_EN.pdf	European Parliament resolution of 19 September 2019 on Iran, notably the situation of women's rights defenders and imprisoned EU dual nationals (2019/2823(RSP))	European Parliament	19.12.2019
	P9_TA-PROV(2019)0112 https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0112_EN.pdf	European Parliament resolution of 19 December 2019 on the violent crackdown on the recent protests in Iran (2019/2993(RSP))		

سازمان حقوق بشر ایران

سازمان حقوق بشر ایران (IHR) یک سازمان غیرانتفاعی مدافع حقوق بشر است که در داخل و خارج ایران عضو دارد. این سازمان که مقر آن در شهر اسلو نروژ است، هیچ‌گونه وابستگی حزبی یا سیاسی ندارد. سازمان حقوق بشر ایران کار خود را با گروهی از مدافعان حقوق بشر ایرانی و غیر ایرانی از سال ۲۰۰۵ آغاز کرد و در سال ۲۰۰۹ به عنوان یک سازمان غیر دولتی بین‌المللی در نروژ ثبت شد.

پشتیبانی و توانمند سازی جامعه مدنی و لغو مجازات اعدام از اهداف اصلی سازمان حقوق بشر ایران هستند.

سازمان حقوق بشر ایران از یک شبکه گسترده در بین جنبش لغو اعدام در داخل و خارج ایران برخوردار است:

علاوه بر حامیان و همکاران در میان فعالان جامعه مدنی در مناطق مرکزی ایران، سازمان حقوق بشر ایران دارای شبکه گسترده‌ای در مناطق اتنیکی است که غالباً مورد توجه رسانه‌های اصلی قرار نمی‌گیرند. علاوه بر این، شبکه‌های گسترده از گزارشگران در بسیاری از زندان‌های ایران و در بین وکلا و خانواده‌های زندانیان محکوم به اعدام، سازمان حقوق بشر ایران را قادر می‌سازد یکی از منابع اصلی گزارشات اعدام در زندان‌های مختلف ایران باشد. سازمان حقوق بشر ایران از سال ۲۰۰۹ عضو با هم علیه مجازات اعدام (WCADP) است و یکی از ۲۰ عضو انتخابی کمیته مرکزی آن را تشکیل می‌دهد. همکاری نزدیک سازمان حقوق بشر ایران با فعالان و نهادهای مخالف اعدام در داخل و خارج از ایران، این سازمان را به یک بازیگر مهم در راستای لغو مجازات اعدام در ایران تبدیل کرده است. گزارش سالانه سازمان حقوق بشر ایران در رابطه با اعدام در ایران که از سال ۲۰۰۸ به طور مرتب منتشر می‌شود، یکی از منابع مهم اطلاعات در این باره است و به عنوان یک مرجع، مورد استناد نهادهای بین‌المللی و کنشگران ایرانی قرار می‌گیرد. سازمان حقوق بشر غیر از تمرکز بر موضوع اعدام، به سایر حوزه‌های حقوق بشر نیز می‌پردازد و حقوق اقلیت‌های اتنیکی و مذهبی، زنان و کودکان را دنبال می‌کند.

تمرکز اصلی فعالیت‌های سازمان حقوق بشر ایران:

مبارزه برای لغو مجازات اعدام، از طریق نظارت، گزارش‌دهی، توانمندسازی جامعه مدنی مخالف اعدام و جلب حمایت‌های بین‌المللی.

ترویج رویه عادلانه قضایی و حکومت قانون، از طریق مطرح کردن مباحث حقوقی در ایران و تشویق اصلاحات قانونی. سازمان حقوق بشر ایران از دسامبر سال ۲۰۱۴، انتشار مجله «حقوق ما» را با هدف ایجاد بحث‌های حقوقی، آغاز کرده است. نقد و بررسی قوانین از سوی حقوق‌دانان و کارشناسان و ارائه پیشنهادهای تخصصی برای سازگار کردن قوانین ایران با استانداردهای بین‌المللی حقوق بشر، در دستور کار این مجله است.

دفاع از مدافعان حقوق بشر، به وسیله فراهم آوردن شرایط امن‌تر برای ایشان و بازتاب صدای مدافعان زندانی حقوق بشر و حمایت از مدافعان حقوق بشر در معرض خطر.

کارنامه فعالیت‌های سازمان حقوق بشر ایران طی ۱۲ سال گذشته

ایجاد آگاهی در مورد وضعیت مجازات اعدام در ایران: از طریق تحقیق و نظارت دقیق و گزارش‌دهی مداوم، سازمان حقوق بشر ایران تصویر واقعی‌تری در خصوص مجازات مرگ در ایران ارائه داده است. سازمان حقوق بشر ایران به عنوان یک منبع معتبر در نظر گرفته می‌شود و گزارش‌های سالانه آن به عنوان منبعی برای جامعه جهانی¹⁵⁶، رسانه‌ها¹⁵⁷ و 158 و جوامع مدنی قرار می‌گیرد.

محدود کردن استفاده از مجازات اعدام در ایران از طریق کارزارهای بین‌المللی و حمایت از فعالان مدنی: سازمان حقوق بشر ایران طی فعالیت‌های خود در نجات جان زندانیان محکوم به اعدام و تغییر قوانین با هدف محدود کردن صدور و اجرای احکام اعدام از طریق کارزارهای داخلی و بین‌المللی نقش داشته است.

مطرح کردن بحث در خصوص مجازات اعدام در سطح ملی و توانمندسازی و آموزش جنبش لغو اعدام در داخل ایران: سازمان حقوق بشر ایران، اولین سازمان غیردولتی بود که بر روی تمام موارد منتهی به مجازات مرگ در ایران به صورت پایدار تمرکز کرده است. سازمان حقوق بشر ایران با انتشار اخبار، گزارش‌ها، مصاحبه‌های، و از سال ۲۰۱۵ از طریق یک برنامه تلویزیونی هفتگی یک ساعته خود¹⁵⁹، در امر آموزش در جهت لغو اعدام و ترویج یک گفت‌وگو ملی در خصوص مجازات مرگ در ایران نقش داشته است.

https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/518/83/PDF/N1451883.pdf?OpenElement	156
https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/518/83/PDF/N1451883.pdf?OpenElement	157
http://www.dw.com/en/irans-death-penalty-stays-off-global-agenda/a-17705731	158
https://iranhr.net/fa/multimedia/#/all/all/1	159

سازمان با هم علیه مجازات اعدام

ECPM (با هم علیه مجازات اعدام) سازمانی است که تنها برای یک هدف خاص کار می‌کند: لغو جهانی مجازات اعدام در همه موقعیت‌ها.

توجه به زندانیان محکوم به مرگ

ECPM تحقیقات قضایی در خصوص محکومان به مرگ را (در مراکش، تونس و ایالات متحده آمریکا) انجام و منتشر می‌کند. نشریه ما «تحقیقات در خصوص محکومان به مرگ در جمهوری دموکراتیک کنگو» بالاترین جایزه حقوق بشر جمهوری فرانسه را دریافت کرد. **ECPM** از قربانیان مجازات اعدام، زندانیان و خانواده‌ها حمایت می‌کند. **ECPM** از برقراری ارتباط با زندانیان محکوم به مرگ نیز حمایت می‌کند.

دفاع با حداکثر توان

ECPM اولین سازمان مردم نهادی است که به مبارزه علیه مجازات اعدام اختصاص داده شده است تا شرایط حضور در «شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد ECOSOC» را بدست آورد. این حضور امکان حمایت در قلب سیستم سازمان ملل را تضمین می‌کند. **ECPM** ایجاد ائتلاف جهانی در برابر مجازات اعدام را در سال ۲۰۰۲ آغاز کرد و امروزه بیش از ۱۵۰ عضو از سازمان‌های مردم نهاد، انجمن‌های حقوقی، نهادهای محلی، اتحادیه‌ها از سراسر جهان دارد. **ECPM** در کنار ائتلاف جهانی، کمپین‌هایی برای بسیج عمومی و دفاع از محکومان به اعدام با تصمیم‌گیرندگان سیاسی همچون (اتحادیه اروپا، کمیسیون حقوق مردم و بشر آفریقا، دولت‌ها و ...) را هدایت می‌کند.

متحد کردن فعالان لغو اعدام در سراسر جهان

ECPM بنیانگذار و سازمان دهنده کنگره جهانی علیه مجازات اعدام است. این رویدادها بیش از ۱۳۰۰ نفر را به نمایندگی از جنبش لغو مجازات اعدام دور هم جمع می‌کند. وزیران، نمایندگان مجلس، دیپلمات‌ها، فعالان مدنی، سازمان‌های جامعه مدنی، محققان و روزنامه‌نگاران هر سه سال یکبار گرد هم می‌آیند تا روابط خود را تقویت و راهبردهای آینده را ترسیم کنند.

آموزش و پرورش و آگاهی رسانی در خصوص لغو مجازات اعدام

ECPM برای تشویق جوانان به حمایت از این مسئله در مدارس از طریق طراحی مسابقات، آشناسازی با روزنامه‌نگاری و بازدیدهای آزاد کلاس (با مشارکت متخصصان، افرادی که قبلاً به اعدام محکوم شده و یا خانواده‌های زندانیان محکوم به مرگ) برنامه‌هایی را دنبال می‌کند. بیش از ۱۰۰۰۰ دانش آموز در دوره راهنمایی و دبیرستان از اکتبر ۲۰۰۹ در این برنامه‌ها شرکت کرده‌اند. **ECPM** با مشارکت در رویدادهای همکاری بین‌المللی همچون «شهرها برای زندگی، روز جهانی مبارزه با مجازات اعدام، روز جهانی حقوق بشر و ...» آگاهی عمومی را در مورد وضعیت اقلیت‌ها و گروه‌های آسیب پذیر افزایش می‌دهد.

تقویت ظرفیت‌های اعضای محلی و همراهی با آنها

ECPM در برابر انزوای فعالان در هر کجایی که مجازات اعدام باقی مانده، از طریق حمایت از تشکیل ائتلاف‌های ملی و منطقه‌ای علیه مجازات اعدام مبارزه می‌کند (مراکش، تونس، آفریقای مرکزی، آسیا و ...). همچنین ایجاد شبکه از نمایندگان پارلمان و وکلای طرفدار لغو اعدام یکی از وظایف این سازمان است. **ECPM** شرکای محلی خود را از طریق برگزاری جلسات آموزشی و دفاع در تمام سطوح سیاسی مربوط به کار آنها حمایت می‌کند.

Mahmood Amiry-Moghaddam
Director

Iran Human Rights
P.O.Box 2691 Solli
Oslo - Norway 0204
Tel: +47 91742177
Email: mail@iranhr.net

www.iranhr.net

Raphaël Chenuil-Hazan
Executive director
Email: rchenuil@ecpm.org
62bis avenue Parmentier
PARIS 75011

www.ecpm.org

Iran Human Rights (IHR) and ECPM have been working together since 2011 for the international release and circulation of the annual report on the death penalty in Iran. IHR and ECPM see the death penalty as a benchmark for the human rights situation .in the Islamic Republic of Iran